

PH 00 (4)

1984 MAJ 1 7

Könyvtáros

'84 | 4

TK

Petrovics István dunavecsei mészárszéke

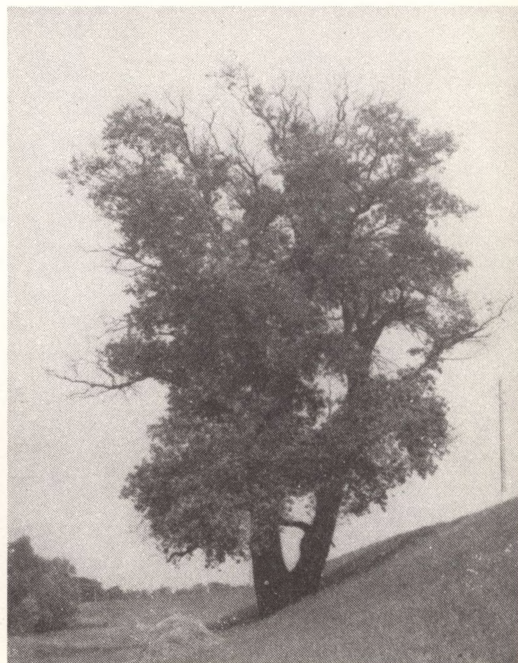

A költő 1845-ben. Barabás Miklós litográfiája

Petőfi szülei. Orlai Petrich Soma rajza

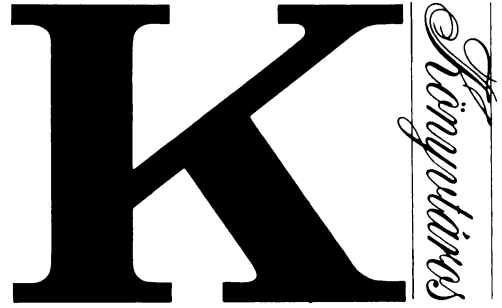
Nagy Zsuzsika lakóháza Dunavecсэн

**Képek
a Tájak-émlékek-könyvtárak
című sorozatunk
legújabb cikkéhez (228. old.)**

Az elpusztult dunavecsei Petőfi-fa

34. évfolyam, 4. szám
1984. április

Könyvtáros

TARTALOM

Kiss Jenő	Véleményem szerint Konferencia után az Olvasó népert mozgalomról. Ke- rekasztal-beszélgetés	187 188
Simay Norbert	Három évtized a munkásművelődés szolgálatában. Be- szélgetés Pávó Ferenc cel, a Szegedi Kenderfonógyár könyvtárának vezetőjével	196
Cholnoky Győző – Fogarassy Miklós Pintér László	A múzeumok és a levéltárak könyvtárai. Egy országos vizsgálat tanulságai Könyvtár a város közepén (<i>Új városok könyvtárai</i>) Az Országos Könyvtárügyi Tanács januári elnökségi ülése (<i>P. I.</i>)	202 207 212
A LAPOKBAN OLVASTUK	Komárom megyei Könyvtáros, Pest megyei Hírlap 213, 214 Audiovizuális technika K. K. R. (<i>Figyelmébe ajánljuk!</i>)	215 217
HÍREK		
LÁTÓKÖR		
Sonnevend Péter	Új könyvtári törvény a Szovjetunióban. Beszélgetés N. Sz. Kartasov val, a Lenin Könyvtár igazgatójával	218
Gyuris György	Pótlások a lexikonokhoz az 1983. évről Hallottuk	221 227
Szappanos Balázs	Petőfi-járás: Dunavecse (<i>Tájak-émlékek-könyvtárak</i>)	228
Ecsery Elemér	Gál Dezső (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	235
Györe Pál	Az elektronikus forradalom (<i>A Könyvtáros kislexikona</i>)	237
ifj. Horváth Géza	A Társadalmi Szemle újabb tíz éve (<i>Bibliográfiák</i>)	240
SZAKMAI FOLYÓIRATOK – HÁLÓZATI HÍRADÓK		242
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK		246
A lapunk e számában közölt grafikák Gál Dezső alkotásai		

Из содержания

Разговор за круглым столом о движении «За читающий народ» (188);
Чолноки Дьёзё – Фогараш Миклош: Положение библиотек венгерских музеев и архивов (202);
Пинтер Ласло: Библиотеки новых городов (г. Тамаша) (207);
Зонневенд Петер: Новый закон о библиотеках в Советском Союзе. Разговор с директором Государственной библиотеки СССР им. В. И. Ленина, с *Н. С. Карташовым* (218);
Дьёре Пал: Электроническая революция (Малая энциклопедия журнала *Könyvtáros*) (237).

From the contents

A round-table talk about the “For a Reading People” movement (188);
Gyöző Cholnoky – Miklós Fogarassy: Situation of Hungarian museum and archive libraries (202);
László Pintér: Libraries in new towns: Tamási (207);
Péter Sonnevend: New library law in the Soviet Union. Interview with *N. S. Kartasov*, director of the Lenin Library (218);
Pál Györe: The electronic revolution. (Little encyclopaedia of the *Könyvtáros*) (237).

Aus dem Inhalt

Gespräch am runden Tisch über die Bewegung „Für das lesende Volk“ (188);
Gyöző Cholnoky – Miklós Fogarassy: Die Lage der Bibliotheken der ungarischen Museen und Archive (202);
László Pintér: Die Bibliotheken von neuen Städten (Tamási) (207)
Péter Sonnevend: Das neue Bibliotheksgesetz in der Sowjetunion. Gespräch mit *N. S. Kartaschow*, Direktor der Lenin-Bibliothek (218);
Pál Györe: Die Revolution der Elektronik (Kleinlexikon der Zeitschrift *Könyvtáros*) (237);

Cikkeink szerzői

Cholnoky Gyöző, a Művelődési Minisztérium főelőadója; *Ecsery Elemér* művészettörténész; *Fogarassy Miklós*, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Györe Pál*, a KG-INFORMATIK ny. szaktanácsadója; *Gyuris György*, a szegedi Somogyi Könyvtár osztályvezetője; *ifj. Horváth Géza*, a Tatabányai Megyei Könyvtár munkatársa; *Pintér László*, a Pécsi Városi Könyvtári Központ munkatársa; *Simay Norbert*, a *Könyvtáros* olvasószerkesztője; *Sonnevend Péter*, az OSZK fősztályvezetője; *Szappanos Balázs*, az Európa Könyvkiadó főszerkesztője.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25 449

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**

A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.

Telefon: 451-758, 664-805

Kiadja: a **Lapkiadó Vállalat**

1073 Budapest, Lenin krt. 9-11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert** vezérigazgató

Petőfi Nyomda – 84/40076 Kecskemét, 1984

Felelős vezető: **Ablaka István** igazgató

A szöveg fényszedéssel készült

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hirdalkézbesítő postahivataloknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. – 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj ½ évre 60 forint. Egy szám ára 10 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H-1389 Budapest, Postafiók 149.

Véleményem szerint

KISS JENŐ
a Fővárosi
Szabó Ervin
Könyvtár
főigazgatója

mi könyvtárosok rosszul tudjuk „eladni” intézményünket a társadalomnak. Nem egyszerűen reklám-, illetve közönségkapcsolati tevékenységünk közismert gyengesége okozza ezt. Hiszen ha így volna, azon viszonylag könnyen segíthetnénk. Országosan még csak alkalmazhatnánk egy-két jó reklámszakembert. Vagy adhatnánk megbízást a gombamódra szaporodó reklámügynökségeknek is. (Mellesleg: a házilagos kivitel, az amatőr önellátás helyett vagy mellett ezt szintén megpróbálhatnánk.)

Az okok, azt hiszem, mélyebben rejlenek. Nem ismerjük eléggé a társadalomban a könyvtárakról élő képet, ezért nem ahhoz igazodva kínáljuk könyvtárainkat, szolgáltatásainkat. Túlzottan sokat vagyunk magunk között, és megengedhetlenül keveset „kommunikálunk” a könyvtáron kívüli társadalommal. Beszélgetéseinkben, eszmecseréinkben elsődleges a szakmai megközelítés, a könyvtárügy és az egyes könyvtárak gondjainak tisztázása. Nem mintha ezeket nem tartanám fontosnak, de közben mintha kevesebb figyelmet fordítanánk a könyvtár és a társadalom kapcsolatának vizsgálatára. Arra, hogy mit várnak tőlünk. Mire való a könyvtár, társadalmunk, városunk lakói, egyetemünk hallgatói, üzemünk mérnökei, munkásai szerint? Tudunk erről eleget? Forgunk-e olyan körökben, ahol ezekről esik szó, vagy ahol ilyenfajta információkat szerez-

hetnénk? Olvasói táborunkon túlmenően, persze. Sőt, egyszerű kiszolgálásukon kívül igyekszünk-e tőlük is megtudni hasonlókat? Persze a még nem olvasók véleményének, „könyvtárképének” megismerése volna a fontosabb.

Legalább két tipikus hiba következik abból, ha ezekre a kérdésekre a „nem” a válasz. Az egyik, hogy a valós igények fölé célzunk. Mi a pedagógiai információ fontosságáról beszélünk (valóban az!), s eközben a pedagógusnak és a szülőnek a kötelező irodalom beszerzése okoz gondot. Mi a könyvtári rendszer előnyeit ecseteljük, az újabb szolgáltatások fontosságát emeljük ki, miközben partnereink (tanácsstagok, fenntartók) azt kérdezik: Kell egyáltalán könyvtár? Igénylik az emberek? Hiszen úgyis vesznek könyvet. Mi úgy véljük, a társadalom már túl van ezeken az „elemi” kérdéseken, pedig naponta — különösen mostanában, amikor divat lett a kultúra lebecsülése — ilyen kérdésekkel verik vissza fennkölt érveinket.

A másik tipushiba, hogy nem a valós (vagy lehetséges) igényekhez igazodva ajánljuk magunkat, hanem a sikerjelentések stílusában ismertetjük a könyvtárak eredményeit. Nem azt ajánljuk, amire a kívülállóknak, a laikusoknak szükségük van, hanem amit a szakma szempontjából fontosnak, a szakmai közvélemény által elismertnek vélünk (ráadásul szakzsargonban fogalmazva is). És azután csodálkozunk, ha „szakmai” érveink nem győzik meg a kívülállót a könyvtár hasznáról, arról, hogy az számára nélkülözhetetlen.

Tudom én is, persze, hogy sok minden történt a helyes irányban. De nem elég. A környezet igényeinek alapos megismerése, érzékeny figyelése, folyamatos változásának szemmel kísérése az első lépés ahhoz, hogy jobban megfeleljünk a társadalmi igényeknek. És mivel a kívülállók számára csak másodszorban van *általában* könyvtár, elsősorban *konkrét* könyvtárak vannak, ezt a munkát minden egyes könyvtárnak magának kell elkezdenie.

Konferencia után az Olvasó népért mozgalomról

Kerekasztal-beszélgetés

A Könyvtáros szerkesztősége az Olvasó népért mozgalom Gárdonyiban, 1983. november 21—22-én rendezett III. országos konferenciája és az ajánlások közreadása után kerekasztal-beszélgetésre hívta meg a mozgalom néhány vezetőjét és munkatársát, hogy tájékoztassák a könyvtárosokat a mozgalom várható lépéseiről. A beszélgetésen részt vettek: Fekete Gyula, a Magyar Írók Szövetségének alelnöke, a Hazafias Népfront Olvasó népért mozgalmi munkabizottságának elnöke; Gerő Gyula, a Könyvtáros főszerkesztője; Juhász Róbert, a Hazafias Népfront országos központjának osztályvezetője; Maróti István, a Hazafias Népfront országos titkárságának munkatársa; Páldy Róbert, a Könyvtáros ny. felelős szerkesztője; Szenté Ferenc, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatója. A beszélgetés során a résztvevők megállapodtak abban, hogy az eszmecsere még folytatják, mert a sokágú témát egyetlen összefüggésben nem tudják kimerítően megtárgyalni. A Könyvtáros különben a felvetett problémákról és általában a konferenciáról szívesen közöl olvasói hozzászólásokat is.

Gerő Gyula: Örülök, hogy létrejött ez a találkozás, amelyet még Fábrián Zoltán életében határozottunk el. Nem csupán a lappal, a szerkesztőséggel találkozunk most a megjelentek, hanem a lapon keresztül a könyvtarostársadalommal is, amely itt-ott kinyilvánított kételyeivel felvetette a mozgalom néhány problémáját, ezek nyilvános megvitatására ösztönzött bennünket, s bizonyára érdeklődéssel olvassa majd magát a vitát is. A könyvtárosok kezdetől fogva nagy várakozással tekintettek a Hazafias Népfront olvasást támogató mozgalmára, az Olvasó népért mozgalomra, de a legutóbbi időben ennek megújulását várták, mert az elmúlt években az olvasás térhódítását gátló akadályok nem csökkentek, hanem szaporodtak. A társadalmi körülmények alakulása

ugyanis nem kedvez az olvasás szokássá válásának, az olvasó ember presztízse és általában a művelődés társadalmi rangja az elmúlt években nem emelkedett, hanem csökkent. A megújulás lehetőségeit tehát kutatni kell, gondolatot cserélni, „eszmélkedni” ebben az ügyben, hogy Fábrián Zoltán kedves szavajárását használjam. Meg kell próbálnunk útját állni a gátló hatásoknak, s megkeresni a lehetséges emelőket, amelyek átsegíthetnek bennünket bajainkon.

A társadalmi gondokra, a kihívásokra a társadalom belső tartalékainak mozgósításával lehet válaszolni, s ebben a népfront a vekkernek, a lelkiismeretébresztés csörgő órájának szerepét játszhatja, de csak akkor, ha nem áll le közben-közben, hanem pontosan és szépen jelzi a cselekvési időt, figyelmeztet a tennivalókra bizonyos jeles napokon éppúgy, mint a mindennapok csendes, látszólag eseménytelen perceiben.

A könyvtárosok azt is várják, hogy a népfront az Olvasó népért mozgalmon keresztül vezérkarként állítsa csatasorba és irányítsa a közös akciókra a köznépet, a könyvtárosi gyaloghadakat, ehhez gyűjtse össze a véghelyek magányos harcosait éppúgy, mint az olvasás sorkatonáit és szabadcsapatait, a minden rendű és rangú könyvtárosokat és nem könyvtárosokat, akik eddig is sok mindent tettek, de akik most arra várnak, hogy olyan hadrendbe legyenek besorolva, amelyben együtt többet lehet elérni, mint külön-külön. Segítsen megszüntetni a könyvtárosok magányosságérzetét, és tegyen azért, hogy a könyvtárak ügyei a szakmai cselekvés teréről átkerüljenek a társadalmi cselekvés terére.

Itt is, ott is vannak figyelemre érdemes mozgólódások. Mi például megindítottuk a *Tájak—emlékek—könyvtárak* cikksorozatot és akciót, amely nézetem szerint nagyon beleillik az Olvasó népért mozgalom kereteibe. Egyik célja a

helyi hagyományok ápolása, a kis településekhez kötődő írók, költők, művészek emlékének méltó felidézése, ébresztése. Mindaz, ami ezzel kapcsolatban történik, talán melengetheti azoknak az embereknek a szívét, akik az érdekelt községekben élnek. Az olvasók számára az eddig történtek cikksorozatként jelentkeztek a lapban, de az akciót egy kicsit magasabbra céloztuk, mint első pillanatra látszik: nem csupán helytörténeti cikksorozatról, hanem ennél jóval többről van szó. Mi könyvtárakat is akarunk építtetni vagy bővítetni, mégpedig a kis falvakban. A falvak felrázásához akarunk hozzájárulni. Olyan helyeken kezdjük a terv megvalósítását, ahol valamikor a magyar művelődésnek, vagy éppen a történelemnek nagy pillanatai lobbantak fel. Így például jártunk már a Himnusz bölcsőhelyén, Szatmárcsékén, a költők és festők falujában, Tápén, Vörösmarty fiatal éveinek színhelyén Tolnában. Ezeket a helyeket előadást is hallott — vagy fog hallani — a lakosság a táj kiemelkedő embereiről és emlékeiről, s színészek tolmácsolták-tolmácsolják a település rangját, önbecsülését emelő irodalmi alkotásokat. Azt szeretnénk, ha ezeken a helyeken a könyvtár is méltóvá válnék, felnőne a település hagyományaihoz.

Szeretnénk segíteni a *Békés megyei* könyvtárépítési akció befejezését is. Az országban egyedül ebben a megyében állunk ugyanis úgy, hogy ha még három falusi könyvtárt sikerül közös erővel helyrehozni, akkor korszerű könyvtár lesz a megye minden településén, a legkisebb falusi könyvtár is eléri az 50 m² alapterületet. Ezzel olyan könyvtári teljesítményt mutathat fel Békés megye és vele együtt az a

könyvtárosnemzedék, amely 1949-ben kezdte a közművelődési könyvtárhálózatok szervezését, amivel büszkélkedni lehet bárki előtt e hazában, de a külföldi szakemberek előtt is. Persze nem az a cél, hogy szép intézményeket mutogassunk, hanem az, hogy a helyi emberek otthonos, vonzó, célszerűen berendezett, jó könyvtárakat kapjanak.

Az elindított cikksorozattal szeretnénk támogatni azt az akciót is, amelynek célja, hogy a felszabadulás 40. évfordulójának emlékére széles körű társadalmi összefogással *40 falusi emlékkönyvtár* épüljön vagy bővüljön, illetve megújuljon.

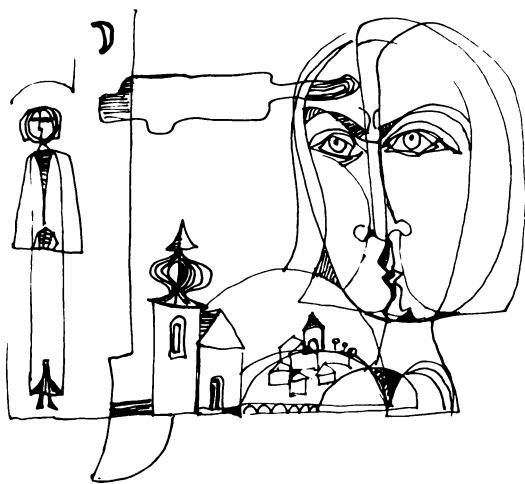
Ami pedig a gárdonyi konferenciát illeti, kérjük most megjelent vendégeinket: szóljanak a konferencia tanulságairól és arról, hogy mit lehet tenni az Olvasó népért mozgalom megújulásáért. Természetesen ne hallgassuk el a kételyeket, és vegyük számba a nehézségeket is!

Mit adhatunk a könyvtárosoknak?

Szente Ferenc: Azért vagyunk most itt, hogy beszélgetésünk során eljussunk az Olvasó népért mozgalomnak valamiféle használható, racionális taktikájához. A mostani időszak nem nagyon kedvez a messzeteremtő vágyaknak. Érdeklődéssel várom, hogy a konferencia szervezői miként ítélik meg a tanácskozást.

Két fontos dolog van, amiről elmélkedni érdemes. Az egyik: hogyan lehetne az olvasás körül a kapacitást, a feltételeket, kondíciókat javítani. A másik: mivel a könyvtároság meglehetősen lebecsült, sokadik helyre rangsorolt szakma, hogyan lehetne azoknak az embereknek, akik még mindig, még ilyen körülmények között is ezt tartják hivatásuknak, nagyobb meggyőződést, következetesebb tartást, hitet adni ahhoz, hogy érezzék: ezt a munkát éppúgy érdemes végezni, mint annyi minden mást, aminek haszna csak a jövőben kamatozik. Éppen ezért nagyon fontosnak tartom azt, amit Gerő Gyula a *Könyvtáros* legújabb vállalkozásáról elmondott. Pontosan olyan időket élünk, amikor érezhetőnek kell lennie valamiféle történelmi-nemzeti folytonosságnak, amely visszanyúl a múltba is, azokba az időkbe, amikor sokszor garanciák nélkül is végezték az emberek a jövőnek szóló munkát.

A legnagyobb baj akkor következik be, amikor a vállalkozásoknak éppen a papjai válnak

hitetlenekké. A mi olvasómozgalmunk papjai egyszerű, népből jött közpapok, nagyon fontos tehát, hogy ne váljanak csupán mában élő, hitetlen reneszánsz papokká. Amit ehhez tudunk adni — az alapvetően fontos politikai kérdésekben egyetértve —, adjuk meg nekik. Akik pedig barátaink közül a Hazafias Népfrontban dolgozva segítenek nekünk ebben a mozgalomban, azoknak éppen az a feladatuk, hogy az érzelmeik irányába indulva, *érzelmi érveket használva* adják meg a többletet és a helyes politikai töltetet tevékenységünknek. Nem kevés, amit adni tudnak ezzel.

A gárdonyi tanácskozás alkalom volt arra, hogy mindez világossá váljék. Ott megszólalt a Hazafias Népfront főtitkára is, célokat határoztak meg a résztvevők. Ezt a gárdonyi energiaforrást mintegy mozdonyt használjuk fel arra, hogy a legfontosabb kocsik legyenek mögéje akasztva, ne pedig üresen futó trénavagonok. Mindezt annak bizonyosságául mondom, hogy nyitott lélekkel ülök ezen a megbeszélésen.

Mit jelez Gárdonyi?

Juhász Róbert: Nekem nagyon tetszik az ébresztőóra hasonlat. Nem azért, mintha az volna a véleményem, hogy csak a népfront kötelessége, vagy éppen a népfront kötelessége, hogy alkalomadtán a vekker szerepét játssza. A hasonlat más miatt tetszik. Vekkerre általában a koránkelő embereknek van szükségük. A munkaidő rövidülésének időszakában is szükséges, hogy egymás után több napon szóljon az ébresztő csengő. És vannak rendkívüli alkalmak, amikor még az átlagosnál is korábban kell kelniük. Ha ennél a hasonlatnál maradok, akkor én Gárdonyt olyan vekkerhangzásnak tekintem, amelyik a mindennapokénál korábbi kelést jelez.

Hozzáteszem, hogy nekem, aki a jelenlegi olvasómozgalomnak kezdettől fogva résztvevője vagyok, s a korábbi olvasómozgalmakban is benne voltam, Gárdonyi azért mondott sokat, mert éreztem, hogy az ott jelenlevők tudják: minden nap újra és újra meg kell szólalnia a vekkernek. Most nem lehet arra számítani, hogy vannak olyan jó időszakok, amikor nem kell idejében felkelni, mert pihenhetünk a babérainkon. Olyan ügyről van szó, amelyre mindig újra és újra figyelmeztetni kell a társadalmat. Mert a társadalmi körülmények most nehezítik a helyzetet. A Gárdonyiban felszólá-

lók kivétel nélkül úgy nyilatkoztak, hogy érzik: most a szükségből erényt kell kovácsolni. Mert nem lehet azt tagadni, hogy a szükség meg a szükségesség állapotában vagyunk.

Egy rádióadásban mondotta *Szente Ferenc*, amikor azokkal vitatkozott, akik a magyar könyvtári helyzetet a számok alapján nemzetközi összehasonlításban túl jónak próbálták beállítani, hogy bár volna 500 igazi könyvtárunk, mert akkor az a néhány száz igazi könyvtár többet érne az emberek számára, mint a több ezer nem igazi könyvtár. Akkor a vitatott összefüggésben igazat adtam neki, de közben eszembe jutott, hogy a közművelődési törvény megalkotásának vitájában is felmerült a probléma: a kultúra palotáira vagy a kultúra kunyhóira van-e inkább szükség? Nem középutas hajlamból, hanem a szükségre gondolva úgy érzem, hogy nem lehet ilyen vaglyagosan feltenni a kérdést. Bármilyen nehezünkre esik is, szaporítani kell a kultúra palotáit, tehát ebben az esetben az igazi, a korszerű könyvtárakat, de nem szabad lemondani arról, hogy lakályosabbá és otthonosabbá tegyük a kultúra kunyhóit és sátrait is. És ebből a szempontból én is fontosnak tartom a kezdeményezést, amit a *Könyvtáros* a „Tájak—emlékek—könyvtárak” sorozatában a felszabadulás 40. évfordulója alkalmából indít. Ez az akció beleillik a Hazafias Népfront munkájába, összhangban levőnek tartom a népfront legkülönbözőbb kezdeményezéseivel. Azok közé sorolom, amelyeknél a szükségből erényt lehet kovácsolni. Belátható időn belül ugyanis nem remélhető, hogy a falvakban is központi előírányatokból alkossuk meg a település nagyságának megfelelő, korszerű könyvtárt.

Éppen testvérmozgalmunkban, a honismereti mozgalomban bizonyosodott be, hogy a kételkedéssel fogadott településkrónika-írás, amit laikusok csinálnak, és amiben húsz évvel ezelőtt a tudósok, történészek kételkedtek, bevált. Ma már éppen a szakemberek értékelik a legtöbbről, mert kíváncsiak, miként látják a laikusok a maguk történelmét, és miben tér el ettől a hivatásos történetírás. Van olyan megye, ahol minden településen írják a helyi krónikákat. Ezekben a dolgokban „hivő” emberekre, becsülettel és tisztességgel munkálkodó emberekre van szükség. A népfront korábbi főtitkára mondotta, hogy ő ugyan nem istenhivő, de nem is hitetlen ember. Az alkotó embernek sokféle dologban kell hinnie, enélkül nem érdemes alkotni. Nem szabad tehát engedni, hogy fásulttá, cinikussá váljanak az emberek,

még akkor sem, ha a körülmények bizonyos esetekben érthetővé teszik is a kifradást. A népfront-mozgalomnak segítenie kell azokat az embereket, akikről látják, hogy a mozgalomban netán fáradóban vagy hitüket vesztőben vannak.

A harmadik és szintén biztató gárdonyi tanulság számomra az volt, hogy a hañgot megütők, de a nyomukban felszólalók is fontosnak, nem periferikusnak tartották ezt a mi művelődési mozgalmunkat, a nemzeti politika — amely egyben szocialista politika is — szerves részeként kezelték. Annak tudatában tehát, hogy bármilyen nehezek is a körülmények, nem lehet lemondani arról, hogy a művelődést — és ezen belül az olvasáskultúrát — emeljük, növeljük. Némelyek szerint viszonylag nehezen mutatható ki, hogy ezek a befektetések a jövőben megtérülnek, vagy ha igen, akkor is csak a távoli jövőben térülnek meg. Én azt mondom, hogy a művelődési befektetések a nem is olyan távoli jövőben meghozzák eredményeiket. (Befektetésen nemcsak az anyagiakat értem, hanem a szellemieket, a hozzáértést, a jobb szakértelmet, beleértve az emberekkel való bänni tudást is.) Hitem szerint az ilyen törekvések sokszor már igen hamar éreztetik kedvező hatásukat, vagy elmaradásuk nyilvánvalóvá teszi hiányukat. Például ha ma olyan szakmunkástanulóink volnának, akik olvasó emberek, ez a hazai munka hatékonyságán a következő ötéves tervben már érződnek. A műveltebb szakmunkásgárda több nemzeti fövedelmet termel, s ez néhány év alatt már forintban is lemérhető. Az olvasó ember olyan nyitott, olyan érdeklődő, a maga tudását önmagától is növelni akaró ember, aki azt is tudja, mit adhat a jó olvasnivaló, akár a lelket és fantáziát gazdagító, akár a szaktudást és az ötleteket gyarapító olvasnivaló.

A jóért küzdő reguláris seregekben

Én nagyon hiszek abban, hogy a népfrontnak, mint politikai tömegmozgalomnak állandóan töltenie kell az emberekbe azt a hitet, hogy a műveltség, az olvasás feladatunk ellátására alkalmasabb hazafiakká tesz bennünket. És még egy dolgot jobban kellene a közvélemény előtt hangoztatnunk: Az ilyen társadalomban, amelyet mi építünk, nem volna szabad, hogy bárki vagy bármely csoport magányos partizánharcnak vagy periferikus mezei

küzdelemnek érezze hasznos erőfeszítését, tevékenységét. Mert ha ezt éreznék, akkor sem bennük volna a hiba. A népfrontnak segítenie kell megteremteni azt a légkört, amelyben magától értetődő természetességgel kell érezni, hogy engem a jóért küzdő reguláris seregekbe nemcsak befogadnak, hanem várnak is. Ezt a közérzetet a reguláris seregek képviselőinek kell megteremteniük és szavatolniuk ebben az országban.

Az utolsó gondolat, ami a konferenciával kapcsolatban eszembe jutott, az, hogy az Olvasó népért mozgalom kezdettől fogva hirdette a helyes elvet, hogy több évtizedes, szívós harcot kell folytatnunk az olvasásért.

Gerő Gyula: De ez nem mehet odáig, hogy időközönként letegyük a fegyvert!

Juhász Róbert: Bizony, nem lehetünk Pató Pálok! Soha nem lesz olyan pillanat, amikor azt mondhatjuk, hogy elértük céljainkat, megállhatunk. Hiszen ez emberek mozgalma, az emberek pedig meghalnak, helyükbe új emberek születnek, s őket is segíteni kell abban, hogy olvasókká váljanak. Meg az egymást követő változások során változnak a feltételek és az eredmények is.

Végül pedig: *valljuk, hogy a mozgalomban a legfontosabb a könyvtár.* Nem kell félni ennek hangoztatásától. A könyvtárak igényeit nem lehet kihagyni a jogos igények listájából. Amit egyik évben nem sikerült elérni, azt újra és mindaddig fel kell vetetni, amíg nem teljesül. Az olvasási kultúra fejlesztésében pedig a teljességre kell törekedni: a mozgalomnak az

egész mezőnyt át kell fognia az alkotótól kezdve a könyv technikai előállításán, az iskolán, a könyvtárak munkáján keresztül a könyvterjesztésig.

Terepfelmérés

Fekete Gyula: A terep, ahol az olvasási kultúrán dolgozunk, eléggé gondba ejti az embert. A pillanatnyi szükségletek megelőzik a távlatokat, ezért a távlatnak dolgozó intézmények háttérbe szorulnak. S ez nem is olyan átmeneti jelenség, hanem tartósnak jósolható folyamat. Amikor szorul a kapca, akkor természetes menetrend szerint azokat a dolgokat kell megoldani, amelyek a nagy bajokon segítenek át. Ez egyfelől szorítja a politikai és az állami szervezetet, de másfelől ráneveli is őket erre a mechanizmusra.

Van aztán egy másik tényező is. Szerintem az a fajta civilizáció, amelyet nekünk a Nyugat mutat, zsákutca. Ez roncsolja a közösségeket le egészen a családig, atomizálja a társadalmat, az egyént úgy juttatja érvényesüléshez, hogy elszakítja a közösségektől. Ez a fajta civilizáció nagyon sok vonzatával nálunk is jelen van. Egy olyanfajta civilizáció felé kell perspektívát nyitni, amely a közösségek megóvásával, az egyén és a közösség dialektikájának jó kibontakoztatásával az egyéni kiteljesedést a közösség javára tudja fordítani. A Nyugaton roncsoló civilizációs jelenségek nálunk is kezdenek mutatkozni. Romlik a művelődés értéke is. Nagy leckéje ez a szocialista tábornak. Nyugaton egyre inkább perifériára szorul a megbecsülésre méltó művészet. Az olvasási kultúra is a szélre sodródik. A szocialista művelődésnek ezt számba kell vennie, s az egyén és a közösség jobb egyensúlyára kell törekednie. Fel kell figyelni erre, mert van akkora veszedelem, mint a gazdasági helyzetből adódó gondjaink. Álljunk hát ellen ennek a sodrásnak! Ennyit terepfelmérésként.

A helyi erők mozgósítása

Rapszodikusán néhány kezdeményezésről. A gárdonyi konferencia ajánlásainak megfogalmazása során felmerült a gondolat, hogy felszabadulásunk 40. évfordulóján minden településen kellene tenni valami nagy közösségi vállalat. Olyant, amely az adott helységben valami fontos létesítményt teremtené. Ebbe

beleillik az a javaslat is, amit *Gerő Gyula* mondott itt el, mert nyilván hangsúlyt érdemelnek az irodalmi és történelmi emlékhelyek. Beleillenek a könyvesházak is, ezek gondolatának népszerűsítése is.

Gárdonyiban nagyon megragadták figyelmeztetést azok a felszólalások, amelyek a helyi erők mozgósítása révén elért könyvtári eredményeket sorolták fel. Az is világgossá vált Gárdonyiban, hogy nagyobb figyelmet kell fordítani a gyermekekre, a gyerekek és a fiatalok olvastására, meg az ifjúsági irodalomra. A könyvtárak közül is elsősorban a gyermekkönyvtárakra tenném a hangsúlyt. Ott nevelődik a jövő olvasója. Ott dől el ma, hogy mennyi olvasó lesz egy-két évtized múlva. Rendkívül fontos, hogy figyeljünk rá: hogyan tanítják meg olvasni a gyerekeket, hogy erőfeszítés nélkül és élvezettel olvassanak. Aki 16 éves koráig nem válik olvasóvá, abból később sem lesz olvasó ember. A legtöbb nagy ember, vagy közösségileg hasznos ember életrajzából kiderül, hogy ifjú olvasó korában kapta az első oltásokat, akkor töltődött fel azzal az árammal, amely őt egész életében hasznos cselekedetekre sarkallta. És itt az érzelmi hatás a legfontosabb.

Én a könyvtárosok javára elfogult vagyok. Sokat jártam közöttük, jól ismerem őket. Sok közöttük a hivatásszerető ember, aki túltekint a maga érdekein. Jó közvetítők, a legtöbb tűzcsiholó szerintem a könyvtárosok között van.

Erőket felszabadítani

Nagyon fontos dolog az, amit *Juhász Róbert* említett, hogy a szükségből erényt kell kovácsolni. Ha igaz az, hogy a bőség elernyeszt, elpuhítja az embert, az is igaz, hogy szükséghelyzetekben, veszélyhelyzetekben az emberek összeszedhetik energiáikat. Mintha a társadalomban is volna egy ilyenféle mechanizmus, mint a biológiai létben. Olyan energiák szabadulhatnak fel, amilyenekről nem is tudunk. Ebben az országban eddig volt valamiféle bőséghangulat, amely kissé elpillestett bennünket.

Juhász Róbert: Nem volt ugyan egészen indokolt, de mégis volt.

Fekete Gyula: Most össze kell húzni a nadrágszíjat, különféle gondok jönnek, fel kell tehát szabadítani a szunnyadó erőket. Maguktól nem szabadulnak fel. Támazkodjunk jobban az olvasó emberekre! Amikor a Rádió mikrofonjával végigpásztáztam az országot, s felku-

tattam, nyilatkozatra kértem azokat az idős embereket, akik gazdag életűek, akikre a környezetük figyel, kitűnő egyéniségeket ismerem meg. Ezen a körutamon nem az volt a célom, hogy olvasó emberekre leljek, de miután a Rádióknak leadtam a sok magnóinterjút, meg összeállítottam a könyvemet is, kiderült, hogy ezek valamennyien sokat olvasó emberek voltak. Egy tiszaladányi asszony, aki a szerencsi piacra járt háztáji termékeket eladni, hazafelé gyalogolva egész úton olvasott. Varga Feri bácsinak Orosházán 9 holdja volt, sohasem jutott máskor ideje olvasni, csak akkor, ha evett, s úgy tudott enni, ha közben olvasott is. Ismerek Ócsodón egy embert, akinek 29 éves kora óta nem volt napja, amikor nem olvasott. Még aratás idején is rászánt legalább napi húsz percet, hogy olvasson. Ezeket az embereket környezetük is nagyon megbecsülte, nem is az olvasás miatt, hanem amiatt, amivé az olvasás révén lettek. Főlnéztek rájuk, hallgattak szavukra.

Az olvasómozgalom: lehetőség

Szente Ferenc: Nekünk könyvtárosoknak a saját lehetséges szövetségeseinkkel a legtöbbször abban van vitánk, hogy rajtunk kérnek számon olyan dolgokat, amiket végül is nem rajtunk kéne számonkérni. Az értelmiségi elgondolások és a gazdasági lehetőségek között, mint biztonsági övezet, egy senki földje húzódik. Ezt úgy kéne karbantartanunk, hogy ne túl nagy terület maradjon gondozatlanul. Mert ott sülyednek el azok a János bácsik, akik legalább az unokáiknak elmondhatnák, hogy édes fiam, nemcsak a templomban éneklük a Himnuszt, még a Szózatot, nemcsak a paptól halljátok, hogy ne álljon meg a szaporodásunk, hogy ne kapartassátok el az első gyereket, hanem ezt mi is komolyan gondoljuk. Az egésznek nem a vallási felhangja érdekes! Nem a templom az utolsó hely, ahol arról beszélnek, hogy ne pusztuljon el a nemzet, hogy érdemes még hinnünk a holnapban, hogy vannak még előttünk történelmi lehetőségek, van annak jelentősége, hogy magyarok élnek a világban. A papság szerepét az egész nemzeti értelmiségnek kell vállalnia.

Az értelmiségiéik, tehát a könyvtárosok is ahhoz a réteghez tartoznak, amelynek tagjait Ady Endre őrzőknek nevezte. Más szóval ők az átörökítők. Nekik kell ébren tartaniuk egy kívánatos közszellemet. Az olvasómozgalom

szellemi magja, legyünk őszinték, értelmiségi csoportosulás. Az értelmiségiéik helyzetfelmérése, hogy hisznek a holnapban. Ha ez megmarad az egymást győzködők hitbuzgalmi körének, akkor nem ér semmit. Egy összeesküvésnek önmagában nincs értéke. Amit ebből át tudnak venni az emberek — akik ezt életreceptként használni tudják —, az a lényeges belőle. De ez csak közvetítők révén hatolhat be a társadalomba. Könyvtárosok, népművelők, agronómusok, orvosok ugyanazt mondogatják maguk között, mint mi a mozgalomban. A mozgalom mégis nélkülözi a művelődésszermény aktívait. A közvetítésben hívók: hiányzó láncszem. A közvetítő, aki tudja, hogy olvasni is csak az fog, aki új dolgokat akar megismerni, s aki hisz is abban, amit az olvasás révén megismer. S ezért kész dolgozni is a közösségi vállalkozásokban. Sokszor a könyvtárosok fejéhez vágják: azt hiszitek, hogy a szocializmus építése csak abból áll, hogy az emberek olvasanak. Nemcsak abból áll! Hanem abból, hogy az emberek hisznek a holnapban, értelmesen és tevékenyen akarnak élni. Mert ezt nem lehet másként csinálni, csak úgy, ha múlttal, jelenel és jövővel értelmes kapcsolatot tartunk fenn. Ez pedig olvasás is. Benne persze más, hasonló mozgalmak is elférnek, például a honismereti mozgalom, a természetvédelem. A győztes szocializmus idején is fontosak az önvizsgálatok. Fogadjuk el ilyennek a gárdonyi konferenciát is. Hazánkban van egy közmegegyezéssel elfogadott ideológia, egy uralkodó ideológia, amely meghatározza a kormányzati rendszert, de, hogy az uralkodó ideológia az élet sokféle kérdését meg tudja oldani, az emberek érvényes, kollektív-realista tapasztalatához kell hozzákötelnünk az ideológia igazságait. Ha nem tudjuk hozzákötetni, akkor az ideológia és az élet elválék egymástól. Ez az Olvasó népért mozgalom számára is megfontolandó tanulság.

Nyitott könyvtárakat!

Maróti István: A gárdonyi konferencia benem megerősítette azt a gondolatot, hogy ahogy a múltban, úgy a jövőben sem létezhet Olvasó népért mozgalom könyvtárak nélkül. És a könyvtárak mindennapi munkájukban számíthatnak az Olvasó népért mozgalomra. Igaz, ez a viszony időnként egyoldalú. Vannak szakmájukat kiválóan gyakorló könyvtárosok, akik ennek a mozgalomnak szervező erejét fe-

lesleges látszatevékenységnek tekintik. Pedig egy könyvtár korszerűvé csak akkor válhat, ha az ott dolgozók felismerik, hogy létezésükkel társadalomépítő, közösségteremtő funkciót is elláthatnak.

Tudom, hogy a közművelődési könyvtárak szakirányítása a hálózat egységeitől elsősorban a tervszerű állománygyarapítást, az informálódáshoz szükséges különféle katalógusok létrehozását követeli meg. Ez természetes. Viszont azt már kifogásolom, hogy a közösségteremtés csak ajánlott feladat, megvalósulása csupán attól függ, mennyiben érzi a könyvtáros, hogy munkája nem pusztán a könyvkölcsönzés adminisztratív feladataiból áll.

A nyitott könyvtár híve vagyok. Az olvasás kétségkívül intim körülményeket kíván, de a könyvtári környezet önként kínálja, hogy az olvasó emberek beszélgetőhelynek, a könyvek által felkínált gondolatok nyílt fórumának is tekintsék ezt az intézménytípust.

Az Olvasó népert mozgalom III. országos konferenciája úgy ítélte meg, hogy a kedvezőtlen viszonyok között is új lendületet kaphat ez a társadalmi vállalkozás, ha a mindenütt jelenvaló emberi—társadalmi erőforrásokat az eddiginél jobb hatásfokkal nyitja meg és kapcsolja be a mozgalom áramkörébe.

Az emberek sokasága manapság jóval kevesebbet fordít művelődésre, olvasásra annál, amennyi szerényen számítva is kívánatos volna. Az ötnapos munkahét bevezetésétől azt reméltük, hogy több idő jut majd a szellemiekben való gazdagodásra. Nem így történt. Azt tapasztaljuk, hogy a megnövekedett szabad időt nagyon sokan újabb jövedelmi források megszerzésére, különféle keresetkiegészítő tevékenységre fordítják. Megállapítható, hogy a társadalmi rétegek fontossági rangsorolásában, gyakorlati értékrendjében az olvasás, a könyv — és általában az iskolán kívüli tanulás, az elmélyült művelődés — rangja, tekintélye nem éppen elfogadható minőségű.

A jobb művelődési pozíció megteremtése érdekében a Hazafiás Népfront Olvasó népert mozgalma a jövőben sokat és az eddiginél eredményesebben tevékenykedhet. Kívánatos, hogy erősödjék az Olvasó népert mozgalom és a könyvtárak kapcsolata s ezzel a mozgalom társadalmi háttere is.

Végezetül a közös feladatokról. A mozgalom társadalmi bizottságai segítségével állandó és fontos feladatának tekinti, hogy az iskolai és a közművelődési könyvtárak korszerűsödését, fejlődését segítse. Szóvá tesszük és intézkedést

sürgetünk annak érdekében, hogy a könyvtárak könyvbeszerzési lehetősége a könyvárak emelkedésével ne kerüljön hátrányos helyzetbe.

Az Olvasó népert mozgalom a jövőben új vonásként törekszik arra, hogy a hasznosítható könyvvásárlói, olvasói véleményeket eljuttassa a könyvkiadókhöz, a könyvszakma illetékeseihez. Első lépésként társadalmi vitasorozatot indítunk a gyermek- és ifjúsági könyvkiadás és -terjesztés tapasztalatainak összegezésére.

Úgy véljük, hogy az „olvasó nép”-gondolat jövője érdekében elsősorban a gyermekkorban megalapozott olvasási szokások kialakításáért kell sokat tenni. A társadalmi vita nyilvánvalóan akkor lesz majd igazán hasznos, ha számíthatunk a szülők, az olvasáskutatók, a gyermekolvasók véleménye mellett a könyvtárosok véleményére is.

Az Olvasó népert mozgalom változatlanul támogatója, szervezője, irányítója a felnőtt és az ifjúsági olvasótáboroknak. Ezekben az ön- és társadalmi ismereteket fejlesztő alkotó közösségekben szívesen látnánk még nagyobb számban könyvtárosokat. A közösségi művelődésnek ez a formája fontos lépcsőfoka lehet az olvasó és a könyvtáros kapcsolatának az olvasóvá nevelés folyamatában. Szükség volna arra is, hogy a könyvtárosok tartsák számon és segítsék további fejlődésükben az olvasótáborokat járt fiatalokat, hogy minél gyümölcsözőbb legyen számukra az olvasótáborokban kapott indítás.

Idő hiányában nincs arra lehetőség, hogy az Olvasó népert mozgalom és a könyvtárak kapcsolatát a konferencia szellemében további példákkal illusztráljam. Úgy vélem viszont, hogy a *Könyvtáros* olvasóit ez a szerkesztőségi beszélgetés arra ösztönözheti, hogy a róla készült beszámolót tekintse vitaindító cikknek. Javaslom, invitáljuk hozzászólásra a könyvtárhálózatok munkatársait, hogy hozzájáruljunk az együttműködés tisztázásához.

A könyvtár legfőbb célja

Páldy Róbert: Mikor 1955-ben átvettem a nagyon lerongyolódott Veszprém megyei tanácsi könyvtárhálózat irányítását, a minisztériummal közösen egyik fő feladatnak tartottuk új könyvtárosok csapatának munkába állítását. A frissen érettségizettek között kerestünk, s a válogatás fő szempontja az volt, hogy olvasni szerető fiatalok kerüljenek a könyvtárosi állásokba. A továbbiakat pedig — azt tudniil-

lik, hogy az olvasni szerető fiatalokból hozzáértő és hivatástudó könyvtárosok váljanak — a mi feladatunknak tekintettük. Tanítottuk persze őket arra is, hogy miként kell végezni a célszerű állománygyarapítást meg a katalógusok építését, de mindenekelőtt azt szorgalmaztuk, hogy a közösségnek szolgáló könyvtárosokká váljanak. Ezért nem hagytuk magukra könyvtárunkban, hanem sűrűn látogattuk őket, s negyedévenként baráti összejöveteleket is rendeztünk számukra a megye különböző tájain, amikor még népdalozással is alakítottuk a hivatástudatot. Öt év múlva már bátran támaszkodhattunk erre a gárdára munkánkban, ma pedig belőlük kerül ki a hálózat vezető rétege.

Mindezt azért mondom itt el, mert az imént elhangzott véleménnyel akarok foglalkozni. Másutt is hasonlóképpen folyt a munka a könyvtárhálózatokban, s ennek eredményeképpen a könyvtárosok többsége a művelődés hivatástudó, önzetlen munkásává vált. Igaza van azonban Maróti Istvánnak abban, hogy akadnak olyan könyvtárosok, akik feleslegesnek tartják az Olvasó népert mozgalom tevékenységét. S ha ez így van, akkor helyes, hogy ezt szóvá is tette ebben a beszélgetésben. Hát-ha közülük is elolvassák néhányan ezt a beszámolót, és valamit okulnak belőle.

De másfelől azt is meg kell mondani, hogy számosan vannak könyvtárosok, különösen az egyszemélyes könyvtárakban, a végeken, falvakban, üzemekben, iskolákban, akik nem érzik a segítő kezét, akikhez nem ér el a nekik annyira szükséges társadalmi támogatás. A végeken nem könnyű megtalálni azokat az embereket, akik értenek is az ügyhöz és vállalják is a könyvtár mellett a társadalmi támasz szerepét. S ráadásul az itt dolgozó könyvtárosoknak többsége nő, jócskán megterhelve családi, nevelési és háztartási feladatokkal. Nem csoda tehát, hogy egyesek csupán a kölcsönzési órák megtartását tekintik fő feladatuknak.

De még ilyen körülmények között is találunk felemelő teljesítményeket. Ismerünk egy munkásnőt, aki három gyermek anyja, három műszakban jár dolgozni, mégis volt energiája arra, hogy megnyerje a könyvtárak által rendezett üzemi vetélkedőt. Az illető ma már szakszervezeti könyvtáros. Példa rá, hogy szükség-helyzetben tényleg megsokszorozódhatnak az emberek erői, ha hajtja őket a művelődés és a használás vágya.

Abban viszont nem értek egyet Maróti Istvánnal, hogy a közművelődési könyvtárak

szakirányítása elsősorban az állománygyarapítást és a katalógusok létrehozását követeli meg, a közösségteremtést csak ajánlott feladatnak tekinti. Ezt a kétféle kategóriát nem is lehet egyformán kezelni és összehasonlítani. Hogyan lehetne kötelezően előírni a közösségteremtést? Az állománygyarapítás és a katalógus alapja és eszköze a könyvtári munkának, a közösségteremtés pedig egyik célja annak, bár részletcél a legfőbbnek, az olvasóvá nevelésnek folyamatában. Nem is tudom elképzelni, hogy melyik szakirányítási fórum helyezte volna e két eszközt az átfogóbb célok elé.

Különben abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy kapóra jön egy példa arra, miként kezeli a könyvtári szakirányítás a közművelődési könyvtárak legfőbb célját, az olvasóvá nevelést. A Magyar Könyvtárosok Egyesületének Győrben tartott nyári vándorgyűlésén *Szente Ferenc* nyolcszáz könyvtáros előtt tartott előadást „A könyvtár feladatai és lehetőségei az olvasóvá nevelésben” címmel. Ez az előadás nemrég jelent meg a szaksajtóban, a *Könyvtáros* decemberi számában.

Szente Ferenc itt ül velünk egy asztalnál. Kénytelen vagyok szemébe mondani, hogy ragyogóan oldotta meg feladatát. Alaposan elemezte a felvetett probléma mai helyzetét és megadta a lehetséges feleletet. Megállapította, hogy kinek a feladata az olvasóvá nevelés, mik a feltételei a könyvtárak ilyen irányú sikeres munkájának, és hol húzódik meg az első vonala az olvasásra való nevelésnek. Nem mulasztotta el azt sem, hogy hivatkozzék a könyvtárosi önérzetre. Szerintem így kell nyilatkoznia a szakirányításnak a könyvtárak legfontosabb céljáról. Különben ehhez hasonlóan cselekedett pár évvel korábban közvetlen elődje, *Papp István* is.

Végezetül hadd említsem meg az Olvasó népert mozgalom egyik újabb eszközét, a mozgalom céljainak támogatására teremtett folyóiratot, az *Olvasó Népet*. Ez az orgánus éppen a mozgalom tevékenysége felől közelít a témához, és ebből a kiindulásból támogatja a könyvtárak munkáját. Fontos tehát, hogy a könyvtárosok is figyelemmel kísérjék, olvassák cikkeiket. A folyóiratot 1983-ig ingyen kapták a könyvtárak a Hazafias Népfront megyei bizottságain keresztül. Tavaly óta azonban megszűnt ingyenessége, elő kell fizetni rá. A konferencián megdöbbenve hallottam, hogy milyen kevés könyvtár fizetett elő a lapra. Szerintem ezt a könyvtárosoknak pótolniuk kell.

Juhász Róbert: Amit Fekete Gyula úgy emlí-

tett meg, hogy most érkezünk el oda, hogy foglalkozzunk bizonyos civilizációs ártalmakkal, amelyek kultúrát és közösségeket roncsolnak, az én meggyőződésem szerint egyik alapkérdése a szocializmusnak. Most döbbenünk rá alaposabban, de ez kezdettől fogva alapkérdés volt. Ha etikai, erkölcsi oldalról vizsgálom, akkor azt mondom, hogy a szocializmus legtöbb erkölcsi alapelve olyan, mely megtalálható a tízparancsolatban is. Azzal a különbséggel, hogy a vallásos emberek ezeket isteni kinyilatkoztatásból eredeztetik, mi pedig azt mondjuk, hogy mindez az emberiség történelmi tapasztalata. És azzal a különbséggel, hogy

a szocializmus a kollektív társadalmat tette meg a társadalmi lét alapformájává.

Abban azonban pillanatnyilag valóban bizonytalankodunk, hogy mit kell csinálnunk. Mert miközben a kollektív termelési rendet a mezőgazdaságban is uralkodóvá tettük, felszámoltunk egy csomó olyan régi társas együttélési formát, amelyet semmivel sem pótolunk, s ezek most hiányoznak. A hiányérzet jelentkezik a társadalom közérzetében. Ez azt jelenti, hogy az egyén és a közösség harmóniája még nem teljes. Megteremtéséért is gondolkodnunk és munkálkodnunk kell az Olvasó népért mozgálmában.

Három évtized a munkásművelődés szolgálatában

PÁVÓ FERENC
a Szegedi
Kenderfonógyár
könyvtárának
vezetője

Pávó Ferenc szegedi könyvtáros 1964-ben megkapta a Kiváló népművelő kitüntető címet. Az alkalomhoz kapcsolódó, lapunkban megjelent méltatásban egyebek között ezt olvashattuk tevékenységéről: „Tíz éve végzi a Szegedi Kenderfonógyárban a szakszervezeti könyvtárosi munkát. Eredményes nevelőmunkával megalapozza a népművelői tevékenység többi ágának kifejlesztését is. Állandó, tevékeny munkása Szeged város művelődési életének.”

— Kedves Feri! Itt, a Szegedi Kenderfonógyár könyvtárban, ahol most, 1984 télutóján ülünk és beszélgetünk (régi barátok vagyunk, s ehhez képest sajnálatosan ritkán adódik alkalom a találkozásra), még mindig Te vagy a házigazda... Könnyen kiszámítható, immár harmincadik éve. Azt hiszem, három évtized a mi pályánkon, ráadásul egyazon könyvtárban, tiszteletre-

méltó és ritkán előforduló teljesítmény. Kérlek, idézd fel nekünk életpályád s egyben könyvtárad történetének főbb állomásait, hátha feleletet adnak szavaid arra: honnan e példamutató hűség, amely ügyünkhöz és könyvtáradhoz fűz. Vagy Te talán „katonának” születél?

— Nem. És nem is készültem arra, hogy valaha is könyvtáros legyek. Igaz, egyetlen gyerekként nevelődve nagyon szerettem olvasni, és örültem, ha a karácsonyi ajándékaim között akadt könyv is. Még azt sem mondhatnám, hogy tanulóéveim során kaptam indítást ahhoz, hogy megszeressem az irodalmat. Erre csak jóval később, felnőtt koromban nyílt lehetőségem.

Az érettségi után egy évvel sikerült elhelyezkednem a Szegedi Kenderfonógyárban. Valójában tehát harmincöt éve vagyok ennek a gyárnak a dolgozója. Az első öt évben anyagmérő, majd bérelszámoló voltam. Jövendő pályám szempontjából (amiről persze akkor mit sem tudhattam) sokkal fontosabb volt, hogy hamarosan a gyári színjátszók közé kerültem, napi szórakozásomat a körükben találtam meg. S még mennyi mindent! Mindenekelőtt: megismerkedtem sok jó színpadi alkotással, miközben szereplőként megízleltem a színészi alkotómunka örömét is. Jó visszagondolni a szép estékre: kultúrtermünk egy-egy előadásra zsűfólásig megtelt üzemünk dolgozóival. (Hol volt akkor még a tévé!)

Egy napon aztán, ahogy akkor mondtuk,

„kiemeltek”, s mire felocsúdhattam, Budapesten, az Állami Népi Együttes énekkarában találtam magam... Három szép esztendőt töltöttem el ott. Legényembernek ez volt az igazi élet. Szó szerint kitágult előttem a világ: jártuk az országot és a nagyvilágot is.

Az irodalommal való igazi, életre szóló találkozásom 1953-ban történt. Azon az őszön hat hónapos művelődéspolitikai tanfolyamra küldtek. Itt azután, egyebek mellett, nap mint nap foglalkoztunk szépirodalommal, hetenként kétszer pedig színházi előadásokra jártunk. Olyan tanáraink voltak, mint *Fodor András*, a költő; s most, harminc év távolából is hálával gondolok a felejthetetlen irodalomórákért *Rádics Józsefre*. Sajnos, azóta sem találkoztam vele, ám Móricz Zsigmondról tartott előadásának jegyzeteit ma is őrzöm. Én akkor az irodalom szeretetét tőle „kaptam”, s nagy szerepe volt abban, hogy nem sokkal később, amikor eljött a nagy lehetőség, a könyvtárosi pályát választottam. Pályám egy későbbi szakaszában *Czine Mihály* előadásai gyakoroltak rám hasonlóan nagy hatást.

— *Az irodalommal való találkozást mikor követte a másik: a találkozás a pályával? Hogyan történt? Tudtad, mire vállalkozol?*

— Természetesen nem! Hiszen akkor magáról a könyvtárosi pályáról sem tudtam sokat. A tanfolyam befejeződött, és én 1954 májusában visszatértem Szegedre, a Kenderfonógyárba, ahonnan „világjáró” utamra elindultam (ma tudom csak igazán értékelni, micsoda szellemi kalandokban gazdag néhány év volt!). Eközben történt, hogy szerzte az országban létrejöttek a munkahelyi szakszervezeti könyvtárak. Ott, ahol nem voltak már korábban is. Mert azért ilyen is akadt jó néhány. Egyikük éppen a mi gyárunkban. Idős dolgozóktól tudtam meg, hogy a felszabadulás előtt is volt könyvtár nálunk, az egyik irodában állt a könyvszekrény, s a benne őrzött könyvek alkották annak a mintegy ezer kötetes könyvgyűjteménynek az alapját, amelyet azután pályám kezdetén átvettem. 1950-től társadalmi munkás könyvtárosok hetenként kétszer kölcsönöztek.

— *A SZOT és a kulturális kormányzat felismerte, hogy a szakszervezeti könyvtárügynek, megtartva mozgalmi jellegét, a szakmai színvonal tekintetében, azaz szolgáltatásaival is fel kell zárkóznia az akkor még fejlettebb, mert kezdettől szakemberekkel működő társai, a tanácsi könyvtárak mellé. És azt is felismerték, hogy ekkor — 1954 táján — e cél elérésének*

feltétele, a „hiányzó láncszem” a szakképzett, főfoglalkozású könyvtáros. Döntés született, hogy a nagyobb üzemekben „függetlenített” könyvtárosi státusokat kell létesíteni, s ezeket a lehetőség szerint szakképzett könyvtárosokkal kell betölteni.

— Ez történt nálunk is, az újonnan létesített könyvtárosi állást felkínálták nekem... Elváltam.

— *Te voltál a „várva várt” könyvtári szakember?*

— Hogy lettem volna? De ekkor már több éves népművelői múlt állt mögöttem. Katalogizálni nem tudtam, ám a szépirodalomban már „profi” könyvtáros módjára eligazodtam. Magyarán: volt fogalmam arról, kinek mit ajánljak. Továbbá: rendelkeztem egy sereg olyan gyakorlati tapasztalattal, amit csak az üzemben — bármilyen munkakörben — eltöltött évek adnak meg. Én, az egykori három műszakos dolgozó hogyne jöttem volna rá már a könyvtárban töltött első napon, mennyire kevés a heti kétszeri kölcsönzés. S arra, hogy az sem mindegy, a nap mely órájában találja nyitva a könyvtár ajtáját a dolgozó. Első teendőm volt bevezetni a *mindenmapos kölcsönzést*, mégpedig *reggel fél héttől kilencig*, majd *dél előtt tizenegyől délután háromig*. Így mindhárom műszak dolgozóinak lehetőségük nyílt arra, hogy felkeressék a könyvtárt. S ezen a nyitvatartási renden a mai napig sem kellett változtatnom. Bevált.

— *Mekkora üzem volt akkor a Szegedi Kenderfonógyár? Hány ember kulturális gondozását vetted a válladra, hiszen egy személyben voltál könyvtáros és népművelő is?*

— Textilipari viszonylatban a nagyobbak közé tartozott: 2400 dolgozónak adott kenyeret. Ma jóval kevesebbnek, de erről később szólok. Kiművelendő emberfő tehát akadt szép számmal. Másféle gondok szorítottak engem akkor, az indulás perceiben. *A legsiralmasabban a helyiség dolgában álltunk*. Képzeld el egy mindössze 25 négyzetméter alapterületű, ablaktalan szobát, amelyben a zárható könyvszekrények mellett ruhatári fogasok éktelenkedtek. Hétféteken ugyanis a szomszédos, kultúrteremnek is használt ebédlőben zajló rendezvények idején könyvtáram átvedlett ruhatárrá. Bálak évadján raktárnak is szolgált. Kétségtelen viszont, hogy jobb helyre, mint az ebédlő mellé nem telepíthették volna; szinte minden dolgozó megfordul ott napjában egyszer.

Fényt bebocsátó ablaka, mint mondtam,

nem volt, másféle azonban akadt. Az, amin keresztül a kölcsönzés történt. Fiatalok is értek: a könyvraktárba — zárt szekrények közé! — olvasó nem léphetett be. Miközben vágyakozva „leskelődött” a fent nevezett ablakon át a könyvraktárba, elrebegette óhaját, s én, a könyvtáros az ablakon át kinyújtottam neki a kért könyvet. Ez így ment az egész országban.

— *Tegyük hozzá: ebben az időben már szó sem lehetett arról, hogy a nyilvános használatra szánt könyvgyűjteményekben ártalmas vagy annak vélhető könyvek bújjanak meg.*

— Az olvasók viszont szüntelenül arra vágyakoztak, hogy böngészhessenek, hiszen minden könyvszerető embernek az a legnagyobb élménye, ha könyvek közé kerül. Erről persze szó sem lehetett, mégpedig nemcsak a hivatalos akadály, hanem a huszonöt négyzetméteres, idegenek által rendszeresen más célra használt helyiség alkalmatlansága miatt sem.

Valamivel azonban elégedett lehettem: az új könyvek beszerzésére elegendő pénz állt rendelkezésre, *több, mint ma!* 15 ezer forintot költhettem el éventéként könyvvásárlásra, egy-egy dolgozóra tehát 6,2 forint jutott. Ma a 760-ra csökkent létszámú dolgozógárda részére évente 7000 forintért vásárolhatok új könyveket. Ez az összeg dolgozónként 9,2 forintot jelent, ami nem egészen három forintos, azaz 47 százalékos növekedés. *A könyvtárak vajon hány százalékkal nőttek ezalatt?!* Hiába, a múlt felidézésebe is minduntalan beleszól a — sajnos — szűkösebb jelen.

— *Ez nem baj, sőt... A mostoha viszonyokat már ismerjük, amelyekkel meg kellett küzdened. Ki győzött?*

— Az emberek olvasáséhsége. Hamarosan hét-nyolcszázra emelkedett a beiratkozott, illetve a rendszeres könyvtárlátogatók száma. Ezt én egyértelműen a nyitvatartási idő megnövelésének, illetve a műszakokhoz igazításának tulajdonítottam. Éjszakai műszak után például a fáradt emberek szívesen betértek a könyvtárba egy kis pihenőre. Tapasztalatból tudom, reggel „már” és „még” nem álmos az, aki egész éjszaka dolgozott. A vidékiek itt várták meg autóbuszjáratuk indulási idejét. Persze, magam is igyekeztem az olvasótábor növekedését segíteni, gyorsítani. Ha volt egy kis szabad időm, felkerestem a géptermekben a régi munkatársakat, és igyekeztem megnyerni őket — ha kellett — az olvasásnak, a könyvtár látogatásának. E beszélgetések során kamatozott népművelői múltam. Nem csupán annak

következtében, hogy sok embert ismertem, hanem — s talán könyvtárosi szemszögből nézve ez a fontosabb —, hogy soha nem volt nehéz megtalálnom a hangot az emberekhez.

Üzemi toborzó körutaimra már csak azért is szükség volt, mivel akkor még nem léteztek a szocialista brigádok, amelyek később sikeresen átvállalták az olvasószervezés munkáját. Végül is eljutottunk odáig, hogy míg országosan az üzemi dolgozók 18—20 százaléka volt rendszeres könyvtárlátogató, mi 30 százalék fölé tornáztuk fel arányukat.

— *Azt mondtad, gép melletti korteskedésedet az olvasás érdekében akkor folytattad, ha volt egy kis „szabad idő”.*

— Mivelhogy a könyvtárosnak a kölcsönzés mellett egyéb tennivalója is akad. Például állományt gyarapít, katalogizál stb. Mindehhez azonban érteni kell a szakmához. Megjegyzésed tehát azt a kérdést rejti magában, vajon időközben szakemberré váltam-e. Nos, igen, fokról-fokra. 1955: könyvtárkezelői tanfolyam a megyei könyvtár rendezésében; 1957: két és fél éves középfokú könyvtárosképző tanfolyam az OSZK kihelyezett tagozatán.

Szólnom kell még az első évek művelődési viszonyairól, immár könyvtárosi szemmel tekintve vissza rájuk. Az öntevékeny művészeti csoportok a hatvanas évek elejéig még megvoltak. Magam is tovább tevékenykedtem a színjátszók körében. Aztán áttértünk az irodalmi színpadi munkára, és itt már az én *könyvtáram anyagát is jól fel tudtam használni*. Nemegyszer készítettem bizonyos ünnepi alkalmakra zenés irodalmi összeállítást, amelyet vidéken, a falvakban is és fesztiválokon is bemutattunk.

Aztán a televízió térhódításával megcsappant az érdeklődés az amatőr művészeti munka iránt, de nagy öröömre az olvasási igény nem csökkent, sőt egyre több olvasónk szeretett volna hosszabb időt eltölteni a könyvtárban. A magasabb színvonalú szolgáltatás iránti igény első jelentkezése volt ez. A legfejlettebb olvasók felfedezték, hogy *a könyvtár dolgozószoba is lehet*.

De nem a miénk! Az elszomorítóan kicsiny helyiségben senkit sem ültethettem le, hogy ott zavartalanul dolgozhasson. A könyvtár rendezvényeit, például egy-egy író-olvasó találkozót is „alberletben”, a távolabb levő tanácsteremben tudtunk csak megtartani. (Így nem érvényesülhetett a könyvtárat nem látogató közönség körében a környezet vonzása.) Tudtam, ha hamarosan nem kapunk korszerű szolgáltatások nyújtására alkalmas könyvtár-

helyiséget, megállíthatatlanul elkezdődik a hanyatlás...

— *És kaptatok?*

— Igen! Ebben nem kis szerepe volt egy 1965-ben a címemre feladott meghívónak. A Kaposvári Fonoda új, az akkori, de talán még a mai követelményeknek is minden tekintetben megfelelő könyvtárának avatására invitáltak. Ott láttam „élőben”, milyen könyvtár kell nekünk. Ráadásul a textilszakszervezet kulturális osztályának jelenlevő munkatársa „megsúgta”, ha mi, azaz a Szegedi Kenderfonógyár, gondoskodunk megfelelő nagyságú helyiségről, ők vállalják a berendezését.

Hazatérve munkához láttunk. Különbőféle átépítések eredményeképpen, továbbra is az ebédli mellett, tehát az üzem leglátogatottabb pontján 1966 májusában megnyithattuk új, 94 négyzetméter alapterületű, szabadpolcos könyvtárunkat, ahol 32 ülőhely várta és várja azóta is a helybenolvasni kívánókat. (Számomra különös öröm volt, hogy az építők — önzetlenül dolgozó szocialista brigádok — két, utcára nyíló ablakot is kialakítottak.) Természetesen megkaptuk a textilszakszervezet 50 ezer forintos támogatását is a berendezéshez.

Új korszak kezdődött a könyvtár életében, s ahogy a megnyitáskor elhangzott: a könyvek

végre kikerültek a napvilágra, s teljesült az olvasók leghőbb vágya, kedvükre böngészhettek, sőt az asztalok mellé telepedve kényelmesen átlapozhatták is a kiválasztott olvasmányt. Mindez ma már annyira természetes, hogy egy fiatal könyvtáros talán nem is érti, miért érezhette kezdetben az akkori olvasó, hogy számára eljött a „korlátlan lehetőségek kora” — legalábbis a könyvtárban.

Végül tartozást kívánok leróni azzal, hogy megemlítem: az új könyvtár létrehozásában nagy szerepet vállalt magára az üzemi szakszervezeti bizottság akkori titkára, *Sponner Jenő*, aki felismerte a könyvtár közművelődési alapintézmény voltát, és mindent elkövetett azért, hogy olyan új könyvtár szülessen, amely képes megfelelni ennek a funkciójának.

— *E székből körültekintve nekem úgy tűnik, kissé hiányosra sikeredett rögtönzött leltárad az új könyvtár szolgáltatásairól.*

— Abban az időben került a szakmai érdeklődés előterébe a *vállalati műszaki könyvtárak* helyzete. Elégé siralmas állapotok uralkodtak e téren. A nagyüzemeket leszámítva, ahol általában szakképzett könyvtárosgárda és magas színvonalú szolgáltatásokat nyújtó könyvtárak segítették a kutatást és a termelést, a kisebb üzemekben ilyenek inkább csak papíron léteztek, legfeljebb egy-egy érdeklődőbb műszaki vezető munkahelyi kézikönyvtárának a szerepét töltötték be. Ekkortájt kezdett nyilvánosságot kapni — a *Könyvtárosban* is — az a nézet, hogy a lényegében gazdátlan műszaki könyvtárak valamilyen módon egyesüljenek a helyi szakszervezeti könyvtárakkal, hiszen ezek legtöbbjében már szakképzett könyvtárosok működtek, akik megbirkózhattak a műszaki könyvtári feladatokkal is.

A mi műszaki „könyvtárunk” is beillett az imént jellemzettek sorába: állományának egy részét a termelési osztály irodájában őrizték (a fizikai dolgozók a létezéséről sem tudtak), a könyvek többsége ládába csomagolva várt a feltámadásra. Az új könyvtárban e két „gyűjteményt” egyesítettük, s kialakult a műszaki könyvtári részleg, melyet azóta tervszerűen gyarapítunk, és mindenkinek — természetesen fizikai dolgozóknak is — rendelkezésére bocsátunk. A műszaki gyűjtemény e pillanatban háromezer kötetből áll.

Folytatva a „leltárt”: mivel a hatvanas évek közepére a szocialista brigádok is megerősödtek és igényt tartottak a könyvtár segítségére kulturális vállalásaik teljesítéséhez, a könyvtárban *vetítővásznot* is felszereltünk, és ismer-

retterjesztő filmeket kezdtünk bemutatni nekik. A helyhiány megszűntével megvalósíthatam régi tervemet: klubot szerveztünk a szocialista brigádok részére. Azóta vetélkedők tömegét bonyolítottuk — és bonyolítjuk le a könyvtárban. Minden rendezvényünk nyitott, nyugdíjasokat, ipari tanulókat és más érdeklődőket is szívesen látunk.

— *Akik hajlamosak minden újban a rosszat felfedezni, attól tartanak, hogy a szabadpolcos rendszerben elsovrad a meghitt olvasó—könyvtáros kapcsolat.*

— Mindenekelőtt meg kell az olvasókkal értetni: a szabadpolcos kölcsönzést nem azért találták ki, hogy ők ne zavarják a könyvtárost. A többségnek elég néhány tájékoztató útbaigazítás. Persze, tapintatosan figyelve, észre kell venni azt az olvasót is, aki valóban élvezetten bolyong az állványok között, egyszerűen azért, mert szégyell kérdezni. Egyébként az az érdekes, hogy amióta hozzáférhetőek a könyvek, mind több olvasó kezdi használni a katalógust. Nyilván rájöttek arra, hogy segítségével kényelmesebben lehet áttekinteni a teljes választéket.

Rövid idő alatt felfedezték, hogy szakmai könyveket is lehet kölcsönözni. Erre a gyűjteményrészre nemcsak a műszakiak, hanem a fizikai dolgozók is felfigyeltek, és mind gyakrabban kölcsönöznek műszaki irodalmat. Ki azért, mert újításon dolgozik, ki pedig továbbtanuláshoz.

— *Vannak-e sajátos munkahelyi könyvtári tapasztalatok az olvasói szokásokról?*

— A munkásolvasók többsége saját munkahelyének könyvtárában találkozik először a magyar és a világirodalom alkotásaival, itt ismerkedik meg az olvasás gyönyörűségével. A lakóhelyen található könyvtárat a mi dolgozóinknak csak egy kis hányada keresi fel (többségük nő, akinek otthon nincs ideje könyvtárba járni). Ezért nekem mindig arra kell törekednem a könyvbeszerzéskor, hogy az úgynevezett *alaplívek*, ha kis példányszámban is, megtalálhatók legyenek. Örülök annak is, hogy a már nyugdíjban levők szintén hűségesen visszajárnak, és továbbra is otthon érzik magukat a könyvtárban. Ugyanezt mondhatom el az egykori gyermekolvasókról, akik azóta felnőtt dolgozóként nyitják rám az ajtót. Az sem igaz, hogy az emberek ma már nem igénylik a közösségi megnyilvánulásokat. Könyvtárunk talán legnépszerűbb szolgáltatása — a könyvkölcsönzés mellett — a brigádklub programsorozata. Minden rendezvény, az író-olvasó talál-

kozótól az ismeretterjesztő film vetítéséig, valamilyen módon kell, hogy *kapcsolódjék a könyvhöz*. A rendszeres klubfoglalkozások eredménye, hogy könyvtárunkat ma már az üzem *művelődési központjának* tekintik. Egyébként a munkásolvasók számának növelésével a hetvenes években első helyezést értünk el a Szakszervezetek Megyei Tanácsának könyvtára által meghirdetett versenyben.

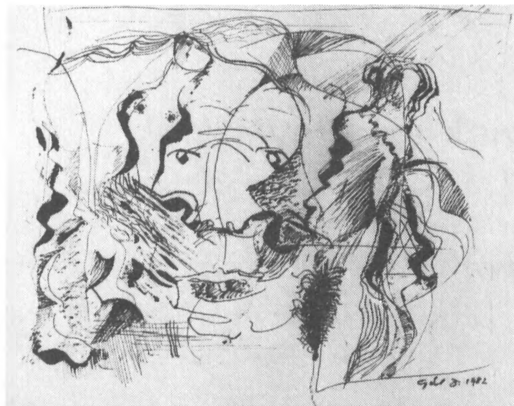
— *Kapcsolatok?*

— Csaknem tizenöt esztendeje tagja vagyok a gyári szakszervezeti bizottságnak, és e testületen belül a kulturális, agitációs és a propagandamunkát irányítom. A különféle testületi ülések lehetőséget teremtenek számomra, hogy megismerjem munkahelyem gondjait, bajait, s így, ha áttételesen is, segíteni tudjak. A szakszervezeti bizalmi hálózat tagjai viszont évek óta a legjobb segítőim. Sajnálatos tény, hogy az utóbbi időben gyárunk dolgozóinak egy része eltávozott, és más munkahelyen talált magának jobb megélhetést. Országos gond ez a textiliparban, és sajnos, megmutatkozik az én könyvtári statisztikámban is. *Az 1954-es 2400 fős dolgozói létszám 1983 végére 760-ra csökkent, ami a harminc év előtti 800 fős olvasótábor is 243-ra szorította le.* Sovány vigasz, hogy az olvasók aránya nem romlott és olvasási kedvük is a régi: *4000 látogatás során 15 300 könyvet kölcsönöztek az egyébként 10 600 kötetes könyvtármányunkból* (kézikönyvtárunk 500 kötetet számlál).

— *A Te munkásságodban a könyvtáros és a népművelő tevékenysége szétválaszthatatlan, egyik erősíti a másik határfokát. Tudnál erre példát említeni?*

— A gyár 1977-ben ünnepelte fennállásának centenáriumát. Akkor egy régi álmat valósítottunk meg, *gyártörténeti múzeumot* létesítettünk, ahol helyet kapott a múlt és a jelen. A főként tárgyi emlékek sok látogatót vonzanak, és a gyűjtőmunka tovább folyik. Ugyancsak akkor kezdtem el egy *archív hanganyag* létesítését is; hangszalagra vettük az egykori dolgozók visszaemlékezéseit a gyárban töltött évtizedekre. A gyár története könyvalakban is megjelent, és többen választották szakdolgozati témájuknak, ezek kidolgozásához örömmel nyújtottam segítséget a könyvtárban őrzött anyagból. A centenáriumi ünnepeket filmen is megörökítettük, hadd maradjon emlék és dokumentum az utódoknak.

A hetvenes évek második felében új színfoltként jelent meg a munkásművelődésben a képzőművészeti ismeretterjesztés. Szerződést kö-

töttünk egy szegedi festőművésszel, aki képzőművészeti előadásokat tart a *könyvtárban*, tárlat- és műteremlátogatásokra viszi el a klubtagokat, sőt nálunk is rendez kamarakiállításokat.

— *Beszélgésünk végéhez közeledve milyen summázatot adnád az eltelt évtizedek során szerzett tapasztalataidnak?*

— Röstellem, de nagyon prózai dologgal kell kezdenem: Anyagi áldozatok nélkül nem lehet megteremteni az igényes munkásművelődés feltételeit, s ez fokozottan érvényes az utóbbi alapintézményére, a könyvtárra. Megtetézem megállapításomat azzal is, hogy nem egyszeri, kampányszerű „támogatásra” van szükség. Az intézményeket — a könyvtárakat is — állandóan karban kell tartani. Szerencsés vagyok, mert a mi könyvtárunk fenntartóit, helyben és országos szinten egyaránt, nem kellett meggyőznünk erről. A szakszervezet kulturális osztályának áldozatkészsége folytán például a 70-es években folyóirattárlóval, új kölcsönzőasztallal, katalógusszekrényvel gazdagodtunk. Helyi fenntartóink, a szakszervezet és a gyári vezetés meg szinte naponta segít valamilyen: kezdetről van telefonunk és írógépünk (sokan e két munkaeszköz meglétén vagy hiányán mérik a fenntartói gondoskodás fokát — nem alaptalanul). Számomra egyszerűen felfoghatatlan, hogy akadnak még üzemek, köztük nagyvállalatok is, amelyek képtelenek megfelelő állapotokat teremteni a színvonalas könyvtári munkához. Ugyanígy minden segítséget megkapok a Csongrád megyei SZMT Központi Könyvtártól: „pénzelik” író-olvasó találkozóinkat, időnként könyveket kapunk tőlük ajándékba, nem is beszélve a könyvtárközi

kölcsönzésről. Gyakran fordulok egy-egy különleges olvasói kívánság kielégítése érdekében a Somogyi Könyvtárhoz is, sohasem hiába.

Egyébként tagja vagyok a *megyei könyvtárközi bizottságnak*; felkérésekre legutóbb megvizsgáltam, milyen az érdeklődés Szeged üzemiben a szakmai irodalom iránt. Itt említeném, hogy a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán tizenöt éven át tanítottam szakmánk gyakorlati ismereteit speciálkollégium keretében tanárjelölteknek. Azóta is, ha találkozom velük, kicseréljük tapasztalatainkat, elmondják, milyen gondokkal küszködnek a saját iskolai könyvtárjukban.

A *könyvtárosegyesület* Csongrád megyei tagozatának munkájában is részt veszek; ők szervezik a könyvtárosok továbbképzését. Szeretek találkozni a kollégákkal a vándorgyűléseken: nem hiányoztam a legutóbbiról sem... Szóval igyekszem részt venni a város, s közvetve az ország könyvtári életében.

— *Munkád erkölcsi elismerése nem maradt el. Amellett, hogy Kiváló népművelő lettél, A Szocialista Kultúráért, a Kiváló dolgozó, s legutóbb a Kiváló munkáért kitüntető jelvények, illetve címek elnyerése erre a tanúbizonyság. Hívtak máshova ez alatt a harminc év alatt — magasabb fizetést ígérve?*

— Többször is. Hogy miért nem mentem? Ez a gyár és benne ez a könyvtár a második otthonom. Az otthonát pedig nem hagyja el az ember azért, mert másutt — esetleg — jobban élhetne.

— *Nyugodt, kiegyensúlyozott kedélyű embernek ismerünk.*

— Sokat köszönhetek családomnak, mert hozzátartozóim elnézték nekem, hogy néha a munkámat tekintettem elsődlegesnek, bizván abban, *értelme van annak, amit csinállok*. Boldog vagyok, hogy nálunk a könyvolvasás mindennapi igényé vált, és leányom a tanári pályán az irodalmat tanítja majd a jövő nemzedéknek. Bizom abban is, hogy a fiatalok többsége megmarad a könyv mellett, és nem ragad le a televízió előtt. Sajnálom, hogy a nagy ígéretű szabad szombatok mindinkább pénzkereseti lehetőséggé alakulnak át, pedig szüksége volna az embernek a kikapcsolódásra és a művelődésre. A fiatal könyvtáros kollégák legyenek türelmesek munkájukban. Szeretnék még minél több tapasztalatot átadni nekik. Bizom abban, hogy továbbra is lesz erőm az odaadó munkához.

Simay Norbert

A múzeumok és a levéltárak könyvtárai

Egy országos vizsgálat tanulságai

A múzeumok és a levéltárak könyvtárai világszerte a művészettörténeti, néprajzi, történettudományi, régészeti kutatások alapvető intézményei, méghozzá általában a fenntartó intézményben folyó tevékenységen túlmutató érvénnyel. A kölni városi múzeum könyvtára például 200 ezer kötetes állományával, számítógépes katalógusával, tájékoztatási szolgáltatásainak gazdag választékával este tíz óráig áll a használók rendelkezésére, és betölti a város nyilvános művészeti könyvtárának funkcióit is, de ugyanezt lehet elmondani a római *Bibliotheca Herzianaról* vagy a müncheni *Deutsches Museum* hatalmas nyilvános könyvtáráról is. A hazai tapasztalatok tükrében érdekesnek látszik, hogy az általános európai gyakorlat szerint a levéltárak sokkalta bizonytalanabbak a nyilvánosság mértékét illetően, és igen sok helyen vélik úgy, hogy a „liberalizmus” — ha a szolgálat nem párosul szaktanácsadó szolgálattal és szakképzett személyzettel — pótolhatatlan károkat okozna könyvtári gyűjteményeikben is.

A helyi (múzeumi—levéltári) szakkönyvtári és a közkönyvtári funkció együttes, harmonikus követelménye nálunk általában nem érvényesül sem az országos, sem a megyei intézményekben, noha állományuk az említett szakterületek fontos forrásai — akárcsak másutt a világon. A nyilvánosság korlátozásának nyílt és burkolt formáira ezekben az intézményekben bőven akad példa; széles a választéka a rigorózus engedélyezési eljárásoknak, ha valaki — nem intézményi használó — a könyvtárba be akar jutni. A könyvtári nyitvatartási idő az esetek többségében a belső munkatársak munkaidejéhez van szabva; a levéltári és a könyvtári anyag használatát azonos térbe vonják össze (ami a levéltári dokumentumok fokozott védelmet igénylő, egyedi jellege miatt támaszt kötöttségeket). Ez a befelé fordultság termé-

zetesen nem csak szemléleti okokra vezethető vissza, pontosabban: a szemléletet konzerválja és újraszüli a levéltári és a múzeumi könyvtárak többségének nyomasztóan rossz feltételrendszere. Szerencsére akad országos és helyi intézmény is, amelyben honosak a liberális könyvtárhasználati szokások. Az *Iparművészeti Múzeum* bejáratánál például az „egyszerű múzeumlátogatót” is figyelmezteti a tábla a könyvtár elhelyezéséről és nyitvatartási idejéről; a debreceni *Déri Múzeum* gazdag gyűjteménye is sok külső kutatót, egyetemistát fogad.

A helyi szakkönyvtári funkciók teljesítését — éppúgy mint más könyvtárak esetében — itt is meghatározza a közvetlen környezet igénytámasztó hatása, az tudniillik, hogy a muzeológusok, illetve levéltárosok milyen mértékben várják el az igényes könyvtári munkát és tájékoztatást. A tapasztalatok arra vallanak, hogy e tekintetben számottevő különbségek észlelhetők a két közgyűjtemény könyvtárai között. E környezeti hatások eltérésének okai — úgy tűnik fel — részben abból erednek, hogy a levéltárosi tevékenységben több a rokon vonás a könyvtárosi munkával, míg a muzeológusoknál nemegyszer mutatkozik meg az a felfogás és magatartás, amely a könyvtár afféle, a tudományos munkához ugyan nélkülözhetetlen, de alárendelt „segédüzemnek” tekinti és így is kezeli. Bizonyára ezzel magyarázható a levéltári könyvtáraknak a múzeumiakénál céltörőbb (bár nem problémamentes) gyarapító tevékenysége, illetve ennek helyi megbecsülése, továbbá a megyei intézményeknek az a meglehetősen általános gyakorlata, hogy a könyvtáros levéltári munkát is végez, tehát szervezésben kapcsolódik be az intézmény életébe és alaptevékenységeinek sorába. Bár muzeológusi munka sem képzelhető el szakirodalmi források nélkül, a tapasztalatok szerint a múzeu-

mi könyvtárakban mégis sok helyütt anarchikus az állományépítési politika, tekintettel arra, hogy sok helyütt az éppen aktuális igényekhez szabják, pillanatnyi, át nem gondolt döntésekkel „alakítják” a gyűjteményt, háttérbe szorítva azt az igényt, hogy egy-egy megyei múzeumban mindhárom fő múzeumi szakág alapvető műveire volna elsősorban szükség.

Működési feltételek

Bevezetésképpen és előzetes összefoglalásul elmondható: a múzeumi és a levéltári könyvtárak a hazai könyvtári-szakkönyvtári rendszer hátrányos helyzetben levő intézményei.

Helyzetük áttekintését kezdjük a megállapítással, hogy „kinai fal” természetesen nem húzható e könyvtárak helyi (belső) szakkönyvtári és nyilvános funkciói közé, sőt kapcsolataikra inkább a vonzás, mintsem a taszítás jellemző. Általános jelenség, hogy a külső használók számára nyitott könyvtárak igen jól szolgálják az intézményi kutatómunkát is, és megfordítva: az „introvertált”, csak belső használatra berendezkedett könyvtárak általában a házon belüli munkatársak igényeit sem képesek az elvárható színvonalon kielégíteni. Mivel az utóbbi jelenség széles körben el van terjedve, arra kell gondolnunk, hogy ennek okai elsősorban anyagi természetűek.

Elégséges könyvtári alapterület, szakképzett könyvtárosi személyzet, gyarapítási összegek és technikai eszközök tekintetében nemcsak a hazánknál fejlettebb országok hasonló intézményeivel összehasonlítva vannak igen mostoha helyzetben, de a hazai szakkönyvtári mezőnyön belül is „alulfejlettek”. Mindkét könyvtár típus esetében a könyvtári terek szűkösége a legsúlyosabb gond: akad olyan országos múzeum, amelyben a könyvtárnak 40 négyzetméter területen kellene feladatait teljesítenie, de még a viszonylag kedvező elhelyezési körülmények közepette működő *Néprajzi Múzeum* könyvtára is 650 négyzetméteren helyezi el 120 ezer kötetes állományát, olvasóit és munkatársainak íróasztalait. Több olyan megyei intézmény is akad, amelyben egyáltalán nincs önálló könyvtári tér, emiatt a nem lebecsülendő nagyságú és sokszor egyedi példányokat tartalmazó állományt az igazgatói szobában és az osztályokon helyezik el.

Ahol nincs sem önálló könyvtári tér, sem könyvtáros, nem csoda, ha csak szerény, szélsőre elköltött összegekből gyarapodik az

intézményi könyvtári gyűjtemény, ám ahol ezek megvannak, ott is elégtelenek az állományépítésre fordítható pénzügyi keretek. Az országos múzeumokban és a két országos gyűjtőkörű levéltárban az ilyen célú összegek nem, vagy alig emelkedtek az elmúlt években; a többi intézményben pedig a gyűjtemény fejlesztésére fordítható összegek eleve roppant szerények. E szűkösség — amennyire könyvtári oldalról ez megítélhető — magának a levéltári és a muzeológusi munkának az eredményességét is csorbíthatja, hiszen alapvető kézikönyvektől és standard művektől esnek el a kutatók. A megyei intézmények e hiányosságokat kiadványcsere révén sem igen csökkenthetik, hiszen sokhelyütt nincs számottevő saját kiadói tevékenység.

A megyei múzeumi és a levéltári könyvtárakban elvéve akad csak gyorsmásoló; mikrofilm-olvasót jobbra csak a levéltárakban találunk. Technikai felszereltségük hiányai nem meglepőek, hiszen az országos intézmények közül is csak kettőben van katalóguscédulaszorosító. Az utóbbi körbe tartozó könyvtárak közül soknak javította helyzetét az 1982. évi pályázat, melynek keretében néhány igen fontos intézmény jutott gyorsmásolóhoz. Állományuk értékei miatt is elsősorban az országos múzeumoknak volna szükségük arra, hogy (esetleg közös) könyvkötészeti és restaurálási lehetőséget teremtsenek számukra.

Az elmúlt években a megyei múzeumok és a levéltárak személyzeti helyzete lényegesen módosult. Míg néhány esztendővel ezelőtt az számított ritkaságnak, ha ezekben az intézményekben főfoglalkozású könyvtárost alkalmaztak, ma már az intézmények többségének vannak ilyen munkatársai (a levéltárak közül csak a Zala és a Tolna megyei Levéltár könyvtárosa végzi kizárólag ezt a munkát, a többiek levéltárosi tevékenységet is folytatnak). A jelek szerint nem az okozza a gondot, hogy a főfoglalkozású könyvtáros pusztán a könyvtárral foglalkozik-e, vagy pedig a könyvtári feladatkört egyéb tevékenységekkel megosztja-e — hiszen a megyei levéltárak könyvtári gyűjteményeinek fele nem éri el a 10 ezer kötetet —, hanem a könyvtári munkát végzők változatos kvalifikációja. (Két szélső példa: Nyíregyházán magyar-könyvtár szakos egyetemi végzettségű, latinul és németül tudó tudományos munkatárs a könyvtáros, Szolnokon viszont szakképesítés nélküli.) Emellett jó néhány országos intézmény is jogosan tarthat számot létszámfejlesztésre, elsősorban az igényesebb feltáró

munka, a tájékoztatási szolgáltatások bővítése és a nyilvánosság kiterjesztése céljából.

A személyzet szakképzettsége a továbblépés feltétele; a múzeumi—levéltári munka „range-melése”, a leltárak, katalógusok, a gyarapítás minősége sok tekintetben függ a könyvtáros(ok) felkészültségétől és hivatástudatától, s kivívott presztízsük talán elősegítené a tárgyi, technikai, pénzügyi feltételek javítását is.

Feltárás, tájékoztatás, hasznosítás

Az országos intézmények könyvtárainak állománya elfogadható színvonalon van feltárva: katalógusaik többnyire szakszerűek, több szempontú visszakeresést tesznek lehetővé. Igaz, hogy a rossz körülmények és a szorító gondok állandósulása „ideológiát” is teremt; néhány helyen a tárgyi katalógusok szerepének lebecsülését lehet tapasztalni, s akad olyan országos múzeum, ahol szakkatalógus helyett csak szakbibliográfiára épülhet az állomány egy részének visszakeresése; ritka az átgondolt témacsoportokra tagolt szakkatalógus. Az országos közgyűjtemények könyvtáraival ellentétben igen sok megyei intézmény könyvtári állományának regisztrálásához—feltárásához hiányoznak az alapkatalógusok. Ezekben a helyeken a könyvtárosok jó része bizonytalan a dokumentumleírással és -besorolással kapcsolatos szabványok alkalmazásában (ami részben a képzettség hiányából, részben abból ered, hogy a más hálózatok számára adódó továbbképzési fórumoktól is elesnek). Az alapkatalógusok állapota ennek megfelelően gyakorta zilált, akad olyan eset, hogy a cédulák besorolása a rendszavak kijelölésének hiányában elmarad; egy helyen a betűrendes katalógust tekintik tárgyi katalógusnak, itt ugyanis a betűrend háromszor, a három fő múzeumi szakágnak megfelelően kezdődik és fejeződik be a fiókokban.

Jellemző a viszonyokra, hogy a megyei intézmények egy részében a leltárból az állomány nagysága sem állapítható meg pontosan, és alig akad olyan könyvtár, ahol összesített állomány-nyilvántartást (csoportos leltárt) vezetnek. A kiadványcsere és a gyarapítás terén bizonyos eltérés van a múzeumi és a levéltári könyvtárak gyakorlata között. Úgy tűnik, hogy a gyűjteményfejlesztési gyakorlat az utóbbiakban célratörőbb, ami gyűjtőkörük egyszerűbb

(történeti) jellegéből is adódhat, és általában nincs módjuk — de nem is törekednek — olyan beszerzésekre és cserekapcsolatokra, amelyekről gyakran kimutatható, hogy csak presztízs-cél a hajtóerejük (lásd *Tuba László* cikkét a *Könyvtáros* 1982. évi 11. számában). A levéltári könyvtárakban a történelmi—helytörténeti kutatások jellegének megfelelően történelmi alapgyűjteményt alakítanak ki, és e területen inkább a pénz és a hozzáértés hiánya támaszt esetenként nehézségeket, illetve a háttérterületek gyűjtése mutat meglehetősen tarka képet. Az országos múzeumok és az Országos Levéltár könyvtára nagyságrend és minőség tekintetében egyaránt más kategóriába sorolandó ebből a szempontból is: itt a szűkre szabott gyarapítási keretek okozzák a legnagyobb gondot. A külföldi kiállítások forrásértékű katalógusai, valamint a kiviteli minőségük, alacsony példányszámuk, illusztrált jellegük miatt igen borsos árú külföldi régészeti, néprajzi és művészettörténeti monográfiák beszerzésében a hazai tudomány érdekeit csorbító korlátozásokba és önkorlátozásokba ütközik

a kutató, és a hiányzó beszerzési összegeknek csak egy részét képes a kiterjedt cseretevékenység eltüntetni.

A múzeumi és a levéltári könyvtárak gyűjteménye a két klasszikus szolgáltatási forma, a helybenhasználat és a kölcsönzés révén hasznosul (ám a megyei intézmények alig-alig élnek a könyvtárközi kölcsönzés lehetőségével — ennek okaira a későbbiekben keresünk majd magyarázatot), egyéb szolgáltatások — témafigyelés, gyarapodási jegyzékek kiadása, szakbibliográfiai tevékenység stb. — még az országos feladatkörű múzeumi könyvtárak körében is ritkának mondhatók.

Országos intézmények

Az eddigiekben a két közgyűjteményi ágazat könyvtáraitól igyekeztünk szemleszerű képet adni — alig téve különbséget funkcióik között —, a továbbiakban megkíséreljük az országos nagy múzeumok és a levéltárak könyvtárainak és a vidéki közgyűjteményi szakkönyvtáraknak a problémáit külön is taglalni. Mert bár akad olyan megyei múzeumi könyvtár, amelynek számottevőbb dokumentumgyűjteménye van, mint egy országos feladatkörű szakági múzeumnak, a dolgok hordereje, kisugárzása a két esetben eltérő.

Az aligha vitatható, hogy a muzeális és az archivális gyűjtés és feltárás közgyűjteményi kulcsintézményeinek szakkönyvtárai — melyek jogi státusuk szerint is „országos feladatkörűek”, és számos esetben „tudományos könyvtárak” — egy-egy szakterületen főszerepet játszó információs források. Példaként: a *Szépművészeti Múzeum* a művészettörténet, a *Néprajzi Múzeum* a néprajztudomány, a *Természettudományi Múzeum* a természettudomány több ágazata, a *Mezőgazdasági Múzeum* az agrártörténet, a *Közlekedési Múzeum* pedig a közlekedéstörténet művelői számára alapvető fontosságú; állományuk, szolgáltatásaik munkájuk „szellemi infrastruktúrájához” tartoznak. Tehát ezeknek az intézményeknek a könyvtári szolgálata nemcsak az adott múzeum, levéltár belső kutatóit érinti. Helyzetük hasonló — számolva a méretek eltérő voltával is — nagy egyetemi könyvtárainkéhoz, amelyek tevékenységében az egyetemi funkciók és az országos szakirodalmi ellátásban nekik jutó szerepek nem választhatók ketté.

Hogy a nagyobb múzeumi könyvtárak valóban országos szerepkörrel működnek, mi sem

igazolja jobban, mint igénylőik, használóik köre. Ki is alakultak a jelenlegi — sokszor áldatlan — helyzetnek megfelelő kutatói—olvasói szokások. Egy-egy vidéki régész az ásatás, a néprajzos a gyűjtőmunka befejezése után rendszeresen munkatervébe iktatja, hogy felutazik valamelyik fővárosi múzeumi könyvtárba „irodalmazni”. Arra tán gondolni se mer, hogy bizonyos forrásokat, illetve szakterületének friss szakirodalmi információit a könyvtárközi csatornákon keresztül esetleg a vidéki múzeum könyvtárában is kézhez kaphatná, s hogy szűkebb érdeklődési körében témafigyelmet végezhetnek számára. (Más kérdés, hogy sok esetben ezek a szakmai központba tett utak a szűkebb szakmával való kapcsolattartással, előadásokon, egyesületi gyűléseken való részvétellel kapcsolódnak össze.) A jelenlegi körülmények között a nagy közgyűjteményi könyvtárak működési rutinja tán bizalomhiányt is okoz: a kutatók nem hiszik, hogy a szakterületen járatos tudós könyvtáros megfelelően felkészült az igényekhez igazodó színvonalú tájékoztatásra. A helyi könyvtáros pedig — ha van egyáltalán — ugyancsak nem játszhat közvetítő szerepet ez ügyben.

A rossz működési feltételek, az alacsony, csak a legsürgetőbb igényeknek eleget tenni képes beszerzési keretek nemcsak a könyvtári tevékenység „befelé fordulását” eredményezik, de a rokon gyűjtőkörű intézmények is elszigetelődnek egymástól. A kevésen valóban nemigen van mit osztozni, az inség egyeztetéséből még nem születik bőség, ám a múzeumi könyvtárügynek a több évtizedes pangási állapotból való kimozdítása együtt kellene, hogy járjon bizonyos együttműködési kapcsolatok megerősítésével. A *Szépművészeti Múzeum*, a *Nemzeti Galéria*, az *Iparművészeti Múzeum* (és az olyan kisebb, sajátos gyűjtőkörű intézmények, mint a *Hopp Ferenc Keletázsiai Múzeum*) könyvtárának működési területe sok ponton érintkezik egymással és egyéb könyvtárak tevékenységi terével is. A *Mezőgazdasági Múzeum* igen jó körülmények közé kerülő könyvtárának és az *Agroinform*nak az agrártörténeti források terén való együttműködését célszerű döntésekkel kell helyes irányba terelni. A *Természettudományi Múzeum* bizonyos természettudományi ágazatok alapkönyvtára, vagy legalábbis igazán azzá kellene tenni, és gondoskodni arról, hogy a sokfelé szóródó, hozzáférhetetlen egyéb törzsgyűjtemények (például a volt *Madártani Intézet* szakgyűjteménye) a könyvtár kebelébe kerüljön. Sorolhatnánk

még az ilyen példákat, melyeknek berekesztéseként hadd utaljunk arra, hogy az Országos Széchényi Könyvtárnak a Várba kerülése után tisztázni kell az egymás közvetlen közelében működő „történeti profilú” gyűjtemények kapcsolatainak kérdését is (nemzeti könyvtár, a *Budapesti Történeti Múzeum*, a *Történettudományi Intézet*, az *Országos Levéltár* könyvtárai stb.).

Helyi szakkönyvtárak

Ha a számottevő gyűjteményt őrző nagyobb városi intézményeket (például a soproni Liszt Ferenc múzeumét) is bevonjuk a szemlébe, akkor negyven körül van a vidéki múzeumi és levéltári könyvtárak száma (az ezeknél kisebbeket tekintjük csupán kézikönyvtári gyűjteményeknek). Bár bizonyos átlagos nagyságrendek adódnak, ez a „mezőny” van annyira tarka, hogy nehéz volna ezeket az intézményeket egy kaptafára húzni. Ha mint létező és a jövőben is létezni igyekvő intézményekkel számolunk e könyvtárakkal, mégis érdemes meghatározni, milyenek legyenek azok a keretek, amelyek a szűkebben vett múzeumi—levéltári szakmai és a széles értelemben felfogható tájékoztatási érdekeknek egyaránt megfelelnek. Mindenestre a feltételeknek és a fenntartói szemléletnek alapos megváltoztatására is szükség van ehhez: annak a törekvésnek mindenképpen útjába kell állni, amely ezeket a gyűjteményeket legszívesebben „háztáji” könyvtárakká, néhány belső kutató magánkönyvtárává tenné. Dokumentumaik közcélokot szolgáló létesítmények tulajdonai, tehát a köz tulajdonai.

A levéltári — mint történettudományi profilú — könyvtárak jövője látszik — legalábbis madártávlatból — a jobban kirajzolhatóknak. Az archivális források feltárását segítő céljaik, elsődleges helytörténeti irányultságuk és nem utolsósorban a megye, a város múltjára vonatkozó, sokszor egyedül jellegű nyomtatott dokumentumaik miatt ezekkel a könyvtárakkal mint a helyi könyvtári rendszer tagjaival kell számolni. Itt az a fő kérdés, megszületik-e a készség arra, hogy tevékenységüket közös intézményi célok szolgálatába állítsák, tehát kialakul-e olyan helyi könyvtári együttműködés, amelynek eredményeként a helytörténet és a történettudomány területén a levéltár könyvtára és a megyei könyvtár nem vetélytársaként (vagy, mint ezt néhol tapasztalni lehet:

ironikus ellenlábasként) munkálkodik. Vannak az országban vonzó kezdeményezések, amelyek a levéltári könyvtárost a nagy közművelődési könyvtárak helytörténeti-helyismereti referenseivel állandó munkakapcsolatba hozzák: közös lelőhelyjegyzékek, megyei helyismereti lelőhely-katalógusok vannak készülöben. Bár ezeknek a könyvtáraknak a hálózati gondozása az elmúlt évtizedekben bizonyos formális munkarendben folyt, fejlesztésük útját nem ennek erősítése, hanem szakmai felügyeletük rendszeressé tétele és ezeknek a helyi könyvtárközi kapcsolatoknak a kifejlesztése jelenti.

A múzeumi könyvtárak „képlete” nem csupán azért más, mert ezeknek az intézményeknek eddigi sorsát hálózati irányítás, alapoató módszertani segítség egyáltalán nem alakította, hanem azért is, mert gyűjtőkörük sokkal vegyesebb, és mert — mint azt már jeleztük — használóik sokkalta jobban rászorulnak a fővárosi nagy szakkönyvtárak forrásaira. És mint ha a viszonyok, funkciók tisztázatlansága itt jobban növelné a gondokat is. Vannak ugyan igen jelentős állománnyal bíró megyei múzeumi könyvtárak is (Székesfehérvár, Debrecen, Miskolc stb.), arra azonban nagyon kellene vigyázni, hogy a kisebb léptékű intézményekben ne lépjen túl egy viszonylagos bőséggel szabott, mindhárom fő múzeumi kutatás alapvető könyvtári eszközeit tartalmazó jó kézikönyvtár kereteit. Számottevő régészeti-néprajzi-művészettörténeti-történettudományi-helytörténeti jellegű könyvtáraknak a múzeum falain belüli kifejlesztésére ugyanis nincs mód, és elfogadható érv sem szól emellett. Ennek az általunk felvázolt változatnak is vannak személyzeti-szakmai feltételei: a referenz-gyűjtemény kiépítése, a ballasztoktól való megszabadulás és a helyi vagy országos könyvtárakból nyerhető könyvtárközi szolgáltatások felhasználása a kutatók munkájának szolgálatában, mindez jól képzett, a múzeumi világban a muzeológus partnereként tevékenykedő könyvtárost igényel.

A szellemi provincializmust ugyanis — bármilyen furcsán hangzik is! — egyebek között könyvekkel is konzerválni lehet — hányódó, visszakereshetetlen, poros polcok mélyén lapuló, szekrényekben, folyosókon elzárt alkönyvtárak dokumentumhalmazaival... Hogy ez ne így legyen, azért készült a két könyvtártípus jövőjét illető intézkedési terv.

Cholnoky Győző—Fogarassy Miklós

Könyvtár a város közepén

Nagyon sokféle szempont szerint osztályozhatja az ember a megcsodált, gyönyörű vagy kevésbé vonzó helyeket, amelyeket életében bejárt. Tulajdonképpen már ez a néhány jelző is ítéletként, megállapításként kezelhető: tetszett — nem tetszett, amit láttam. Utazgatásaim során lassan kialakult bennem is egy egészen egyszerű, mégis nagyon pontosan meghatározó választási forma: visszamennék-e újra a látott helyre, találkoznék-e szívesen a megismert emberekkel vagy sem. Nos, Tamási esetében egyértelmű a válasz: bizony oda szívesen mennék újra, jó lenne ismét beszélgetni *Bella Margittal*, a könyvtár energiát sugárzó igazgatójával, lelkes zenei könyvtárosával, de a többi barátságos dolgozójával is. Remélem, sikerül a Tamásiban még soha nem jártakkal is éreztetni, miért mondom ezt.

A város

Január 3-án tartotta alakuló ülését Tamási város Tanácsa. Tolna megye ötödik városa, 10 ezer lakosa van, társközsége Pári. Már a felszabaduláskor járási székhely volt, bár — a látott képek és a leírások tanúbizonyossága szerint — erősen falusias jelleggel, kevés iparral. A hatvanas évek elején indult meg az erősebb ütemű fejlődés, egyre-másra települtek ide nagy gyárak egységei — Orion, Vegyészert stb. —, s ezek révén korszerű ipari bázis alakult ki: a lakosok nem mentek más városba, munkát találtak itt, a fiatalok is helyben maradtak. Ezt jelzi a lakásépítési láz is: József Attila-lakótelep, Gögös Ignác-lakótelep és a legújabb az Árpád-lakótelep — a neveket a 70-es években adták, ekkor kezdték az építkezéseket. A tornyos tanácsháza, az egyemeletes épületek, boltok, iskolák, tágas parkok, terek a központban; de a földszintes épületek, falusiasabb jellegű utcák, utak a központtól nem is

olyan távol valódi kisvárosi hangulatot árasztanak, s ha a házias ételekkel hívogató kisvendéglőt, a nagyon kicsi, de éppen ezért otthonos, barátságos szállót is meglátogatjuk, újra csak a századelő kisvárosainak képei juthatnak eszünkbe, és kicsikét elszabadítva fantáziánkat, itt-ott krúdys hangulatot érezhetünk.

Azt hiszem, közös ez az új magyar városokban: a falu, a fülledt-csendes századelős kisváros és a modern lakótelep, ipari létesítmények jellegzetes elegyben: egymástól jól elkülöníthetően, mégis lassan-lassan szerves együttesbe összeállva nőnek ki a nagyközségi formát.

Miben különbözik Tamási a többitől, csak az tudná megmondani, aki valamennyit látta, én mégis hajlok arra, hogy Dél-Dunántúlt nagyjából ismerve mondjam: talán éppen a művelődés az, amely a többitől, a hasonló nagyságúaktól megkülönbözteti, s a művelődésben is a könyvtár. Elég-e a leltár ahhoz, hogy valamivel hihetővé tegyem állításomat? Nézzük meg!

A Gögös Ignác Művelődési Központ (1972) Tolna megye első, igazán modernnek nevezhető, 400 embert befogadó színházteremmel rendelkező művelődési háza. Mint hallottam, rendszeres vendég itt a kaposvári és a pécsi színház társulata, meg a Népszínházé. A községnek gimnáziuma, szakmunkásképző intézete, két általános iskolája van — 1300 tanulóval. A most már szép hagyományokra visszatekintő gimnáziumhoz 1976-tól új kollégium tartozik, 1979-ben úttörőházat adtak át, 1978-ra sportkombinát készült el. Kiállítótermet is avattak már: Könyű László — Amerikában élő magyar művész, művészetszervező — szülővárosának adományozott gyűjteménye látható itt. Bizonyos, hogy a jövőben is igekezní fognak a tamásiak: több mint valószínű, hogy még ebben az évben elkészítik-átadják a kerékpárpályát is. Ez aztán igazán ritka és megkülön-

bőztető létesítmény: rajta kívül csak a pesti Millenárison van ilyen pálya az országban.

Azt gondolom, ez a felsorolás bizonyítja, amit látatlanban is állítottam, annyit azonban mindenképpen, hogy Tamásiban a könyvtár szintén a városi életnek nem a perifériáján, hanem központjában helyezkedik el.

A könyvtár

Az előbbiekből már sejthető, hogy nem régi, sötét, kicsi épület egy-két még kisebb szobája. Nem, ezt a könyvtárat nem ez jellemzi: 1978. augusztus 13-án adták át, az akkor még község lakóinak: 530 négyzetméter alapterületű, modern, új épület, amelynek tervezetői, tervezői a jövőre is gondolva teret hagytak a fejlesztésre, bővítésre is: nem lezárt, befejezett, de könnyen bővíthető-növelhető alapterületű könyvtárat gondoltak ki — és építettek meg. Büszkék is rá a tamásiak: kicsit körbejárva a várost, kerülő utakon jutottam el a könyvtárhoz, hogy többet lássak, de nem akadt olyan megkérdezett — lett légyen idős vagy fiatal —, aki nem tudta volna megmondani: hol van, amit keresek. Barátságos, segítőkész emberekkel találkozva és a már említett hangulatban jutottam el a könyvtárhoz. Épülete a modernet képviseli, de nem tolakodóan, hivalkodva, nem rontja a régi központ képét, s nem furakszik a forgalmas országúthoz sem, széles parksáv választja el attól.

Hogy ne csak dicsérgessek, a tárgyilagosság kedvéért meg kell jegyezmem: kicsit lapos lett, alapterületéhez viszonyítva, s talán az sem volna baj, ha a csatlakozó épületekkel nem teljesen szabályos négyszöget zárna be. Talán egy-két kiugró rész megtörhetné a hosszú, egyenes felületeket. Lehet, hogy a bővítésekkor már figyelnek majd erre. S az is lehet, hogy én ítélem meg rosszul. A tamási könyvtárosok bizonyára nem találnak semmi kivetnivalót az épületben: ők tudják, hogy a régi, egy-két utcával arrébb volt 176 négyzetméteres, zsúfolt, mennyezetig polcos, sötét könyvtár után ez a mennyország, nem leszek hát örömröntő én sem.

A könyvtárosokat éppen nyitás előtti megbeszélésen találtam, s persze először, a gyors bemutatkozásokból, nem sok név maradt meg emlékezetemben. Bella Margit igazgató aztán később munkaköröket, feladatokat ragasztott a nevekhez, s viselőik egy-egy villanásnyi elbeszélés után már átalakultak, étellel telítődtek,

ismerősek lettek. Bella Margit egyébként meghatározó szerepet tölt be nemcsak a könyvtár, de a város életében is: 19 évet tanított Tamási gimnáziumában — magyar—latin szakos tanár —, majd 1970-től a könyvtár igazgatója. Tagja a tanácsnak, így a legjobban tudja saját érdekeiket is képviselni a tanácsházán. Jó szakembereket gyűjt maga köré, szakmai kérdésekben rájuk hagyatkozik — mindig szól nekik, ha olyant kérdeztem, amihez azok esetleg jobban értettek. Nem fél a fiataloktól, sőt azokkal veszi körül magát, gondolom, innen frissesége, fiatalossága, életkedve: szinte feltöltődik körükben. Humán műveltségének hatása érződik a gyűjteményen, az író-olvasó találkozók és más rendezvények során: a meghívók és fényképek — Czine Mihály, Lőrincze Lajos, Jordán Tamás, Bánffy György, Vitai András, Pálffy József, Würtz Ádám, Bertha Bulcsu — mind színvonalas és teltházas együttlétekről tanúskodnak. Ami még a meghívókból kiderült, az az, hogy nem csak én mennék, hanem az említettek is szívesen járnak vissza Tamásiba: majd mindenik név kétszer szerepel a vendégek között.

A mindennapi munka

Az 530 négyzetméteren körülbelül 30 ezer könyv van szabadpolcon, hagyományos elrendezésben: szak- és szépirodalom, a raktári betű- és szakjelek szokásos rendjében. Nincs tapasztalatom arról, hogy mindig akkora-e a tisztaság és a rend, mint amikor én ott jártam, azt azonban nyugodtan állíthatom, hogy akkor „laboratóriumi” állapotot ért el a könyvtár. Még a raktár is meglepetést tartogatott: gördülő tömörraktári állványrendszere segítségével még néhány évre helyet tud adni a beérkező új könyveknek is. A könyvtár berendezésének java — állványok, pultok — a jól ismert szanyi vállalkozás bútorai. Nem hivalkodó, könnyen pótolható, ráadásul bővíthető is. Bár villany égett itt-ott nappal is, a sok nagyméretű ablak természetes fénnel látta el a szabadpolcos teret. Néhány állományadat még: a könyvtár 44 151 könyvtári egysége közül 41 498 a könyv, 580 az időszaki kiadvány, valamint 713 hangzó dokumentum és 1360 dia is bővíti a választékot. A diafilmek aránylag magas számából következtetni lehet a jó kapcsolatra a fiatalabb olvasókkal, iskolásokkal: 1983-ban a város tanulóifjúságának 64 százaléka volt a könyvtár látogatója. A 14 éven aluli olvasók

száma a központban 777, a fiókkönyvtárakkal együtt 818. A város lakosságának 22,6 százaléka beiratkozott olvasó, s ez az arányszám az 1960-as 16,7 százalékról minden évben csekély mértékben, de egyenletesen nőtt. 1960-ban 1210, 1983-ban 1948 olvasót jelent ez a százalékos arány. A kölcsönzött kötetek számában ugyanez a fejlődés tapasztalható, s a könyvtár dolgozói bíznak abban, hogy az elmúlt évi csekély mértékű csökkenés átmeneti lesz, s a 39 220 kötetes forgalom után 1984-ben újra elérik a csúcshatárt 43 ezret.

A legnagyobb gondot a könyvtárnak nem is a látogatottság, az olvasók számának alakulása okozza, hanem a gyarapításra kapott összeg szűkös volta. E „B”-típusú, általános gyűjtőkörű könyvtár évente 89 ezer forintot költhet dokumentumokra, s ez bizony kevés, mert a 2150 dokumentum, amelyet ebből az összegből tavaly vásárolni tudtak, nem nyújt elég nagy választékot az olvasóknak. Ha az egyéb helyekről összegyűjtött, körülbelül 20 ezer forintnyi beszerzési összeget és a rajta vásárolt további 259 dokumentumot is hozzászámítjuk előbbi adatunkhoz, összesen 2409 könyvtári egységet kapunk, tehát Tamási könyvtárának 1948 olvasójára az elmúlt évben „fejenként” 1,2 új könyv, dia, hanglezem stb. jutott. Beláthatjuk, hogy ez nem a legnagyobb vonzóerő: ilyen téren alapos javulásra volna szükség, hogy a nagyobb választékkal több olvasót, látogatót toborozhassanak egy-egy évben. Csak bizhatunk benne, hogy a könyvtár kísérleteit siker koronázza, s megnövelik a beszerzési keretet a fenntartók. Az sem volna baj, ha a folyóirat-választékot — 111-féle — bővítenék

A tamási könyvtár

külföldivel is, erre azonban még halvány remény sem látszik, különösen a könyvtárosok által oly jól ismert és elátkozott korlátozások után nem.

Kapcsolatok

Pedig — a megyeszékhelyt nem számítva — Dombóvár és Paks után adataim szerint ez a megye harmadik legnagyobb könyvtára. Két hálózati-módszertani könyvtárosuk 18 önálló és 20 fiókkönyvtár felügyeletét mellett az iskolai könyvtárak szakfelügyeletét is megkapta feladatként, tehát legalább annyira „járásí”, mint városi könyvtárnak nevezhető Tamási könyvtára. Mindehhez még négy helyi letét is járul, közülük az egyik feltétlenül említést érdemel: Rácvölgyön érettségizett cigány könyvtáros foglalkozik cigány olvasókkal, tehát ezen a másutt oly elhanyagolt területen is fontos lépéseket tettek!

A könyvtárigazgató szerteágazó kapcsolatainak köszönhető, hogy a módszertani munka nem áll meg ezeknek a könyvtáraknak a felügyeleténél. Csak egy példát erre: A „Kop-Ka” Áfész igazgatósága és közművelődési bizottsága 1980-ban pályázatot hirdetett a Béri Balogh Ádám Gimnázium (Tamási), a Tolnai Lajos Gimnázium (Gyöngyös), az 518-as sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet (Tamási) tanulóinak részére. Pályázni lehetett „könyvvel, olvasással kapcsolatos dolgozattal”. Idézek a pályázat szövegéből: „A pályázattal szövetkezetünket az a szándék vezette, hogy szerény eszközeinkkel mi is felhívjuk a tanulóifjúság figyelmét a könyv ünnepére, az olvasás jelentőségére.” Aláírta pedig mindezt Klein István Áfész elnök. A pályázat eredményhirdetésére az ünnepi könyvhét ideje alatt került sor, 1980-ban. Akkor, május 31-én Tamásiban tartották az ünnepi könyvhét országos szövetkezeti megnyitóját is. A SZÖVOSZ elnökhelyettese levélben mondott köszönetet a könyvtárnak a „színvonalas megrendezést elősegítő intézkedéseiért és támogatásáért.”

Tamási könyvtára nemcsak az országos ügyek iránt érdeklődik, hanem külföldre is „kacsingat”, s hogy erről is néhány szót ejtsék, a helyismereti gyűjteményt kell megfigyelni. Már most meg kell mondani: a gyűjtemény még nem igazán az, csak alap. Azonban nem akármilyen alap. A könyvtár nem feledkezik meg egyetlen olyan emberről sem, aki Tamásiból származott el valamikor. *Tarján Jenő* Budapesten élő mérnök „hobbyja” Tamási. Magánszorgalomból

készíti Tamási monográfiáját, amely mostani állapotában még „csak” sajtófigyelő, helytörténeti jellegű iratok gyűjteménye és több kész fejezet együttese, ám a könyvtár birtokában van, s egy valódi „Tamási monográfiája”-nak lehet alapja. *Diósi István* gyűjteményének részei is itt találhatóak. Diósi Tarján Jenőhöz hasonló „magánkutató”, de a könyvtár róla is tud, őrzi gyűjteményét, nem hagyja elveszni. *Würtz Ádám* — Tamási szülőtte — bizonyosan nagy lokálpatrióta, szívesen jár vissza városába. A könyvtár a mozdatója annak, hogy Würtz Ádám ne csak rokonaihoz, ismerőseihez járjon vissza, hanem a város is legyen: a találkozókat, amelyeket szerveztek, kiállítás — katalógusa bármely fővárosiével vetekszik — és a művész alkotásai, amelyek most a könyvtár egyik szobájának falát díszítik, mind tanúsítják, hogy az ilyen emberek szerepeltetése, műveinek megőrzése, gyűjtése a helyismereti tevékenység része lehet. A helyismereti—helytörténeti gyűjtemény különgyűjteményének lehetne nevezni az Amerikában élő *Könnyű László* adományait: Könyű László „odakint” 1948 óta — saját meghatározása szerint — költő és irodalomszervező. A könyvtár is támogatta hazai útjai szervezésében, a hazalátogatásokban. A szülőváros segítségét Könyű László a maga módján, adománnyal honorálta. A könyvtárnak például különféle írásos dokumentumokat, a „publicity” követelményeinek megfelelően elsősorban saját műveit: *Xántus János geográfus Amerikában (1851—1864)* című értekezésének kéziratát, vagy az ugyancsak Amerikában kiadott *Külföldi magyar hivatásos képzőművészek* című — *Gyimesi Kásás Ernő*vel közösen írott — forrásértékű, sok fotóval színesített könyvét. A könyvtárnak adományozta a még a háború előtt kiadott *Magyar bokréta. Tanítóírók és költők III. gyűjteménye* című rendkívül érdekes könyvet is, melyet ő maga szerkesztett. Félretéve a csipkelődő hangot: az adományok között van Xántus János 1850-ben és 1860-ban kiadott két értékes könyve (*Xántus János levelei Észak-Amerikából és Utazás Kalifornia déli részeiben*), valamint 149 különféle levél. Közöttük Mécs László három versének és életrajzának kézírata, Vihar Béla, Ignótus Pál, Márai Sándor, Ortutay Gyula, Lesznai Anna és mások levelei. Egy részüket Könyű Lászlóhoz írták. Van köztük eredeti kézirat, és van fénymásolat, mint például Kosuth Lajos két Amerikában írt leveléé. A gyűjtemény értéke tehát nagyon vegyes, azonban az is nyilvánvaló, hogy a könyvtár büszke lehet rá, s ha rendezett és reklámozott lesz — mondjuk,

katalógusban feltárva —, sok kutatót érdekelni fog. Mint ahogy már eddig is érdekelte a Xántus-kutatókat, amit itt találtak.

A gyűjtemény talán legkülönösebb darabja egy hangzó dokumentum, közelebről egy hanglemez. A Pro Cultura Humana Szövetkezeti Vegyeskórus az NSZK-ban járt, s az Europäische Chöre singen volkstümliche Melodien című lemezre két dalukat is felvették. A kórustól egyenes úton a könyvtárba jutott egy példánya, most ott őrzik. Külön érdekessége, hogy a tamási templom harangjának hangja is hallható rajta. Említettem már, hogy a helyismereti—helytörténeti jellegű állományrész feltártsága még nem teljes, azonban bizonyos vagyok abban, hogy ez nem sokáig lesz így: ez a rendkívül értékes, szokatlanul széles körű, teljességre töre gyűjtemény hamarosan meg fogja találni gondozóját.

Munkatársak — zenei gyűjtemény

Az intézményben dolgozó tíz könyvtáros többsége Szombathelyen vagy más főiskolán végzett; van, aki mezőgazdasági felsőfokú technikumban, s a fiatalok mellett akad olyan könyvtáros is, aki már húsz éve könyvtárban dolgozik. A munka elosztása jónak látszik: ketten a feldolgozással, helytörténettel, a folyóirat-állománnyal foglalkoznak, 2 felnőtt- és 2 gyermekkönyvtáros látja el a kölcsönzési feladatokat — ottjártamkor éppen gyermekkönyvtári foglalkozás-óra volt a Würtz Ádám rajzaival díszített szobában. Két hálózati—módszertani munkatárs a már említett letéti és önálló, valamint iskolai könyvtárakkal, egy könyvtáros a zenei gyűjtemény ügyeivel foglalkozik, egy pedig úgynevezett „mindenes”. Azt gondolom, hogy ez a rendszer jó alapot teremt a napi tevékenységhez. Kötelező főhajtással tartozom a korrektil rendben tartott katalógusok készítőinek (raktári, betűrendes, szak-, sorozati, gyermekkönyvtári katalógusok), a 46 órás (!) heti nyitvatartást vállaló kölcsönzőknek, könyvtárosoknak csakúgy, mint a régebben már említett, sokat „terepen járó” módszertanosoknak, akik igazán kitűnnek munkaszeretetükkel, de hozzáértésükkel is.

Kicsit alaposabban talán csak a zenei gyűjteménnyel foglalkoznék: könyvtárosa rendkívül agilis, a zenei könyvtárosokra jellemző meg-

**Író-olvasó találkozó a könyvtárban Lőrincze Lajossal.
Jobb oldalt: Bella Margit könyvtárigazgató**

szállottság lengi körül: 730 hangzó dokumentumát az új szabályok szerint maga dolgozza fel, a leírásokat stencilre gépeli, s ezt — kevés ilyenről hallottam — a *Könyvtáros* 1982/11-es számában leírt módon maga stencilezi is. Kitűnő, tiszta másolatok készülnek így, hibátlan leírásokkal. Hamarosan 2 kazettás magnó, 4 lemezjátszó fogja 6 csatornán 12 hallgatóhelyre közvetíteni a kért hanganyagot. Hogy ez nem álom, bizonyítja a két, már meglévő Akai gyártmányú kazettás magnó, a vásárlások anyagi alapjául szolgáló 160 ezer forint és a már megtalált szerelő, összeállító vállalat. A lelkes zenei könyvtáros rajz tagozatos volt a tanítóképzőn. Szép és izléses kisgrafikái díszítik a könyvtári rendezvények meghívóit, amelyeknek sokszorosítóját jótékony homály fedi: a könyvtár sok-sok ismerőse közül az egyik készíti, talán nem a legszabályosabb úton-módon, de a leghasznosabb formában, s amint észrevettem „köszönőmmel” fizet érte a könyvtár.

Talán ennyit a könyvtárról, amely mindenképpen a város közepén működik. Ha túléli az *Egyesült Közművelődési Intézmények* név felvétele mögött meghúzódó sok-sok kényelmetlenséget, átszervezési zavart, marad is a város közepén. Az Egyesült Közművelődési Intézmények ideáját már régóta dédelgették néhányan, a valódi integrációs folyamat 1981-ben kezdődött el. A kitalálók szeme előtt talán a Nevelési Központ jellegű intézmény igézete lebegett. Itt azonban minden szerencsétlenül alakult. A megyei újság részletesen megírta a körülményeket. Ne kavarjunk újra zavaros hullámokat, bizzunk abban, hogy sikerül az EKI-t megfelelően szabályozott keretek között

működtetni, s a két-három éves, rendetlen, szervezetlen időszakot le lehet zárni. Tanulság lehet azonban bármely város előtt, hogy egy ilyen egység kialakításába belekezdeni csak akkor szabad, amikor minden feltétel — személyi, tárgyi, pénzügyi — rendelkezésre áll, amikor a résztvevők egyformán hajlandók és fel is készültek az egyesülésre, különben a szervezés és a működés egyszerre, azonos időben nem fog menni, a működési feltételek megromlanak, s minden energiát leköt az alakulás—szervezés tevékenysége. A könyvtár, művelődési ház, úttörőház pedig, amelyeket egyesíteni akartak, sem külön-külön, sem együtt nem dolgozik jól ez idő alatt.

Búcsúzzunk Tamási könyvtárától az igazgató szavaival. Befejezésképpen azon a bizonyos 1980-as megnyitón mondott beszédéből idézek néhány gondolatot, amelyek, azt hiszem, megszívlelendők a hasonló könyvtárak vezetői számára, s ma is érvényesek: „Az intézmény nemcsak a könyvkölcsönző hely szerepét kívánja betölteni, hanem — a Darvas József fogalmazta igény szerint — az olvasásra nevelő intézmény, az információs, tájékoztató bázis szerepét is. Ennek szellemében kereste régebbi nehezebb körülményei között is a lehetőségeket, hogy kifelé fordulva bővítse-tágítsa az intézmény érintkezési pontjait, hogy a könyvtári munka sokszínűen gazdag eszközeivel növelje olvasóinak táborát... S ma már elmondhatjuk, hogy... rendezvényeivel a kulturális és a társadalmi életben is tovább növelte szerepkörét: otthonná, vitafórummá, előadások színterévé is tette a szépen berendezett könyvtári épületet.”

Pintér László

Az Országos Könyvtárügyi Tanács januári elnökségi ülése

Az OKT elnöksége jan. 27-én tartott ülésén a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának felkérésére *Arató Antal* és *Pelejtei Tibor* előterjesztésében megvitatta a könyv- és könyvtárpropaganda középtávú tervére kidolgozott dokumentumot. Minthogy a tervezet összeállítói eredetileg szakértői testületek elé szánták (1983-ban az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ mellett működő országos propagandabizottság és az MM könyvtári osztálya által összehívott ad hoc bizottság vitatta meg), ez nem mindent vágott egybe az OKT általános könyvtárpolitikai megközelítésével. A vita ennek következtében olyan kérdések körül bontakozott ki, mint a könyvtári propaganda fogalma és határai, az országos koordinálás szükségessége és lehetősége, a központi és a helyi feladatok összefüggése, a könyvtári szolgáltatások propagandahatása stb.

Többen utaltak arra, hogy a könyvtárhasználati mutatók stagnálása, esetenként csökkenése a könyvtárosoktól erőteljesebb, hatásosabb propagandatevékenységet követel meg. Ezért is helyeselhető az előterjesztéshez csatolt javaslat az országos *Könyvtári és információs napok* megrendezéséről, ami a társadalom széles rétegei figyelmébe ajánlaná a könyvtári szolgáltatásokat. (Idejét azonban nem a könyvhétre, hanem más időpontra, például szeptember második hetére javasolták.) Hangsúlyozták, hogy egyensúlyt kell találni az akciószerű programok és az egyéb propagandaformák között. Kétségtelen, hogy ki kell használni a nagy országos akciók által kínált lehetőségeket, de a legnagyobb hatású propagandaeszköznek mégis a könyvtár színvonalas szolgáltatásait kell tekinteni. A propagandához természetesen pénzre is szükség van, vitatták azonban az előterjesztésnek azt a javaslatát, hogy minden könyvtár egységesen költségvetésének 5 százalékát fordítsa erre a célra.

A résztvevők egyetértettek abban, hogy a központi szolgáltatásoknak meghatározó szerepük van a közönségkapcsolatok és a reklámmunka fejlesztésében, de – különösen az előbbi esetében – semmi sem menti fel az egyes könyvtárakat a közvetlen felelősség alól. Megdicsérték a negyedéves *Eseménynaptárt*, mint olyan szolgáltatást, amely különösen a legkisebb könyvtáraknak nyújt segítséget, de kívánatosnak tartották a színvonal javítását, főleg a mellékletek nyomdai kivitelét illetően. Fenntartásukat hangoztatták azon szerkesztési törekvésekkel szemben, amelyek az Eseménynaptár módszertani fórum jellegét kívánják erősíteni a közvetlenül felhasználható szolgáltatások rovására. Leszögezték azt is, hogy az *Új Könyvek* című kiadványnak elsőrendű szerepe az állománygyarapítási tanácsadás, ezért csak kis mértékben és közvetve játszhat szerepet a reklámtevékenységben.

A vita összefoglalása után az elnök felkérte Arató Antalt, hogy ez év derekáig készítsen el most már egy, az OKT iránymutatásának megfelelő dokumentumot, amely egyelőre a közművelődési könyvtárak ötéves közönségkapcsolati és reklámprogramját tartalmazná.

Másodikként a *Könyvtári Figyelő* című folyóirat szerkesztőségének ügyrendtervezete szerepelt a napirenden. (Előterjesztője *Gerő Zsolt* né felelős szerkesztő és *Papp István*, a szerkesztő bizottság elnöke volt.) Az OKT szervezetének és működésének fejlesztésével összefüggésben is fontossá vált közös OKT- és OSZK KMK-kiadvány kérdéseinek rendezésében az elnökség egyelőre nem foglalt véglegesen állást: a tervezethez kiegészítő és módosító észrevételeket tett, s ezekkel összhangban újabb változat kidolgozását kérte.

Végezetül az elnökség — felhatalmazása alapján — egy érdemes könyvtáros kitüntetését javasolta a Művelődési Minisztériumnak. (P. I.)

Adalék az ünnepi könyvhéthez — álszemérem nélkül

Fellélegzünk egy-egy könyvnépszerűsítő akció után. A kívülállók nem is tudják, mennyi energia fekszik a néhány rendezvény előkészítésében. És mennyire meg tud keseredni a szánk íze... Több évtizedig úgy intéztük ezt a dolgot, hogy felmentünk Budapestre, lakásukon felkerestük a meghívandó írókat, és egy nap alatt megszerveztük városi, járási rendezvényeinket.

Nemrég azonban egyik Kossuth-díjas írónőnk, majd egyik neves pszichológusunk, illetve történészünk nem engedett be lakásába. Azóta levelezünk, telefonozunk a kiválasztottakkal. A szervezés nehézségeit szeretném érzékeltetni az idei (1983. évi — *a szerk.*) ünnepi könyvhetet megelőző — egy eredményes és egy eredménytelen levelezés ismertetésével:

Egyik népszerű írónkat kértem fel február 8-án kelt levelemben kettős találkozóra, ezer-ezer forint tiszteletdíjért (+ gyorsvonati úti-költség). Egy hét múlva jött e válasz: „Szívesen elfogadom a meghívást, de csak akkor, ha két színész foglalkoztatásával műsoros estet rendeznek írásaimból. Ez kb. 4000 Ft-ba kerül, a benzinköltséget nem számítva...” Tekintve, hogy rendezvényekre (a járásra és a városra) hétezer forint az éves keretünk, mecénást kellett keresnem, aki a közreműködő színészek személyétől tette függővé a finanszírozást.

Február 17-én: kik lennének a közreműködők? Elhangzik négy név. — A mecénás tetszését megnyerik, tehát február 23-án levél az írók: javaslatát elfogadom és várom válaszát, hogy az általam ajánlott napok közül melyiket fogadja el.

Éppen egy hónapot vártam. Akkor ismét telefon: érdeklődtem a dátum felől. Ő válaszolt és kérte, hogy azt levélben igazoljam viszsza.

Március 28.: „Visszaigazoltam”. És kértem, amint lehet közölje a négy közül a közreműködő két színész nevét, hogy a meghívóra, plakátokra kiirathassuk.

Április 27.: Közölte a neveket, és „u. i.” kérte, nyugtazzam a levelét.

Május 5.: „Nyugtáztam”.

Május 15.: Egy harmadik közreműködőt is felajánlott, újabb ezer forintért, expressz választ kért.

Május 20.: Megírtam, nem kívánjuk fogadni a harmadik személyt!

Szokásom küldeni az elkészült meghívóból – emlékeztetőül, hogy el ne feledje a programot — a meghívott írónak, előadónak. Így tettem most is. Íróvendégem a találkozó napján, a levelekben is többször megírt 18 óra előtt két órával megérkezett kíséretével, mondván, nem tudta bizonyosan, hány órában egyeztünk meg!!! És: a február 17-én kijelölt 4, majd április 27-én megnevezett két színész helyett egy valaki jött közreműködni. A 90 résztvevő többsége csalódottan távozott a találkozóról, mivel a körünkben teljesen ismeretlen „interpretátor” makogva olvasta fel az alig húszperces szövegbetétet. A tiszteletdíjat (lásd fent) felvették, majd még egy vendéglői vacsorát is kiprovokáltak mecénásuktól, azután elmentek. Mi maradtunk...

Február 22-én kezdtem el a levelezést másik neves írónkkal. Őt is kettős találkozóra kértem, 1500 forintért találkozónként (+ gyorsvonat). Válaszában ezt írta: „Köszönöm megtisztelő meghívásukat, de sajnos, nem fogadhatom el. A könyvhét idején — amikor a meghívásuk szól — a kiadó rendelkezésére kell állnom: dedikálásokat, találkozót szerveznek.”

Március 1-én, illetve 23-án telefonon kértem, jelöljön meg bármilyen dátumot az év folyamán. Az üzenetet veő azt javasolta — mert egyik esetben sem tartózkodott otthon az író —, írjak levelet.

Március 28-án megírtam a levelet. Az alábbi rövid választ kaptam: „Kedves Uram! Köszönöm megtisztelő meghívásukat, őszintén sajnálom, hogy elfoglaltságom miatt nem tudok ellátogatni Magukhoz. Elnézést kérek, és tisztelettel üdvözlöm...”

Lehet, hogy a napi háromezer forintot kevesellte?!

Nehogy azt gondolja a kedves olvasó, hogy két rendkívüli esetet irtam le. Az őszi megyei könyvhetek egyik vendége így írt: „...a vasúti utazást már rég nem vállalom, autóban pedig városon kívül sötétedés után nem vezetek. Tehát csakis azokat a meghívásokat fogadom el — de azokat örömmel —, ahol a vendéglátó kocsival visz és hoz vissza...” (Lakása Budapest — hozzuk és visszük!)

Egyik ifjúsági lapunkat szerkesztőségi be-

szelgetésre hívtam a decemberi gyermek- és ifjúsági könyvhétre még június 3-án. Válasz szeptember 20-ig nem érkezett. Ekkor telefonon felhívtam őket. Azt ígérték, egy héten belül válaszolnak. A mai napig (október 13.) semmiféle visszajelzést nem kaptam.

Feltennem a kérdést, kinek jó az író—olvasó találkozó? Vajon tollforgatóinknak nem érdekük az olvasás, az irodalom népszerűsítése?

Hegedűs Béla

Komárom megyei Könyvtáros

Mértéktartóan

A könyvek tára a bölcsességek és a csend birodalma. Emelkedett pillanataink közé tartozik, amikor az emberiség évszázadok alatt összegyűjtött szellemi kincsei között kutatunk. A köteteket bújva, nemegyszer ránk tör a mindent habzsolni vágyás s a reménytelen elkese-redettségek: egy emberöltő is kevés ahhoz, hogy csupán a legértékesebb alkotásokat végigolvas-hassuk.

Marad számunkra a válogatás lehetősége, amelyhez iránytű — saját izlésünkön és érdeklődési körünkön kívül — maga a könyvtár. *Fogódzót* az ad, hogy ott megfelelő rendben találhatunk mindent. A katalógusok, a bibliográfiák, a kézikönyvek hozzásegítenek a legjobb kiválasztásához. Ritkán gondolunk azonban a gondos előkészítő munkára, s arra, hogy azok, akik a könyvek tartalmát felfedik előttünk és rendszerezik, egyáltalán a bibliotékát használhatóvá teszik, alaposan felkészült szakemberek. A könyvtárosok az olvasó előtt szinte *lát-hatatlanul szorgoskodnak*. Szerényen, csendes-en és elmélyülten teszik dolgukat, mintegy a kulisszák mögött. Nem véletlenül alakult ki a jellegzetes kép e foglalkozásról. A hely, a mű-vek sugallta eszmények *mérsékletre, gondos megfontoltságra intik e szakma művelőit*.

Úgy tűnik, mintha egy-egy szakma önmagá-hoz idomítaná művelőit. Nem véletlen, hogy a népművelőt csak úgy tudjuk elképzelni, mint aki állandóan szervez, futkos, vitatkozik. A könyvtáros erénye pedig a csöndesség. Csakhogy amennyire fárasztó lehet az állandó-an nyüzsgő ember, éppen annyira nyugtalanító a visszahúzódás. A minap könyvtárosok ad-tak egymásnak találkozót *Monoron*. A Magyar

Könyvtárosok Egyesülete Pest megyei területi szervezetének megbeszélésén nem kisebb horderejű téma került szóba, mint a *könyvtá-rosok élet- és munkakörülményei*. A vitaindító-ban hallhatunk arról a vizsgálatról, amelyet a Pest megyei Tanács művelődésügyi osztálya folytatott. Megtudtuk, hogy a megye 348 fő-foglalkozású könyvtárosának egynegyede még mindig képesítés nélküli. S ez a réteg nem is igen törekszik a képzettség megszerzésére. Hi-ába bővítették megyeszerte a bibliotékákat, hi-ába épültek új, korszerű könyvtárak, a legtöbb helyen *korszerűtlen, szűkös körülmények között* dolgoznak. Elég ha *Szigetszentmiklós* vagy *Ve-csés* példáját említjük: a főváros árnyékában igen rossz körülmények uralkodnak. A vitain-dító sarkalatosan a leglényegesebb gondolato-kat emelte ki. Ezek után, gondolhatnánk, egy-más szavába vágva polemizáltak, saját terüle-tük hiányosságait ecsetelve a résztvevők. Nem így történt. A nehezen induló hozzászólások nyomán korántsem bontakozott ki a kép: *mi-ként lehetne e szakmában is továbblépni*. Még-ha úgy érezték, szélmalomharcot vívni is, jó lett volna a helyi eredményekről-gondokról tanul-sággént hallani.

Vegyes érzelmekkel gondolunk az összejöv-etelre. Bármennyire csöndre int a könyvek birodalma, bármennyire szerény is a könyvtá-rostársadalom, jó lenne, ha tanácskozásaikon, netán publikációkban *többet hallatnának ön-magukról*. Nem csupán a szakma művelői, de *az olvasók is hasznát látnák*.

Erdősi Katalin

Pest megyei Hírlap

**Figyelmebe
ajánljuk!**

Audiovizuális technika

A közeljövőben kerülnek forgalomba a Teletext-adások vételére alkalmas dekóderes, színes, távszabályozós televíziókészülékek. Ezek: Orion CTV 1556 TX (Mór); Videoton TS 4323 SP TXT (Super Infra Color); Videoton TS 4325 SP TXT (Infra Color). Zárójelben a készülékek korábbi márkanevei. Mind az Orion, mind a Videoton a már meglévő készülékeket alakította át, illetve építette be a Teletext vételére alkalmas dekódert, jelátalakítót, amely tőkés importból származik. Lehetőség van a dekóder utólagos beépítésére is az előbb említett típusokba. A Videoton ettől elzárkózott, az Orion vállalja, de az import korlátozott volta miatt az új készülékek gyártását előnyben részesíti. Elképzelhető, hogy a GELKA és a RÁVISZ a későbbiekben elvállalja a beszerelést. A Teletext-adások vétele csak akkor élvezhető, ha az adó irányába állított, jól felszerelt antennával rendelkezik a felhasználó. Ellenkező esetben a Teletext-adásában a betűk felcserélődnek, sorok kimaradnak. Az antenna felszerelését a GELKA, az Orion vagy a Videoton márkaszerviz szakembereivel célszerű elvégeztetni.

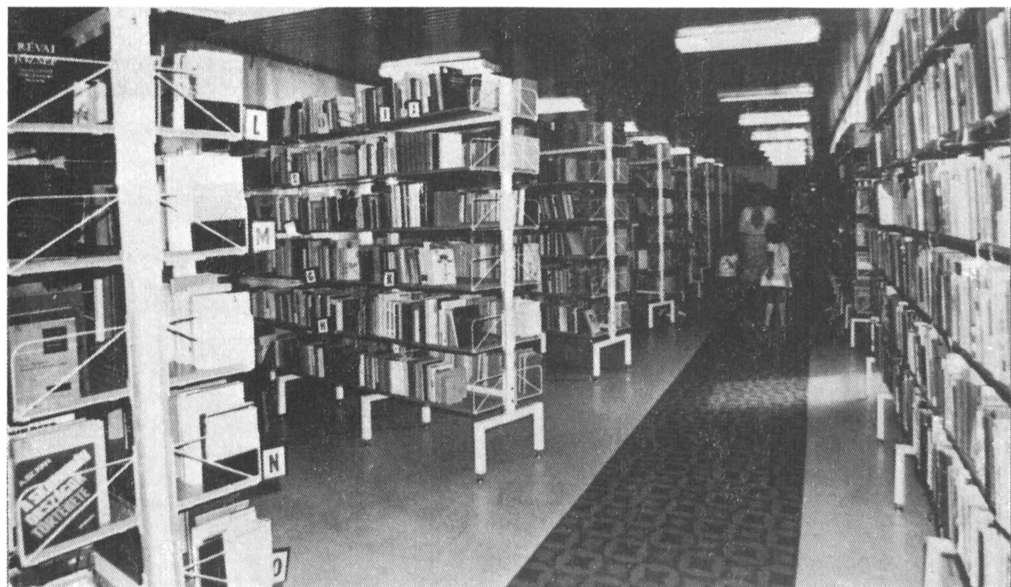
A Teletext-adást a normál tv-adások idejében lehet nézni, a távszabályozó megfelelő gombjának benyomásával, ami után a képernyőn megjelenik a Teletext-tartalomjegyzék. A távszabályozón az oldalszámot bebillentyűzve a képernyőre kiíródik a kért információ. A normál tv-adás képe és a Teletext-információ külön és együtt is megjeleníthető a képernyőn. A Teletext szövege a jobb olvashatóság érdekében fel is nagyítható. A szöveg elrejtethető (például a rejtvények megfejtése), és a távszabályozó megfelelő gombjának benyomásával előhívható. A Teletext-adás a jelenlegi képűség továbbfejlesztett változata. Lényegében egyirányú információtovábbító rendszer, szövegek és grafikus szimbólumok meg-

jelenítésére, például a bel- és külpolitikai hírek, útvizonyok, időjárás helyzetkép, kulturális és sportrendezvények, pontos idő, dátum, valutaárfolyamok, játékok, rejtvény, színházi és moziműsorok, menetrendi adatok, könyvtári programok stb. közlésére. Az adatközpont a Magyar Televízió képűség-szerkesztősége.

A Teletext-adások vételére alkalmas, az előzőekben említett készülékek között nincsenek lényeges műszaki eltérések. A képernyők (képtárló) mérete: 56 centiméter. A hangkimenő teljesítmény is azonos: 2 W. A készülékek inline rendszerű képcsővel dolgoznak. A TS 4323 SP TXT Hitachi-típusú japán képcsővel, a TS 4325 SP TXT és a CTV 1556 TX USA-licenc alapján gyártott lengyel képcsőtípussal. A teljesítményfelvétel a japán képcsővel készülőknél 80 W, a két másik készülékénél 100 W. Az Orion készülék fejhallgató-, magnetofon- és videomagnetofon-, a Videoton készülékek fejhallgató-, magnetofon- és antenna-csatlakoztatási lehetőséggel rendelkeznek. Az infravörös távszabályozó 9 V-os elemmel, a készülékek 220 V, 50 Hz hálózati árammal működnek. A VHF- és UHF-csatornák, a SECAM—OIRT és PAL—CCIR rendszerű adóállomások színes és fekete-fehér, valamint a Teletext-műsorok vételére alkalmasak.

CTV 1556 TX (Mór): Méret: 690 × 440 × 465 mm, súlya: 30 kg, ár: 30—32 000,— Ft, gyártja: Orion (Budapest, 1106, Jászberényi út 29.). TS 4323 SP TXT (Super Infra Color): Méret: 700 × 452 × 470 mm, súlya: 35 kg, ár: 39 500,— Ft; TS 4325 SP TXT (Infra Color): Méret: 700 × 452 × 470 mm, súlya: 35 kg, ár: 35 500,— Ft, gyártja: Videoton (Székesfehérvár, Berényi út. 8001). A készülékekből, amelyek közvetlenül rendelhetők meg a gyárak tv-értékesítési osztályától, eddig próbaképpen száz darab készült el.
(K. K. R.)

Könyvtára berendezéséhez ajánljuk

MERABONA

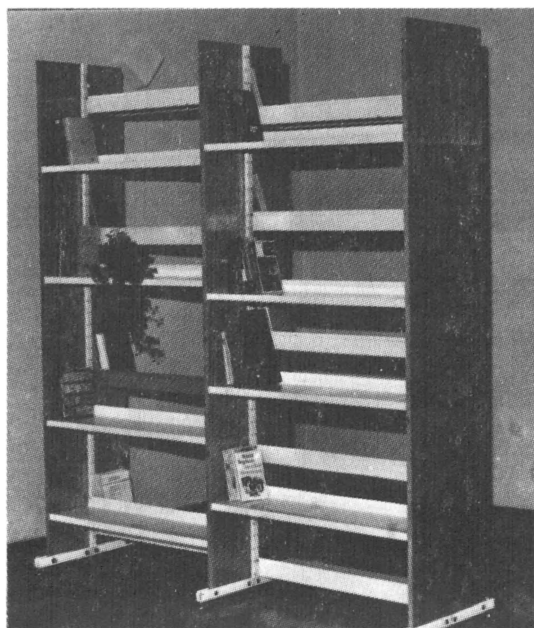
és

TÉKA

típusú bútorainkat

**MEZŐGÉPIPARI
SZÖVETKEZETI
KÖZÖS
VÁLLALAT**

**SZANY
ADY ENDRE ÚT 38.
9317**

Akadémiai jutalmat kapott a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár az elmúlt évben megjelent két kiadványáért: a *Budapest története képekben 1493—1980* című nagyszabású ikonográfiai vállalkozás első kötetéért *dr. Berza László* fősztályvezető, valamint a Budapest-gyűjtemény két munkatársa, *Sántháné Antal Sára* és *dr. Rostás Jánosné*; az FSZEK és a Magyar Tudományos Akadémia Szociológiai Intézetének közös kiadásában közreadott *A magyar szociológiai irodalom bibliográfiája* című sorozat 3. kötetéért, amely az 1900 és 1919 között megjelent monografikus műveket veszi számba, *dr. Remete László* ny. osztályvezető és *Bóna Márta* részesült jutalomban.

17 megyében tartottak tervmegbeszélést február hónap során. A megyék tanácsi, szakszervezeti és iskolai könyvtárhálózatainak 1984. évi munkatervét megvitatató, a megyei művelődésügyi osztályok által szervezett tárgyalásokon a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának, az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtár tudományi és Módszertani Központnak és — esetenként — az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumnak a képviselői vettek részt. Két helyen, Heves és Pest megyében márciusban került sor a könyvtári munkaterv megvitatására.

Kinevezés. A Sárosvári Városi Tanács február elseji hatállyal **Molnár Zoltánt**, a Szombathelyi Tanárképző Főiskola könyvtárának munkatársát nevezte ki a városi könyvtár igazgatói posztjára, amely *Pázmán Péter* távozása következtében vált betöltetlené.

Képek a Szovjetunió életéből címmel fotókiállítást rendezett a Győri Városi Könyvtár galériájában az APN Szovjet Sajtóügynökség budapesti irodája, az MSZMP Győr-Sopron megyei Bizottsága, a Győri Városi Könyvtár és a Győr megyei Állami Építőipari Vállalat pártbizottsága. A kiállítást 1984.

január 31-én *Németh Jenő*, a Minisztertanács Tájékoztatói Hivatalának elnökhelyettese nyitotta meg. A Győr-Sopron megyei társlatra összeállított, főként színes felvételekből álló képanyag mellé több filmet is hoztak a rendezők. Közülük kilenc a baráti ország iparáról, öt éves tervéről, kultúrájáról szól, több pedig a gyermekek számára készült. A kiállítás idején a lakóterület részére filmvetítéseket is rendezett a városi könyvtár. (*M. Gy.*)

Negyedszázados fennállását ünnepelte az elmúlt év végén több SZMT-könyvtárhálózat. Az évforduló alkalmából rendezett ünnepségeken számos, hosszabb ideje eredményesen tevékenykedő hivatásos, illetve társadalmi munkás könyvtáros kapott kitüntetést. A Hajdú-Bihar megyei szakszervezeti könyvtárosok közül *Komoróczy Alajosné*, az SZMT Központi Könyvtár igazgatóját a Munka Érdemrend bronz fokozatával tüntette ki az Elnöki Tanács, míg munkatársa, *Gaál Istvánné* A szocialista kultúráért jelvényt kapta a Művelődési Minisztériumtól. A szakszervezeti munkáért kitüntetett jelvény arany fokozatát *Böttkös Sándorné* (Hungária Műanyaggyár), ezüst fokozatát *dr. Vatai Endréné* (SZMT Központi Könyvtár) és *Kiss Lászlóné* (Magyar Gördülőcsapágyművek) érdemelte ki. A SZOT oklevelét és az SZMT Központi Könyvtár emléklapját kapta *Elek Sándorné* (Szék- és Kárpitosipari Váll.), *Horváth Margit* (Hőszolgáltató Váll.), *Kathy Mária* (EIVRT, Hajdúböször-

mény), *Kertész Sándorné* (Debreceni Városgazdálkodási Váll.), *Tóth Katalin* (Debreceni Cipőgyár). Rajtuk kívül még 54 könyvtárost jutalmaztak pénzzel vagy könyvtalvánnyal, illetve emléklappal. — A Győr-Sopron megyei szakszervezeti könyvtárhálózat központi ünnepségén szintén emléklapot és pénzt kaptak a hálózat 5, 10, 15, 20 és 25 éve tevékenykedő munkatársai — akik között a fenntartó szakszervezeti bizottságok csaknem 20 ezer forintot osztottak szét —; *Marjai Tamásné* (Győri Édesipar) és *Harmath Mária* (Soproni Öntöde) pedig A szocialista kultúráért kitüntetést vehette át. Az ünnepség napján 25 éves a szakszervezeti könyvtárhálózat Győr-Sopron megyében címmel kiállítás nyílt a Rába Városi Művelődési Központban.

Megeyei pedagógiai könyvtárt létesített 1984. január 4-én hozott határozatával a Bács-Kiskun megyei Tanács végrehajtó bizottsága. Az iskolai könyvtárak megyei hálózati központjának szerepét betöltő új intézmény február elsején kezdte meg működését.

Fordítóirodát nyitott Dunaújvárosban, a műszaki főiskola könyvtárában január elején az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, amelynek ez a hatodik ilyen létesítménye; hasonló irodája működik ugyanis Veszprémben, Miskolcon, Debrecenben, Sopronban és Szolnokon.

Februári rendezvénynap-tár: 24. Az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökségi ülése a Művelődési Minisztériumban.

Új könyvtári törvény a Szovjetunióban

Beszélgetés N. Sz. Kartasovval, a Lenin Könyvtár igazgatójával

1984 januárjában egy hétig az Országos Széchényi Könyvtár vendége volt Nyikolaj Szemjonovics Kartasov professzor, a pedagógiai tudományok doktora, a Szovjetunió Állami Lenin Könyvtárának igazgatója. Tevékenységét régóta ismerik a magyar szakemberek — már 1963-ban fordítás készült kandidátusi disszertációjáról az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központban. N. Sz. Kartasov 1957-től húsz éven át vezette a Szovjet Tudományos Akadémia szibériai részlegének sokmilliós novoszibirszki könyvtárát, azóta pedig a mintegy 3500 dolgozót foglalkoztató Lenin Könyvtár igazgatója.

— Tudomásunk szerint fontos eseménnyel köszöntött az 1984-es év a szovjet könyvtárosokra. Kérem, ismertesse meg olvasóinkat az új könyvtári törvény legfontosabb jellemzőivel!

— A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének határozatával most januárban törvényerőre emelt dokumentum, *A Szovjetunió könyvtárügyének szabályzata* valóban korszakos jelentőségű, mert az összes könyvtártípusra és fenntartói hálózatra kiterjedően szentesíti az eddigi eredményeket, és számos további intézkedést tartalmaz a jelenleg észlelhető nehézségek és hiányosságok megszüntetése érdekében. A törvény a fejlett szocializmus időszakára vonatkozóan átfogóan szabályozza a könyvtárak szerepét a szovjet emberek egyre növekvő szellemi igényeinek, valamint a népgazdaság és a társadalomirányítás információs szükségleteinek kielégítésében. Könyvtáraink hatókörét hadd illusztráljam azzal, hogy évente több mint 220 millió olvasónak 5 milliárdot meghaladó számú dokumentumot szolgáltatnak.

A dokumentum 7. paragrafusa rögzíti a szovjet könyvtári rendszer nyilvános jellegét, demokratizmusát, amely a hálózat tervszerű

területi fejlesztése, a könyvtárközi kölcsönzés és más szolgáltatási formák tökéletesítése révén valósítandó meg. Elvileg új feladatot fogalmaz meg egy másik cikkely (a 28. paragrafus), amely a magánkönyvtárak közcélú hasznosítását irányozza elő — ez annál is inkább széles távlatokat nyit, mivel a magángyűjteményeknek a közkönyvtárakét ötszörösen meghaladó állománya eddig csak a családtagok és ismerősök szűk körében volt hozzáférhető. E feladatot — a könyvbarátok gyűjteményeiről nyújtandó tájékoztatást — a közművelődési könyvtáraknak kell ellátniuk.

Azáltal, hogy most már törvény mondja ki az egyes könyvtári gyűjtemények *egységes könyvtári állományba* integrálását, lényeges fordulatnak kell bekövetkeznie az állománygyarapítás és a kölcsönös használat kötelező összehangolásában. Több régió (például Belorusszia, a balti köztársaságok, az Orosz Föderáció egyes megyéi, területei) már ma is gyakorolja az állománygyarapítás ágazatközi összehangolását, központi katalógusokat épít. Az egységes könyvtári állomány funkcionálásának fontos eszköze a tárolókönyvtári rendszer megteremtése, amely a „kevésbé használt, de tudományos és művészi szempontból értékes”

dokumentumokat átveszi, hogy a könyvtárakban radikálisan csökkenjen az állomány kihasználatlan részének aránya. A könyvtári állomány fejlesztését döntően befolyásolja majd az a cikkely (16. paragrafus), melynek értelmében a megjelenő kiadványok beszerzésében könyvtáraink *elsőbbiséget* élveznek, természetesen gyűjtési profiljuk szem előtt tartásával. Ez azért is nagyon időszerű, mivel ma a könyvtár-ellátó szervek a könyvtári rendeleseknek csak 30 százalékát elégítik ki! Az eredményes megvalósítás céljából az Állami Kiadói Bizottsággal együttműködve megfelelő szabályzatot kell kidolgozni a könyvtárak, kiadók és terjesztők feladatkörének pontos rögzítésére. A könyvtárak természetesen nem elégedhetnek meg a passzív vásárlói szerepkörrel, hanem a kiadói tervekre és a példányszám-megállapításra is hatást kell gyakorolniuk.

Az egységes országos könyvtári állomány deklarálásán túl különlegesen fontos a könyvtári rendszer egységének megteremtése. A 11. paragrafus kimondja, hogy a „Szovjetunió könyvtárai, fenntartói hovatartozásuktól függetlenül *egységes könyvtári rendszert* képeznek, amely az alapvető feladatok és működési elvek azonosságára épül”. Ennek érdekében fejleszteni kell az együttműködés különféle formáit — a koordinációt, a kooperációt és az integrációt egyaránt. A következő cikkely előírja a könyvtárak egyesülését ágazati és ágazatközi központosított rendszerek formájában, vagyis a központosított gyarapítást és feldolgozást, a tájékoztatási segédletek összehangolt létrehozását, a gyűjteményi profilok egyeztetését.

Fontos változás elébe nézünk a könyvtári *irányítás* terén is: megnő a Szovjetunió Kulturális Minisztériumának szerepe, minthogy az új törvény és más jogszabályok értelmében ágazati hovatartozástól függetlenül el kell látnia az összes szovjet könyvtár általános módszertani irányítását, munkájuk összehangolását, tevékenységük ellenőrzését. E funkció kibontakoztatása érdekében az eddig érdemben csupán ajánlásokat kidolgozó minisztériumi ágazatközi könyvtári tanács át fog alakulni: mint *Országos Ágazatközi Könyvtári Tanács (OÁKT)* az alapvető könyvtári kérdésekben hozott döntései az összes főhatóság (könyvtár-fenntartó) számára kötelező erővel fognak bírni. A területi (regionális) könyvtári rendszerek egységének megteremtésében fontos szerepet kapnak a helyi tanácsi szervek. Példának okáért elengedhetetlen olyan joggal felruházni

őket, hogy döntésüktől függjön az új könyvtárak létrehozása, illetve helyük meghatározása fenntartói alárendeltségüktől függetlenül. Várhatóan szükséges lesz az országos könyvtári bizottság mintájára helyi hatáskörű testületek létrehozása is. A tanácsok megkaphatják azt a feladatot is, hogy ágazatközi távlati könyvtári fejlesztési terveket dolgozzanak ki, illetve hagyjanak jóvá.

— *E dinamikus fejlesztési szándékokról tanúskodó dokumentum bizonyára jelentős kutatási és módszertani feladatokat ró a központi szerepkörű könyvtárakra, elsősorban az Ön által vezetett Lenin Könyvtárra.*

— A törvény az ország *vezető könyvtára* címmel ruházza fel a Lenin Könyvtárat, ezzel is aláhúzza kiemelkedő jelentőségét. Ez abban is megmutatkozik, hogy intézményünk fogja ellátni az OÁKT titkársági teendőit. A törvény az országos módszertani irányítás három szintjét állapítja meg: a hierarchiában legfelül az átfogó szerepkörű Lenin Könyvtár áll, három nagykönyvtár alkotja a második — ágazatközi — szintet (az Állami Nyilvános Műszaki Tudományos Könyvtár a tudományos és műszaki könyvtárak, a Tudományos Akadémia Könyvtára az akadémiai könyvtárak, a Lomonoszov Egyetem Gorkij Könyvtára pedig a felsőoktatási és a középfokú szakoktatási intézmények könyvtárai körében illetékes), míg a harmadik szinten az ágazati hatóságok intézményei helyezkednek el. Különösen sok tennivaló vár e harmadik szint képviselőire, mivel számos könyvtártípus (iskolai, szakmunkásképző intézeti, egyes ipari minisztériumi könyvtárak) vonatkozásában szinte az alapról kell indulni — vagy módszertani központok létrehozásával, vagy a helyi tanácsokkal közösen területi megoldásokra törekedve.

Kutatási feladataink meghatározásakor eddig is abból igyekeztünk kiindulni, amit a fejlődés napirendre tűzött, a szervezés tekintetében pedig az elmúlt évtizedben mind általánosabb gyakorlattá váltak az országosan szervezett-összehangolt vállalkozások. Most merőben új szemléletre lesz szükség, hogy ne csupán a — mégoly lényeges — jelenségek önmozgását térképezzék fel kutatásaink, hanem azt segítsék elő, hogy a könyvtár mint nagy hatókörű társadalmi-kulturális intézmény egészében hatékonyabbá váljék. Más szavakkal kifejezve ez a kutatás—módszertan—gyakorlat szervezesebb egységét követeli meg. (Ezt a szándékot a Lenin Könyvtárban munkaszervezeti szempontból is érvényesítjük, megszűnik az a

helyzet, hogy önmagában zárt funkciójú kutatási, módszertani stb. osztályok működnek.) A kutatás problematikájáról elmondható, hogy az felöleli a fejlett szocializmus, a tudományos és műszaki forradalom időszakában tevékenykedő könyvtárügy minden lényeges kérdését, méghozzá úgy, hogy a korábban élő témákat is az intenzívebb-differenciáltabb ráhatás érdekében formáljuk át. Például az eddig is kiterjedt olvasáskutatás sok tekintetben világos képet adott a lakosság osztályok, rétegek, demográfiai helyzet szerinti, a település-szerkezethez kötődő vagy éppen a képzettség-gel összefüggő olvasási szokásairól, most az válik fontossá, hogy hasznosítható igazságokkal gazdagítsa az *olvasáspedagógiát*, a korszerű, vagyis az egyén igényeire építő könyvpropagandát.

A könyvtári tevékenység belső hatékonyságát kívánjuk erősíteni a *munkaszervezési*, gazdaságossági kutatásokkal... Újra kell fogalmazni a könyvtáros helyét is az új „kihívások” korában. Döntő fordulat szükséges a könyvtári-tájékoztatói munkafolyamatok gépesítésében: egyfelől beható vizsgálatokkal kell meghatározni az automatizálás szempontjából legelőnyösebb felhasználási területeket, másfelől a korábbi helyi próbálkozásokat nagy központosított rendszerekkel kell felváltanunk. E szempontból meghatározó lehet az OÁKT elé idén kerülő dokumentum — a *számítógépes könyvtári rendszer koncepciója*.

Az egységes könyvtári rendszer kibontakoztatása érdekében vizsgálatra szorulnak az egyes könyvtár típusok funkciói, különös tekintettel a regionális könyvtári egyesülések létrehozására. Egyáltalán: erősödik az egységen belüli eltérések figyelembevételét, mi több, kiaknázását célzó szemlélet. A regionális könyvtári együttműködés fő teendője a helyileg előtérbe kerülő politikai, gazdasági, kulturális stb. kérdésekkel foglalkozók minél teljesebb információellátása. E tekintetben az egyetemes gyűjtőkörű tudományos könyvtáraknak (köztársasági, megyei) kell élenjárniuk.

Végül arra hívom fel a figyelmet, hogy egész tervezési rendszerünk is minőségi változás elébe néz: az eddigi éves és középtávú általános tervek műfaja kiegészül a hosszútávú (körülbelül 2005-ig szóló) tervezéssel, másrészt meg kell találni a népgazdasági gyakorlatból átvett, úgynevezett hosszútávú komplex célprogramok helyét a tervezés rendszerében.

— *Ön pár éve már járt a magyar fővárosban egy sokoldalú vezetői tanácskozás alkalmából.*

Mostani programja keretében a hivatalos tárgyalások mellett közelebbről is megismerhette nemzeti könyvtárunk munkáját, az építésének befejezéséhez közeledő új otthonát. Kérem, ossza meg olvasóinkkal benyomásait, szakmai tapasztalatait!

— Legyen szabad két általánosabb megjegyzést előrebozsátanom. A szocializmus magyarországi tapasztalatai iránt — essék szó a mezőgazdaságról vagy a gyakorlatias kereskedelmi megoldásokról — a Szovjetunióban igen élénk az érdeklődés. Az általam látottak is megerősíthetik, hogy magyar barátaink rugalmasan képesek reagálni az új feltételekre és feladatokra. Ez a közvetlen stílusú tárgyszerűség, a tárgyalópartnereket összefűző kapcsolódási pontok gyors megtalálása jellemezte megbeszéléseinket is — így ismételtlen az volt az érzésem, hogy már sok éve ismert kollégákkal szinte csak folytatam a korábbi eszmecseréket.

A szakmai tapasztalatokra áttérve a munkám szempontjából is fontos kérdésekről szólnék. Behatóan megismerkedhettem a budavári új épülettel, amelyről az a véleményem, hogy mind esztétikailag, mind funkcionálisan Európa talán legjobb nemzeti könyvtára alakulhat ott ki. A toronyraktárakkal kihasznált hajdani belső udvarok, a nagyvonalúan kialakított olvasói terek — a gazdagra tervezett kézikönyvtárral! —, az általam is legkorszerűbbnek ítélt könyvszállító berendezés, a *Teleafit* kiépítése, a könyvtári technológiai folyamatok racionális elhelyezése egyszerre tanúskodik a magyar kormányzat áldozatkészségéről és szakmai szempontból az építések és könyvtárosok sikeres együttműködéséről. Az új épület persze új problémákat is felvet. Novoszibirszki időszakomban magam is költöztettem többmillió forintot, nekünk is újjá kellett születnünk egy új épületben, így tudatában vagyok az Országos Széchényi Könyvtár munkatársai előtt álló rendkívüli feladatoknak. Kívánom, hogy a nem könnyű 1984-es év sikert hozzon e téren is OSZK-s barátaink számára!

A Lenin Könyvtár is rekonstrukció — és esetleg új építés — előtt áll, így e tekintetben szintén hasznosítható tapasztalatokkal térhetek haza. Érdekes volt számomra az OSZK vezetési — a logikusan egybetartozó egységeket tömörítő főosztályi — struktúrájának tanulmányozása is, amelyet sajátosan egészít ki a kutatási, illetőleg a számítógépesítési—fejlesztési tevékenység főigazgató-helyettesi irányítása (nálunk a 42 osztályból 6—9 tartozik hat helyettesem valamelyikének irányítási te-

rületéhez, s a funkcionálisan több részt is érintő feladatokat testületileg igyekszünk koordinálni). Az állami megbízások rendszere, a belső kutatási pályázat, a dolgozók tudományos minősítése is igen meggondolkodtató újdonság számomra.

A központosított könyvtárközi szolgáltatások együvé tartozása — a nemzeti bibliográfiától a központi katalógusokon keresztül a kiadványcseréig — és egységes, az országos könyvtárhálózattal összehangolt fejlesztése is a cél-

irányos magyar gyakorlat jó példája számomra.

Összefoglalva elmondhatom, hogy magyarországi tartózkodásom a kapcsolatok közvetlen elmélyítésén túl szakmailag is felettebb gyümölcsöző volt számomra. És örülni fogok, ha a baráti vendéglátást mielőbb Moszkvában vizionozhatjuk a soron következő magyar—szovjet szeminárium alkalmából.

Sonnevend Péter

Pótlások a lexikonokhoz az 1983. évről

Összeállításunk ugyanolyan rendszerű, mint a *Könyvtárosban* 1983 áprilisában megjelent előzménye. Mivel a sajtó gyakran mellőzi a halálozás pontos helyének és napjának megjelölését, sok esetben mi is kénytelenek vagyunk körülbelüli adatokat szerepeltetni: a megjelenés előtti nap dátumát, illetve a feltételezett helyet kérdőjellel. Néhány adatnál azonban csak határnapot tüntethetünk fel „előtt” megjegyzéssel; a halálozás helyeként pedig — adat híján — a tágabb környezetet, országot nevezük meg.

Mivel adataink az 1983. évre vonatkoznak, az évszámot nem jelöljük, csak a hónapot és napot tüntetjük fel arab számokkal.

Az adatok ellenőrzésében *Landenberger Istvánné és Bartha Rózsa* volt segítségünkre.

RÖVIDÍTÉSEK

†	Halálozás
BB	Balázs Béla-díj
BL	Biológiai lexikon. 1975—1978.
EF	Erkel Ferenc-díj
ÉM	Érdemes Művész
FKL	Filozófiai kislexikon. 4. kiad. 1976.
FL	Fotólexikon. 1963.
HKI	A huszadik század külföldi írói. 1968.
JA	József Attila-díj
JM	Jászai Mari-díj
KBL	Koegler, Horst: Balett lexikon. 1977.
KD	Kossuth-díj
KK3	Ki kicsoda? 3., átd. kiad. 1975.
KK4	Ki kicsoda? 4., átd. kiad. 1981.
KKMF	Ki kicsoda a mai magyar filmművészetben? 1983.
KKZÉ	Ki kicsoda a magyar zenei életben? 1979.
KL	Kislexikon. 1968.
KM	Kiváló Művész
LF	Liszt Ferenc-díj
MÉPL	Modern építészeti lexikon. 1978.

MIL	Magyar irodalmi lexikon. 1963—1965.
MINL	Mindenki kislexikona. 1974.
MKL	Művészeti kislexikon. 1973.
ML	Művészeti lexikon. 1965—1968.
MM	Munkácsy Mihály-díj
MML	Munkásmozgalom-történeti lexikon. 2., jav., bőv. kiad. 1976.
MTAA	A Magyar Tudományos Akadémia almanachja. 1980.
NKL	A Nobel-díjasok kislexikona. 1974.
NL	Néprajzi lexikon. 1977—1982.
OL	Orvosi lexikon. 1967—1973.
PL	Pedagógiai lexikon. 1976—1979.
SZKL	Színházi kislexikon. 1969.
SZOT	SZOT-díj
TTL	Természettudományi lexikon. 1964—1968.
TTL7	Természettudományi lexikon. 7., kiegészítő kötet. 1976.
ÚFL	Új filmlexikon. 1971—1973.
ÚML	Új magyar lexikon. 1959—1962.
ÚML7	Új magyar lexikon. 7., kiegészítő kötet. 1972.
ÚML8	Új magyar lexikon. Kiegészítő kötet 1962—1980. 1981.
ÚML KF	Új magyar lexikon. Kiegészítő füzet. 1983.
ÚL	Úrhajózási lexikon. 1981.
VKE	Világirodalmi kisenciklopédia. 1976.
VL	Világirodalmi lexikon. 1970—1979.
ZL	Zenei lexikon. 1965.

KIEGÉSZÍTÉSEK

Abbud, Ferik Ibrahim + Khartum, 9. 8. KK3—4, ÚML	Balanchine, George + New York, 4. 30. KBL, KK3—4, ÚML7—8
Adler Péter + Debrecen, 8. 3. BL, KK3, MTAA, OL, TTL, ÚML	Balassa György + Bp. 2. 23. KK3—4, KKZÉ, ÚML8, ZL
Ajtay Zoltán + Bp. 12. 3. KK4, KL, MTAA, ÚML	Balassa Sándor KD KK3—4, KKZÉ, ÚML8
Alaksza Ambrus + Bp. 6. 27. MIL	Balázs János + Bp? 9. 29? SZKL
Aldrich, Robert + Los Angeles, 12. 5. ÚFL	Bánffy György KM KK3—4, KKMF, SZKL, ÚFL
Alemán Valdés, Miguel + Mexikóváros, 5. 14. KK3—4	Banovich Tamás BB KKMF, ÚFL
Alekszandrov, Grigorij Vasziljevics + Moszkva, 12. 19? KK3—4, ÚFL, ÚML	Bárdi György ÉM KK3—4, KKMF, MINL, SZKL, ÚFL
Alov, Alekszandr Alekszandrovics + SZU 6. 15? ÚFL	Bárdosi János + Szombathely, 8. 17. NL
Andrzejewski, Jerzy + Varsó, 4. 20. HKI, KK3—4, ÚML, VKL, VL	Barlay Zsuzsa ÉM KK3—4, KKZÉ, ÚML8, ZL
Aron, Raymond + Párizs, 10. 17. FKL, KK3—4, ÚML7—8	Béládi Miklós + Bp. 10. 29. KK4, MIL, MTAA, ÚML8
Asztalos Lajos + Bp. 10. 17? ÚML7	Berberian, Cathy + Róma, 3. 6. KK4
Auric, Georges + Franciaország, 7. 23. KK3—4, ÚFL, ÚML7—8, ZL	Béres Elek + Bp. 11. 11. MTAA, TTL7, ÚML8
Bacsó Péter KM KK3—4, KKMF, ÚFL, ÚML KF	Béres Ilona ÉM KK3—4, KKMF, MINL, SZKL, ÚFL, ÚML KF
Baillie, Isobel + ? 9. 26? ZL	Bidault, Georges + Cambo les Bains, 1. 27. KK3—4, ÚML
Bakarić, Vladimir + Zágráb, 1. 16. KK3—4, MML, ÚML8	Bihari Ottó + Pécs, 1. 4. KK3—4, MTAA, ÚML
	Bishop, Maurice + St. Georges, 10. 19. KK4

- Bisztriczky Tibor + Bp. 11. 12. KKZÉ
 Bloch, Felix + Zürich, 9. 12? KK3—4, KL,
 MINL, NKL, TTL
 Blondel Saci + Párizs, 2. 7. MIL
 Bodrogi Gyula KM KK3—4, KKMF,
 MINL, SZKL, ÚFL, ÚML7—8
 Bodrossy Félix + Bp. 2. 10. KK4, KKMF,
 ÚFL
 Bornyi Gyula ÉM KK4, KKMF
 Boulton, Adrian + Runbridge Wells, 2. 23.
 KK4, ZL
 Brandt, Bill + London? 12. 21? FL
 Bugár Jánosné + Bp. 1. 5? KK3
 Buñuel, Luis + Mexikóváros, 7. 29. KK3—4,
 ÚFL, ÚML
 Burchett, Wilfred Graham + Szófia, 9. 27.
 KK3—4, ÚML7—8, VL
 Buttigieg, Anton + La Valletta, 5. 5. KK4
 Büky Béla + Bp. 3. 9? SZKL
 Chandrasekhar, Subrahmanyan Nobel-díj
 KK4, TTL
 Chrudinák Alajos BB KK4, ÚML8
 Claude, Albert + Brüsszel, 5. 22. BL,
 KK3—4, NKL, TTL7, ÚML8
 Cságoly Klára + ? 2. 14. KK4
 Csanádi Árpád + Bp. 3. 7. KK3—4
 Cser Andor + Bp. 4. 14. PL
 Cserba Dezső + Bp. 9. 30. KK4, MÉPL,
 ML, ÚML7—8
 Cseterki Lajos + Bp. 4. 22. KK3—4, ÚML
 Csiksz Józsefné + Bp. 1. 11. KK3
 Csikszentmihályi Róbert ÉM KK4, MKL
 Cukor György + Los Angeles, 1. 24.
 KK3—4, KL, MINL, ÚFL, ÚML
 Czimer József KM KK4, MIL, SZKL
 Dadoo, Yusuf Mohamed + London, 9. 19.
 KK4
 Dániel Anna JA MIL
 Dargay Attila KM KK4, KKMF, ÚFL
 Del Rio, Dolores + Newport Beach (Cal.) 4.
 11. ÚFL, ÚML
 Dempsey, Jack + New York, 5. 31. MINL
 Domanovszky György + Bp. 2. 3. ML,
 MTAA, NL, ÚML8
 Dorticós Torrado, Osvaldo + Kuba, 6. 23.
 KK3—4, MML, ÚML
 Dózsa Imre KM KBL, KK3—4, ÚML8
 Drahos Lajos + Bp. 6. 23. előtt MML
 Dudás Kálmán + Bp. 7. 18. MIL
 Durkó Zsolt ÉM KK3—4, KKZÉ, ÚFL,
 ÚML8, ZL
 Ecsódi Ákos + Bp. 9. 5. ML
 Egek, Werner + Innig, 7. 10. KK3—4, KL,
 ÚML, ZL
 Elbert János + Siófok, 3. 9. KK4, MIL
 Euler, Ulf Svante von + Stockholm, 3. 11?
 BL, KK3—4, NKL, TTL7, ÚML8
 Fábíán Zoltán + Szentendre, 5. 2. KK4, MIL
 Falus Róbert + Bp. 8. 3. KK4, MIL, MTAA
 Farkas Eszter + Bp. 12. 30. ML
 Fehéri Tamás KM KK4, KKMF, ÚFL
 Fejér András LF KKZÉ
 Ferenczi György + Bp. 7. 23. KK3—4,
 KKZÉ, ÚML8, ZL
 Fett Jolán ÉM KK4, MKL, ÚML8
 Fífilína József + Bp. 11. 1. KK3—4, KKMF,
 ÚFL
 Firjubin, Nyikolaj Pavlovics + SZU 2. 15?
 KK3—4
 Földes Iván + Pécs, 9. 4. MTAA
 Funes, Louis de + Párizs, 1. 27. KK4, ÚFL
 Galsai Pongrácz JA MIL
 Garas Dezső KM KK3—4, KKMF, MINL,
 SZKL, ÚFL, ÚML8
 Géraldy, Paul + Párizs, 3. 10. KL, MINL,
 ÚML, VL
 Gerebenics Imre + Bp. 12. 22. KK4
 Gilpin, John + London, 9. 5. KBL
 Glauber Andor + Bp. 8. 24. MTAA, OL,
 ÚML
 Golding, William Robert Nobel-díj HKI,
 KK3—4, ÚML8, VKE, VL
 Gordon Zsuzsa ÉM KK4, KKMF, MINL,
 SZKL, ÚFL
 Gönczi Zsuzsa + Bp. 9. 3? KKZÉ
 Graef Matild + Bp. 12. 7. KKZÉ
 Grantner Jenő + Bp. 12. 3. KK4, MKL, ML
 Gregor József KM KK3—4, KKZÉ, ÚML8
 Grubich Vilmos + Bp. 12. 6. MTAA
 Halász Judit ÉM KK3—4, KKMF, MINL,
 SZKL, ÚFL, ÚML8
 Hámori Ottó + Bp. 12. 13. KK4, MIL,
 SZKL
 Hauff, Angelika + Bécs, 12. 3. ÚFL
 Havas Ernő + Bp. 7. 7. MTAA
 Holyoake, Sir Keith Jacka + Wellington, 12.
 8. KK3—4
 Holzmeister, Clemens + Bécs, 6. 13. MÉPL,
 MKL, ML, ÚML8
 Horváth Ádám EF KK4, ÚFL
 Hunyady József + Bp. 12. 4. MIL
 Huszti Péter ÉM KK3—4, KKMF, SZKL,
 ÚFL, ÚML8
 Idrisz, Mohamed Idrisz el-Szenusszi + Kai-
 ró, 5. 25. ÚML
 Iľakowiczówna, Kazimiera + Poznań? 2. 16.
 ÚML8, VKE, VL
 Illés Lajos JA MIL
 Illyés Gyula + Budapest, 4. 15. KK3—4, KL,
 MIL, MINL, ÚML, VKÉ

- Imre István (* 1918) + Bp. 8. 5. KK3—4, KL, MINL, MKL, ML, ÚML
- Inke László KM KK3—4, KKMf, MINL, SZKL, ÚFL
- Jackson, Henry Martin + USA 9. 1. KK4
- Jalea, Ion + Románia, 11. 9? ML, ÚML
- Jánosa Lajos ÉM SZKL
- Jánossy Ferenc + Bp. 2. 26. MKL, ML
- Jastrun, Mieczysław + Lengyelország, 3. 25. előtt HKI, KK3—4, ÚML, VKE, VL
- Jobba Gabi + Bp. 8. 30. KK4, KKMf
- Kabos László ÉM KK3—4, KKMf, SZKL, ÚFL
- Kadosa Pál + Bp. 3. 30. KK3—4, KKZÉ, KL, MINL, ÚML, ZL
- Kahn, Herman + New York, 7. 7. KK3—4
- Káldy József + Sopron, 3. 1. előtt MTAA
- Kassowitz Félix + Bp. 4. 13. KK4, MKL, ML
- Kautzky József JM KKMf, ÚFL
- Kazal László + Bp. 5. 10. KK3—4, KKMf, MINL, SZKL, ÚFL
- Kerékgyártó Imre + Bp. 3. 11. előtt PL
- Kettesy Aladár + Debrecen, 1. 30. MTAA, OL, TTL, ÚML
- Keveházi Gábor ÉM KBL, KK4, ÚML8
- Kézdi Árpád + Bp. 10. 20. KK3—4, MTAA, TTL, ÚML7—8
- Kiszjeljov, Tyihon Jakovlevics + SZU 1. 11. KK3—4
- Klaukó Mátyás + Békéscsaba, 4. 13. KK3
- Köch Sándor + Szeged, 5. 25. KK3—4, MTAA, TTL, ÚML
- Koestler, Arthur + London. 3. 3. HKI, KK3—4, ÚML8, VL
- Kokas Ignác KD KK3—4, MKL, ML, ÚML7—8
- Kolozsváry Zsigmond + Svájc, 7. 1. előtt KK4, ML
- Kolta János + Pécs, 12. 30? MTAA
- Kontuly Béla + ? 4. 14. MKL, ML
- Koós Olga ÉM KK4, SZKL
- Korniss Péter ÉM KK4
- Kórodi András KM KK3—4, KKZÉ, ÚML, ZL
- Kovács József + ? 3. 10? KK4, PL
- Kovács Kálmán (irodalomtörténész) + Debrecen, 1. 21. MTAA
- Kovács Lóránt ÉM KK4, KKZÉ, ÚML8
- Kováts Ferenc (*1888) + Bp. 11. 24? BL, MTAA, OL, TTL, ÚML
- Kozma László + Bp. 11. 10. KK3—4, KL, MINL, MTAA, TTL, ÚML
- Krompecher István + Debrecen, 8. 19. BL, KK3—4, MTAA, OL, TTL, ÚML
- Kubányi András (Endre) + Bp. 8. 29. MTAA, TTL, ÚML8
- Kusenbergh, Kurt + Hamburg? 10. 3. VL
- Lakatos István JA MIL
- Lakatos Iván BB KKMf, ÚFL
- Lanoux, Armand + Párizs, 3. 23. KK3—4, VL
- Lázár Mária + Bp. 10. 2. KK3—4, KKMf, MINL, SZKL, ÚFL, ÚML
- Lengyel Péter JA MIL
- Lenkey Zoltán + Miskolc, 4. 15. KK4, MKL
- Lévai Jenő + Bp. 7. 16. előtt MIL
- III. Lipót + Brüsszel, 9. 25. ÚML
- Llewellyn, Richard + Dublin, 11. 30. HKI, KK3—4, ÚML8, VL
- Lubik Zoltán + Bp. 6. 11. ZL
- Lukács Ervin KM KK3—4, KKZÉ, ÚML8, ZL
- Machado, Gustavo + Venezuela, 7. 17. KK3—4, MML
- Máriássy Judit Rózsa Ferenc-díj MIL
- Markevitch, Igor + Antibes, 3. 7. KK3—4, ÚML8, ZL
- Markó Iván KD KBL, KK4, ÚML8
- Márkus László KD KK3—4, KKMf, MINL, SZKL, ÚFL, ÚML8
- Martin György + Bp. 10. 30. KK4, MTAA, NL, ÚML8
- Masszi Ferenc + Bp. 9. 23. előtt MTAA
- Mátrai László + Bp. 11. 7. KK3—4, KL, MINL, MTAA, ÚML
- Megyeri Sári (Blondel, Sacy von) lásd Blondel Saci
- Mészáros András ÉM KK4, ML
- Mezey Mária + Budakeszi, 4. 20. KK3—4, KKMf, MINL, SZKL, ÚFL, ÚML
- Miklósy György ÉM KK4, KKMf, SZKL
- Miró, Joan + Son Abrines (Mallorca) 12. 25. KK3—4, KL, MINL, MKL, ML, ÚML7—8
- Moldova György KD KK3—4, MIL, ÚML7—8
- Molnár Antal + Bp. 12. 6. KK3—4, KKZÉ, KL, MINL, ÚML, ZL
- Molnár Imre (kohómérnök) + Bp. 6. 7. MTAA
- Nádasy László + Bp. 9. 12. KKMf, ÚFL
- Nagy Attila ÉM KK3—4, KKMf, MINL, SZKL, ÚFL
- Nagy B. István MM MKL
- Cs. Nagy István + Szombathely, 12. 5. MIL
- Nemes Nagy Ágnes KD KK3—4, MIL, ÚML
- Németh István KM KK4, MKL, ML
- Névai László + Bp. 7. 28. MTAA

- Preisich Miklós + Bp. 5. 19. KK4, MTAA, ÚML8
- Prókai István + Bp. 7. 14. SZKL, ÚFL
- Pusztai Sándor + Leányfalu? 3. 5. MIL
- Rába György JA MIL, ÚML
- Ráday Imre + Bp. 3. 12. KK3—4, KKMf, MINL, SZKL, ÚFL, ÚML
- Ranković, Aleksander + Dubrovnik, 8. 19. KK3—4, MML, ÚML
- Ranódy László + Bp. 10. 15. KK3—4, KKMf, KL, MINL, ÚFL, ÚML
- Rasidov, Saraf Rasidovics + Taskent, 10. 31. KK3—4, ÚML
- Reisenbüchler Sándor ÉM KK4, KKMf, ÚFL
- Révai Tibor + Bp. 9. 14? MTAA, ÚML7
- Richardson, Sir Ralph + London, 10. 10. KK3—4, MINL, SZKL, ÚFL
- Ritschard, Willi + Svájc, 10. 16. KK4
- Rochet, Waldeck + Párizs? 2. 15. KK3—4, MML, ÚML8
- Romhányi József ÉM + Bp. 5. 7. MIL, ÚML8
- Romváry József + Bp. 12. 8. MTAA
- Róna Emmy ÉM ML
- Ronet, Mauriac + Párizs, 3. 14. ÚFL
- Saarikoski, Pentti + Joensuu, 9. 2. előtt KK3—4, VKE
- Salamon László + Kolozsvár, 10. 16. MIL
- Samu János + Kács, 8. 12. MIL
- Sarlai Imre + Bp. 2. 16. KK4, SZKL
- Schuller Imre ÉM KK4, KKMf, ÚFL
- Seghers, Anna + Berlin, 6. 1. HKI, KK3—4, KL, MINL, ÚML, VKE
- Seres Imre + Bp. 3. 25. MTAA
- Shearer, Norma + Los Angeles, 6. 12. ÚFL
- Simon György ÉM KK4, SZKL
- Somogyi Pál + Bp. 12. 9. MIL
- Sütő József + Bp. 3. 17. MTAA
- Švestka, Oldrich + Csehszlovákia, 6. 8. KK3—4
- Swanson, Gloria + New York, 4. 4. ÚFL
- Szakács Ödön + Bp. 10. 13. KK3
- Szalai Sándor + Bp. 5. 18. KK3—4, KL, MIL, MINL, MTAA, ÚML
- Szántó Piroska KD KK3—4, MKL, ML, ÚML7—8
- Szász Péter + Bp. 2. 1. KK4, KKMf, MIL, ÚFL
- Szeberényi Lehel JA KK3—4, MIL, ÚML
- Szendrei Imre + ? 12. 31. előtt KKZÉ, ZL
- Szendrey-Karper László ÉM KK3—4, KKZÉ, ÚML, ZL
- Szervátiusz Jenő + Bp. 9. 15. KK3—4, MKL, ML, ÚML7—8
- Niven, David + Svájc, 7. 29. KK3—4, ÚFL
- Oltványi Ambrus + Bp? 9. 30. MIL
- Olty Magda + Bp. 2. 22. KK3—4, KKMf, KL, MINL, SZKL, ÚFL, ÚML
- Ozster Sándor JM KKMf, ÚFL
- Pálos Á. László + Bp. 3. 28. BL, KK3—4, MTAA, OL, TTL, ÚML7—8
- Palotai Boris + Bp. 9. 13. KK3—4, MIL, ÚFL, ÚML
- Pap Gyula + Bp. 9. 24. KK3—4, MKL, ML, ÚML8
- Patay László ÉM KK4, MKL, ML
- Pehl András + Bp. 5. 30. ZL
- Pelse, Arvid Janovics + Moszkva, 5. 29. KK3—4, MML, ÚML8
- Pesovár Ferenc + Székesfehérvár, 2. 27. NL
- Pessi, Ville + Helsinki, 11. 8? KK3—4, MML, ÚML
- Pétervári István + Győr? 9. 20. KK3—4, SZKL
- Petró János LF KKZÉ
- Piros Ildikó JM KKMf, ÚFL
- Pittermann, Bruno + Bécs, 9. 19. KK3—4, MML, ÚML8
- Podgornij, Nyikolaj Viktorovics + Moszkva? 1. 11. KK3—4, KL, MINL, MML, ÚML

Sziogyártó László + Bp. 10. 1. MIL
 Sziij Miklós + Bp. 10. 12. KKMF
 Szirtes Ádám KM KK3—4, KKMF, MINL,
 SZKL, ÚFL, ÚML7
 Szittya Károly + Szeged, 8. 9. KK4
 Szörényi Levente EF KK4, KKZÉ, ÚML8
 Sztelmah, Mihajlo Panaszovics + Kijev, 9.
 29? HKI, KK3—4, ÚML, VKE
 Szurkov, Alekszej Alekszandrovics + SZU 6.
 14. HKI, KK3—4, KL, MINL, ÚML,
 VKE
 Ternovszky Béla BB KKMF, ÚFL
 Tettamanti Károly + Bp. 6. 3. KL, MTAA,
 ÚML
 Thoroddsen, Gunnar + Reykjavik? 9. 25.
 KK4, ÚML8
 Tokody Ilona ÉM KK4
 Tóth Sándor ÉM KBL, KK3—4, ÚML8
 Török Tamás ÉM KK4, MIL, SZKL
 Tyll Attila ÉM KK4, KKMF, SZKL, ÚFL
 Udvardy László + Bp. 4. 15. előtt MTAA
 Vágvolgyi Tibor + Bp. 11. 21? KK3, MML
 Vagyóczky Tibor BB KKMF, ÚFL
 Vámos László + Bp. 12. 2. KK3—4
 Várkonyi Imre + Bp. 4. 25. KK3
 Várkonyi Nándor + Szeged, 2. 10. MTAA,
 PL
 Vas Tibor + Bp. 5. 23? MTAA
 Vas Zoltán + Bp. 8. 14. KK3, MIL, MML,
 ÚML8
 Vass Éva ÉM KK3—4, KKMF, MINL,
 SZKL, ÚFL, ÚML7—8
 Vértesy József + Bp. 12. 21. KK3—4
 Vidovszky László EF KKZÉ
 Vig Rudolf + Bp. 3. 9? KKZÉ, ZL
 Vigh Tamás KM KK3—4, MKL, ML,
 ÚML8
 Vilt Tibor + Bp. 8. 13. KK3—4, MKL, ML,
 ÚML
 Vinogradov, Ivan Matvejevics + SZU 3. 20.
 KK3—4, KL, MTAA, TTL, ÚML

Vorster, Balthazar Johannes + Kapstadt, 9.
 10. KK3—4
 Vörös Antal + Bp. 9. 8? MTAA
 Vörös Béla + Franciaország, 2. 5. MKL, ML
 Vörös József (nyelvész) + Bp. 2. 4. MTAA
 Wałęsa, Lech Nobel Béke-díj KK4
 Wallenstein, Alfred + New York, 2. 26. előtt
 ZL
 Walton, William Turner + Ischia, 3. 8.
 KK3—4, KL, ÚML, ZL
 Waters, Muddy + Chicago, 4. 30. ÚML8
 West, Rebecca + London, 3. 15. HKI,
 ÚML7, VKE
 Williams, Tennessee + New York, 2. 25.
 HKI, KK3—4, KL, MINL, ÚML, VKE
 Zolnay Vilmos + Bp. 3. 6. MIL
 Zsombolyai János ÉM KK3—4, KKMF,
 ÚFL
 Zsurzs Éva KM KK3—4, KKMF, SZKL,
 ÚFL, ÚML8

ADATKÖZLÉS

A tájékoztatás megkönnyítése végett néhány, a lexikonokban nem szereplő ismertebb személyről is közlünk adatokat:

Andor Leon újságíró + Bp. 10. 8. előtt
 Apostol András újságíró + Bp. 5. 2.
 Auer Kálmán ny. főszerkesztő + Bp? 3. 17?
 Auth Henrik karmester ÉM
 Bács Gyula útikönyvíró + Bp. 1982. 12. 26
 Bornemisza Géza volt miniszter + Bp. 6. 22.
 előtt

Brodsky Erzsébet fordító + Bp. 3. 25. előtt
 Budai II. László volt labdarúgó + Bp. 7. 2.

Csekő Ágoston újságíró + Bp. 10. 13.
 Cseri István miniszterhelyettes + ? 8. 15?
 Csiszér András színművész + Miskolc, 6. 16.
 Dániel György könyvtáros + Bp. 5. 21.

- Debreu, Gerard amerikai matematikus közgazdasági Nobel-díj
- Demeter Károly fotóművész + Bp. 6. 8.
- Dumitrás Mihály munkásmozgalmi harcos + Orosháza, 1. 20.
- Erdélyi György újságíró + Bp. 2. 21.
- Fazekas Zsuzsa színművésznő + Bp. 12. 15?
- Flesch János nemzetközi sakknagymester + Whitstable, 12. 9.
- Fodor Tamás biológus, újságíró + Szovjetunió, 9. 23.
- Fodor Zoltán ny. nagykövet + ? 3. 25?
- Fowler, William A. amerikai asztrofizikus Nobel-díj
- Frey Tamás újságíró + New York, 4. 27. előtt
- Frigyesi János, a Magyar Rádió ny. vezérigazgatója + Bp. 9. 12.
- Gády (Kayser) Lajos szobrászművész + Bp. 1. 11.
- Gáti István hegedűművész + Bp. 3. 20.
- Grüber György grafikus + Bp. 2. 12.
- Hajdók János író + Bp. 1. 12.
- Háray Ferenc színész ÉM
- Kántor Gábor fagott-művész + Bp. 8. 28.
- Kézai Béla író, újságíró + Bp. 11. 27. előtt
- Klumák István műfordító + Bp. 4. 9.
- Koncz Sándor levéltáros + Sárospatak, 3. 31. előtt
- Kulcsár János újságíró, szerkesztő + Szombathely, 5. 20.
- Kurkó Gyárfás romániai magyar író + Brassó, 5. 25?
- László Miklós újságíró + Bp. 10. 18.
- Mag Béla apátplébános + Bp. 1982. 12. 30.
- Marek Antal főorvos, író + Bp. 9. 1.
- Matolcsi János volt miniszter + Bp. 1. 4?
- McClintock, Barbara amerikai biológus orvosi Nobel-díj
- Nagy István hegedűművész + Kolozsvár, 1. 7?
- Nagy Judit újságíró + Bp. 8. 26.
- Oláh Sándor szobrászművész + Bp. 3. 23.
- Pataki Ferenc fejszámoló-művész ÉM
- Pataky-Rácz Zoltán író, újságíró + Bp. 2. 1?
- Patkó Imre újságíró + Bp. 4. 18.
- Pethes Margit színművésznő + Bp. 4. 24.
- Piri Kálmán festőművész + Bp. 2. 14.
- Somogyi Piroska énekesnő + Bp. 9. 2. előtt
- Szántó György sportújságíró + Bp. 5. 20.
- Székely Andor újságíró + Bp. 7. 27.
- Szerb György író + Bp? 9. 23.
- Szűcs László sportújságíró + Bp. 2. 17.
- Tari István sportújságíró + Bp. 2. 23.
- Taube, Henry amerikai kémikus Nobel-díj
- Tóvári Pál színművész + Bp? 2. 15. előtt
- Törzs Iván filmrendező + Hollywood, 6. 30. előtt

Gyuris György

Hallottuk

a Magyar Szabványügyi Hivatalban, hogy megjelent az *MSZ 3440/3 A bibliográfiai leírás besorolási adatai. Testületek neve* című szabvány. Ezzel teljessé vált az *MSZ 3440* sorozat, amely a bibliográfiai tételek besorolási adatait és azok közlésmódját szabályozza. A szabvány a sorozat már megjelent lapjaihoz hasonló szerkezetben tartalmazza a testületi nevre vonatkozó előírásokat. Az *általános előírások* fejezetben kimondja, hogy a besorolási adatok szempontjából testületnek minősül minden jogi személy, amelyet saját hivatalos név azonosít. A besorolási adatban a testületi név rendszóként leírt és egyéb névelemként közölt részekből állhat. A besorolási adatban a testületi névhez kiegészítő adatok járulnak, illetve járulhatnak. A továbbiakban a szabvány rendelkezik a testületi névnek a besorolási adatban való közlésmódjáról, valamint a kötelezően

használandó és használható jelekről és írásmódjukról.

A *testületek egységesített neve* fejezetben a szabvány foglalkozik a testületek hivatalos nevével; a hivatalos név teljes és rövid alakjával, az összetett hivatalos testületi név módosított alakjával, továbbá a közkeletű testületi névvel.

Önálló fejezet tárgyalja a központi és a helyi államhatalmi, igazságügyi és államigazgatási szervek, valamint a fegyveres erők és testületek egységesített nevének kérdéskörét. Külön fejezet foglalkozik az alárendelt testületek egységesített nevével, ezen belül a fő testület és az alárendelt testület viszonyával. Rendelkezik a szabvány a testületek névváltozásának eseteiről is, az utolsó fejezet pedig összefoglalja a kiegészítő adatokra vonatkozó előírásokat.

(-c -é)

Petőfi-járás: Dunavecse

Dunavecse — mint erre a neve is utal — közvetlenül a folyam partján terül el, hetvenegynéhány kilométerre délre a fővárostól. Az 51-es műút, amely Tasst és Szalkszentmártont még kikerülte a 30-as évek német Autobahnjai mintájára, itt a község közepén fut át. Pedig eredetileg a keleti oldalon haladt volna, csak hát feltehetően fogytán volt a pénz az akkor Magyarországhoz tartozó Zomborig tervezett új országút 1941-ben fogant terveihez. Maradt hát a korábbi útvonal, amelynek Dunavecse-n át vezető keserves görbületeit csak az elmúlt években egyenesítették ki. Ám a tapasztalatok azt mutatják, hogy — akárcsak a Duna folyása mentén feljebb elterülő Kiskunlacházának vagy Dömsödnek — Dunavecse-nak is jót tett, hogy az új országút nem kerülte meg. Valljuk be ugyanis, hogy az egykori Patyomkin hercegtől származó ötlet mindmáig gyümölcsöző: az átmenő vendégeknek szeretünk szebbik oldalunkról mutatkozni. Így amíg az országúttól félreeső falvak (például Szalkszentmárton vagy Tass) útviszonyaiban gyakran sok a kívánnivaló — nem is beszélve magukról a faluközpontokról —, a főútvonal két oldalán található helységek többnyire a kedvesebbik arcukat mutatják. Dunavecse is. A környék hasonló nagyságú községeiben ugyanis keresve sem lehetne találni olyan rokonszenvesen kulturált városközpontot, mint amelyet éppen itt. Hogy azután milyenek a sárba fulladó mellékutcak, abból keveset érzékel, aki csupán átgördül a vidéken távolabbi célja felé. Nem sanda feltételezések mondatják ezt velünk, hanem a realitások. Amelyek létrejöttében, persze, mégsem pusztán az önmegmutatás szándékának volt szerepe, hanem elsősorban a helyi lakosok találékonyságának, cselekvőkészségének, teremténi-tudásának, valamint a táj földrajzi adottságainak is. Mert — legyünk igazságosak — a község közepén található gyönyörű fasor, a tövébe telepített ülőpadokkal vagy a centrum

példás térképépzése még a régi országút idején alakult ki, s az összkép városias hangulatát az a néhány épület sem ronthatta el, amely az ötvenes években létesült, amikor a széperzék igencsak burzsoá csökevénynek számított.

Dunavecse-hez közeledve (s ez akár az 51-es műúton, akár a Kunszentmiklós és Dunapataj között dőcögő vicinális vonaton, akár — mert ide indulva ez is elképzelhető — dunai hajóval történik) elsőül a környéknek a szépsége ragad meg bennünket. Maradjunk talán a leggyorsabb közlekedési eszköznél, az autónál! Szalkszentmárton után Csabony-puszta véget érni nem akaró gyümölcsösei övezik utunkat mindkét oldalról, majd egy félfordulattal a dunai védgátra penderülünk, s ennek enyhe ívű hajlásában jutunk előre. Jobb felől, a korábbi nagy árvizek idején épített „nyúlgáton” áttekintve a község legelőjére esik pillantásunk. A gátról nyert madártávlat szép rálátást nyújt a zöldellő mezőre, odébb a folyam széles szalagjára, végül pedig a mögötte hirtelen felmagasodó dunántúli löszdombokra. Bal felől viszont — ha nem is végig — Dunavecse legjobb borait adó szőlőhegye kíséri bennünket, amelynek neve — alig merem leírni, pedig a két emelkedés közé bemélyedő országút miatt kézenfekvő a hasonlóság — valamikor állítólag a hivatalos telegyönyvi beírások szerint is „Kutyavalaga-dűlő” volt.

A gát tövében korábban — a Duna felőli oldalon — egy óriási, több százados múltra visszatekintő fa állt. Petőfi-legendák fűződtek hozzá — állítólag tövében várta meg a költő az atyai döntést, hogy hazamehet-e a szülői házába —, s hatalmas törzsén emléktábla volt. Mára, sajnos, végzett vele a könyörtelen idő, de aki még látta, emlékezetében mindörökre oda képzelem.

S ha már a képzeletnél tartunk, hadd mondjuk el, hogy amit ma látunk, az ember által erősen megszelídített képe az eredeti környék-

nek. „Kultúrtáj.” Amely fogalom, természetesen, nemcsak kellemes, hanem kellemetlen képzeteket is takar. Azt tudniillik, hogy a túloldalon levő Dunai Vasmű nemcsak a környék egyik kenyéradó gazdájává nőtte ki magát, hanem környezetszennyező tényezővé is: mivel Dunavecse az uralkodó széljárás irányába esik, nemcsak az ipar gyújtotta prométheuszi tűznél melegszenek a helybeliek, de annak ideáramló füstjét is kénytelenek elviselni. Hogy régen milyen lehetett ez a vidék, amelyet szívesen választott lakhelyeül már a történelem előtti ember is, *Naszály Sándor* nyugalmazott iskolaigazgató *Dunavecse története* című könyvéből tudjuk meg. Ez a majd 400 oldalas monográfia alighanem a legalaposabb mindazok közül, amelyeket a szűkebb környék elmúlt évtizedekbeli helytörténeti buzgalma létrehozott. S mivel — mint például Kunszentmiklóson Illyés Bálintnak — neki nem álltak rendelkezésére folyamatos időrendbe állítható írásos adatok, a szükségből csinált erényt. Sajátos, hogy úgy mondjuk „komparatista” módszert alkalmazott: nemcsak Dunavecseről írt természet-, politika- és gazdaságtörténetet, hanem az egész úgynevezett „parasztvármegyéről”. Vagyis arról a szinte a teljes Duna—Tiszaközére terjedő területről, amely a török kiverése körüli időkben előállt hatalmi vákuumban — a *már* nem elég erős török hatalom és a *még* nem elég cselekvőképes nemesi uralom között — önmaga szabályozta a környék lakosságának életét. Nos, e kitűnő könyv fejezeteiből értesülünk arról is, hogy valamikor a Duna most hatalmas főága egyszerűen nem létezett. Többfelé szakadt a víz árja, s voltaképp Dunavecse maga is körkörös vízfolyások védte, szinte többszörösen és minden irányból természetileg oltalmazott település volt. Fennmaradását a zaklatott történelmi századokban éppen ennek a földrajzi helyzetének köszönhette. De ne időzzünk most el a Dunán kereplő vízimalmoknál, a lisztnél, amely az egykorú források szerint finomabban örölt, ízletesebb volt, mint amit a modern technika valaha is előállítani képes! Nem érdemes emlegetni az egykor volt halászkok soha nem ismétlődő dús fogásait sem, mert egyoldalú, hamis nosztalgia volna.

A tájékozódni kívánók kedvéért röviden mégis el kell mondanunk, amit *Naszály Sándor* monográfiájából megtudtunk. Azt, hogy a település már a rómaiak korában is fennállt valamilyen formában, hiszen az akkori — a mainál jóval keskenyebb, mert többfelé oszló Duna-ág csak úgynevezett „ellenérő-

dök” láncolatával jelenthetett megnyugtató határvonalat a római birodalomnak. E római építésű létesítményeket pedig még az avar kor elmúltával is használható állapotban „örökölte” a honfoglaló magyarság, s így szinte bizonyos, hogy Dunavecse — vagy bármilyen néven létező elődje — az Árpád-kor kezdeteitől fennállt, sőt létének folyamatossága — s ez ritka dolognak számított akkoriban! — még a tatárjárás következtében sem szakadt meg. Okmányban mindenesetre csak 1271-ben találkozhatunk a névvel. Újabb rejtély a név: mit is jelenthetett? *Naszály Sándor* így foglalja össze a feltételezéseket: „A régi név: Becze, előfordul Becse alakban a magyarokhoz csatlakozott kazár törzs Becse-Gergely nemzetségében is. A XIII. században községünket a Vecseyek bírták, tehát családi birtok volt, s az elnevezés lehetett a birtokból családnév, de fordítva is. (Vecse esetében inkább az előző módon.) A földrajzi nevek etimológiai szótára szerint is: »A Vecse helynév pusztá személynévből keletkezett magyar névadással.« A Becse földrajzi névnél a besenyő nép nevét veszi alapul...”

Ha most történelmet íránk, természetesen sokat szólhatnánk még a község Rákóczi-korabeli eseményeiről, különösen pedig az 1848—49-es szabadságharc helyi epizódjairól, amelyeknek — a bukás után — az egyik első mártírja éppen dunavecsei volt. Szándékunk azonban művelődéstörténeti jelenségekről szólni, ezért elégedjünk meg a költő szavával, mely szerint itt is „sok a múlt”, s inkább azt próbáljuk meg összefoglalni, milyen jelentősége volt Dunavecsenek a magyar közművelődés történetében! Legfőképp pedig arról szeretnénk szólni, hogyan őrzi a község ezeket a kulturális hagyományokat, mit tesz ápolásukért, ébrentartásukért.

Az előbb leírt szavak — látszatra — máris túlzónak tűnhetnek az olvasó előtt. Mert mit is adhatott volna egy Duna melléki, néhány ezer főnyi lakosságú helység az országos kultúra istápolásához? De hát egy nemzet szellemi arculata éppen ezekből az apró építőkövekből áll össze, amelyek kifaragásában — persze — segít a véletlen, a jószerencse is, ám az épület-együttesben ott vannak megjelölve, hogy a kései unokák is példára találjanak bennük. Dunavecse sem feledheti tehát, hogy több rendbelileg falai között időzött *Petőfi*; hogy élete utolsó szakaszát itt élte-töltötte *Vikár Béla*, a Kalevala első magyar fordítója. Fényt és világlósságot nyújt egykori jelenlétük, amely mindmáig

visszasugárzik a községre, kiemeli helyi földhözragadottságából s a mindennapi gondok búvköréből. Ugyanígy — mert a dolgok kölcsönhatásukban nyilvánulnak meg — visszasugárzik mindez az elbocsátó emberi közösgégre, amely a neves elszármazottért áldozott valamikor. Nem tudom ugyanis elképzelni, hogy bármely helybeli ne büszkeséggel gondoljon az ottani parasztportáról elindult *Samu Mihályra*, aki ma neves budapesti jogász-professor, s aki — vendégtanárként — egy évig nemcsak az ország, de Dunavecse hírnevét is öregbítette amerikai előadás-sorozatával. Említhetném *Szárász György* nevét is, aki valamikor ott élő nagyanyjánál töltött szép nyári vakációkat, s azóta cikkekben áldozott dunavecsei élményeinek, *Egy előítélet nyomában* című nevezetes könyvében pedig emléket állított egy-egy ottani ismerősének is. Könyvét olvasván, mintha még bennem — szomszéd falubeliben is — felderengne a később lágérba hurcolt Faragó doktor bácsi porcelánnadrágba öltözött alakja. Vagy ez csupán a hallomás kiváltotta „emlékezet” játéka? Nem tudom. Mindenesetre egymás közelében élünk, s anyám fogait rendbe tétetni az akkor járási székhely jogállású Dunavecseré járt át. De ilyen az irodalom: mitológiákat teremt maga körül, amelyek végül — akár visszamenőleg is — életünk részeivé válnak, szervesülnek bennünk.

S most térjünk vissza a dunavecsei múlt legnagyobb alakjához, Petőfihez. A költő — kezdetben talán még így is fogalmazhatunk, „a leendő költő” — Mezősi Károly *Közelebb Petőfihez* című könyvének adatai szerint háromszor töltött hosszabb-rövidebb időt a községben. A kérdés először is, hogy miért jött ide. A válasz még az irodalomtörténet legújabb adatainak birtokában sem könnyű. Mert egyszerű azt mondani, hogy szülei meglátogatására, de nehezebb megfogalmazni azt, hogyan kerültek ide szülei. Nos, a Mezősi-könyv szerint úgy, hogy amikor Szabadszálláson tönkrementek, a Dunavecسن élő rokonaik révén (Hrúz Mária húga ide ment férjhez) volt némi esélyük a megkapaszkodásra. Kibérelték hát a hússzékét (itteni kocsmárosságuk csak később elterjedt legenda) Nagy Pál főbérletől. Az egykori kiskun privilégiumot élvező gazda, Petrovics István tehát „székálló legény” lesz 50 éves fejjel. Szomorú sors, amely azonban fogékonnyabb teszi az öreg Petrovicsot, hogy fogadják az aszódí színész-kaland után kitagadott fiát, aki 1841. április végétől június végéig náluk

tartózkodik. A Pápára távozó ifjú az 1841/42-es tanévben egyszerre két osztályt végez el, és zsebében az önképzőkör két aranyas pályadíjával, jelentkezik — unokatestvére, Orlay Petrich Soma társaságában — Dunavecسن. Meg azzal a nem akármilyen hírrel is, hogy Pesten az *Athenaeumban* megjelent első verse, *A borozó*. Egy pillanatra helyre áll hát a családi idill. Sándor még abba is belemegy, hogy — névlegesen — őt tegyék meg a kunszentmiklósi hússzék-bérlet fejevé. De — anyja segítségével is, aki támogatja törekvésében — folytatni akarja tanulmányait. Az 1842/43-as tanévet megelőző otthon töltött héten (1842 októberében) azonban ismét szakít apjával. Pápára visszatérve pedig nem tanulmányait folytatja, hanem ismét színész lesz. Élete addigi talán legnehezebb szakasza köszönt rá: ebbe tartoznak bele a Pozsonyban töltött keserves hónapok, amikor az *Országgyűlési Tudósítások* másolásával tölti idejét, meg az *Egy telem Debrecenben* szörnyű nyomora.

Harmadszor 1844 tavaszán tért vissza Dunavecسن élő szüleihöz, immár valóban a diadal kapujában állva meg egy pillanatra. Ekkorra találkozott Vörösmartyval, aki véghezvitte, hogy a Nemzeti Kör kiadja verseit, július elsejétől pedig Vahot Imrénél a *Pesti Divatlap* segédszerkesztője lett. Körülbelül két hónapot töltött akkor Dunavecسن, amely időszak a magyar költészet valóban örökbecsű alkotásait hozta napvilágra: odautazását a *Füstbement teru* örökíti meg, apjával folytatott kibékülő beszélgetését az *Egy estém otthon*. Egyébként is, ez az életszakasz a kevés megpihenő alkalma közé számít, amikor a költő kissé összeszedheti magát, felkészülhet az új költészet ellenzői részéről indított új meg új támadások elhárítására, az új küzdelmekre. Most, mindenesetre, élvezi az otthoni nyugalmat. Szülei lakásában nehezen férne el, hiszen a hússzék mellett egyetlen szobájuk van, ezért Nagy Pál uramhoz, annak házához kerül, ahol békében, nyugalomban lehet. Itt szövődik a Zsuzsika-idill a házigazda tizenhat éves leányával. Az ittlet egyébként is kellemes. A helyi értelmiségnek már van némi fogalma arról, kit tisztel meg: Balla István segédlelkész, Szücs János rektor, Bernolák Soma tanító és mások az esti együttlétek során szívesen, sőt áhitattal hallgatják a sokat próbált fiatalember szavait. Aki viszont igazi költői alkotásokkal szolgálja meg a figyelmet. Mert ekkor születnek tollán olyan versek, mint az *Ebéd után*, az *Álmodom-e?*, a *Gazdálkodási nézeteim*, a *Hattyúdalféle*, a *Vi-*

zen, *A faluban utcahosszat*, a *Deák-pályám* és sok más, amelyek részint az átélt viszontagságok költői-humoros megjelenítései, részint pedig a jelen jóérzés kifejezői. (Ha az előző látogatásoknak még a zsengekhez számító kilenc költeményét is beszámítjuk, összesen harmincegy vers.)

Ami a Zsuzsika-idillt illeti, ez a költő híres fellobbanásainak egyike. A legelsőik közül való. Hogy is kezdődött? Úgy, hogy reggelenként Zsuzsika Petőfinek bevitte „az édes, meleg juhsavót, melyet azért ivott, mert mell- és szívfájást érezvén, sokszor rettegett a tüdővéstől”. Amint azonban Mezősi Károly megállapítja, a költő „Nagy Zsuzsika iránti fellángolt szerelme inkább a falusi környezet és a helyzet szülte idill volt, nem szenvedélyes, nagy érzelem. Az öt Zsuzsika-vers közül a *Te szívemnek szép gyönyörűsége* címűben mégis Zsuzsika szívének »kökeménységére« panasz-kodik, aki őt meg akarja ölni, nem enyhíti fájdalmait, s aki a világon a »legkegyetlenebb«. A költő komolyan foglalkozott a házasság gondolatával is, de be kellett látnia, hogy a jómódú földbirtokos és bérlő leányát nem adnák hozzá feleségül: *Mi egymáséi soha nem leszünk, / Egymást feledni lesz talán eszünk.* — írta Dunavecse elhagyása után *Kerényi Frigyeshez* című versében.”

Nos, igen. Nagy Pál uram, aki a község egyik leggazdagabb embere, valóban nem pártfogolná ezt a frigyét, noha egyébként — amint az odafogadás ténye is bizonyítja — igen szívélyes kapcsolatban áll Petrovicsékkal. Leányát Balla Istvánnak, a széphanagú segéd-lelkésznek szánja, s később valóban annak a felesége is lesz. A község azonban büszkén őrzi ennek a bontakozó idillnek az emlékét, s Nagy Zsuzsika sírját évente még ma is az emlékezés koszorúja borítja el, hiszen az általa felkeltett érzés mégiscsak dicsőséget szerzett a községnek.

De nemcsak Zsuzsika sírjára gondolnak a helybeliek, hanem emléktábla jelöli azt a házat is, amelyben Petőfi akkori szobája volt. Sőt — magánkezdeményezésből — egyfajta emlékmúzeum létesült ott. A házat ugyanis megvásárolta egy *Vasberényi Géza* nevű gözmalmi könyvelő, s mivel megfogta a Petőfi-legenda, gyűjteni kezdte a költővel kapcsolatos relikviákat. Részben olyan tárgyakat, amelyeknek valami közik volt a költőhöz, részben pedig Petőfi legkülönfélébb nyelvű kiadásait. Nem vitatom, egyetlenlen gyűjtemény ez, olyan, amelynek összeállítója — az elvakult

szeretet jegyében — nem volt mindig válogató. De akadtak mutatós darabjai is. Amikor — még életében — utoljára látogatást tettem nála, a pákozdi győző, Móga altábornagy ükunokáját találva fel vendégként — még japán nyelvű Petőfi-kiadást is mutatott. Azóta ő is eljutott a minden élő útjának végére, s úgy tudom, a gyűjtemény magára maradt. Ezúton szeretném a helyi illetékeseket kérni: ne hagyják, hogy szétszóródjék! Vegyes állapotában is a helyi emlékezés egyik szentélye ez a szoba, amelyet egy élet gyűjtőmunkája teremtett. Már csak azért is érdemes e körülményre felhívni a figyelmet, mert éppen Vasberényi bácsi volt az, aki nem csekély büszkeséggel deklarálta: „A kiskunsági és dunaszéki falvak között csak kevés dicsekedhetik annyi épségben maradt Petőfi-emlékhellyel, mint Dunavecse.” (Legyen hát oka a jövőben eggyel többel dicsekedni!)

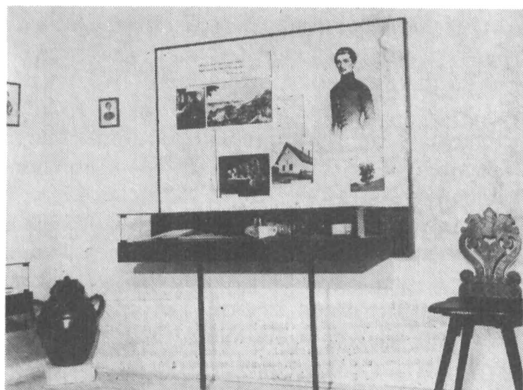
Az *Petőfi emlékek Dunavecse*n című összefoglalójából hadd idézzük, mivel is áldozott a község a költő emlékének. Az egyik emlékeztető-ébredő objektum az említett Petőfi-fa, amely — sajnos — ma már nem létezik, s amelyet valamikor emléktábla jelölt (Vasberényi Géza szerénységéből elhallgatja, hogy az emléktáblát saját költségére ő állíttatta). A másik a falu közepén, a Duna-part közelében elhelyezett első világháborús hősi emlékmű, amelynek a tövénél ugyancsak tábla jelzi, hogy valamikor itt állt a „kis lak...a nagy Duna mentében”, amelyet az 1870-es években bontottak le. Innen pár lépésre áll a harmadik emlékhely, a Balla-féle ház, az egykori paplak. Rajta ugyancsak emléktábla: „Petőfi Sándor baráti körében vidám napokat töltött ebben a házban 1844-ben.” S szemben, az egykori Piac-, ma Petőfi tér szélén ott szerénykedik az egykori mészáros-szék épülete. Most tájmúzeum, s rajta szintén emléktábla van: „Ebben a házban volt Petőfi apjának mészárszéke 1840—1844-ig.” Ezután Vasberényi saját háza következik a felsorolásban, a Templom utcai Nagy Pál-féle épület ezzel a felirattal: „Ezen házban lakott Petőfi 1844-ik évben.” Végül Vasberényi Géza az öreg temetőt említi, ahol a „malom sarkával szemben három sírdomb, három faragott kő emlékeztet arra, hogy ott nyugszanak egymás közelében Nagy Zsuzsika, a vecsei kedves és két Petőfi-barát, a mindig csendes és mostmár végképp elcsendesedett Balla István tiszteletes, meg Bernolák Soma, a nádpálcás tanító. A harmadik barátot, Szűcs János rektort, még életében elhívta Nagykőrös, az ott

nyugszik. A negyedik barátot, Fülöp György jegyzőt, a szabadságharc elvesztése után Haynau elhurcoltatta Pestre, a Neugebäudeba, és ott is maradt.” (Rá, mint az ellenforradalmi önkény egyik első áldozatára, már korábban tettünk célzást.)

S most ehhez a hirtelen kialakult ünnepélyes hangulathoz hadd szolgáljunk egy kis „ünnep-rontással”, a — sajnos — már régen elhunyt neves Petőfi-kutató, *Dienes András* cikkével, amely *A csárda romjain* címmel a *Magyar Nemzet* egyik 1958-as számában jelent meg. Voltaképpen azonban ez is a Petőfi-hagyomány elevenségéről tanúskodik, groteszk felhangjai ellenére is. Mert miről is szól a cikk? Arról, hogy két szomszéd község — Dunavecse és Szalkszentmárton — Petőfivel foglalkozó helytörténeti polémiába bocsátkoznak bizonyos határkérdésekben. Arról vitáznak tudniillik, hogy melyik község a szülőhelye ennek vagy annak a Petőfi-versnek. De hallgassuk inkább a kitűnő tollú Dienes Andrást, akinek cikkére a dunavecseiek kedvességéből volt módomban felfigyelni: „Mint egy tárgyat, úgy néztem meg, nem is az irodalomtörténeti kérdést, magát a pert, s mindenre rábízom, hogy a groteszket lássa benne, vagy a felemelőt. Egy bizonyos: ilyen sem volt még az irodalomban. S ha a per tárgyai el is pusztultak — nyomuk sincs —, a disputa, mely pusztá helyükön felkelt, nem fog elkallódni. Ezt megírom.

Röviden: két község vitázik szenvedélyesen két épület felett. A házak halottak, apáik lerombolták, de él egy vers, egy halhatatlan: most mindkét község azt állítja, hogy a vers nem a másik, hanem az ő házának szól. Van valami irodalmi fülemüleper, gondolod, mint én, a mosoly már megjelent a szájam sarkán, de eltűnt, nagyon elgondolkozva ültem a disputázók között.

»Kis lak áll a nagy Duna mentében...« — nem fogom idézni, nem kell, mindenki ismeri, hontalanok beszéltek, hogy hatása a Szózatával vetekszik; tudom, nem a legnagyobb verse Petőfinek, de hogy egy-egy versben tulajdonképpen mi az, ami így fogja marokra egy nemzet szívét, azt az esztétika sohasem lesz képes megválaszolni. A vers egy alföldi falu büszkesége: Dunavecseé, itt volt a kis lak, ahová a gyermeki szeretetnek ez a himnusza szállt, a *Távolból* — valóban távolból, Pozsonyból, ahol nyomorogva élt a költő. De ennek ismerete nem akadályozta meg a dunavecseieket abban, hogy 1875-ben a kis lakot az utolsó tégláig

le ne bontsák. De nem is tégláig: az utolsó termésköig... Miután elpusztult a dunavecsei kis lak, a szomszédos község, ahol szintén éltek egykor a költő szülei, egyre határozottabban kezdte állítani, hogy az üzenet neki szól, Szalkszentmártonnak. Volt egy csárda, távol a falutól, olyan közel a Dunához, hogy a víz visszükörözte a képét, ezen az épületen még huszonöt évvel ezelőtt is felirat — kocsmacégér — hirdette, hogy íme, ez a kis lak, mely a nagy Duna mentében áll. Csak állt. Mert a hagyomány ismerete sem mentette meg a csákánytól. Ezt 1936-ban romboltatta porig a gazda: a Magyar Tudományos Akadémia, ill. annak erdőmérnöke, mert ez a terület az Akadémia birtoka volt. Hiába harcolt érte a falu, Monoki Mihály akkori bíróval az élen, a csárdát szivós és alapos munkával szétverték. Ugyanis ez még a dunavecseinél is keményebb kövekből, egy ősi templom köveiből épült.

De végül is elunta Dunavecse, hogy a szomszéd a múlt század nyolcvanas éveitől kezdve egészen maig a magáénak vallja a kis lakot, perdöntő vitára hívta ki Szalkszentmártont. A vita a vecsei kultúrházban folyt le a múlt vasárnap. Engem hívtak meg bírónak, ezt a tisztet a világrt fel nem veszem, de a disputára elmentem. Még gyalog is elmentem volna: ilyen per még aligha volt a földtekén.”

Helyszükében nem idézhetjük a teljes cikket, csupán a rezümét: a „konvent” arra a közmegegyezésre jutott, hogy a *Távolból* Petőfi a dunavecsei kis lakba küldte, viszont *A csárda romjai* című vers alighanem a Duna-parti révcsárda szalkszentmártoni élményének szülotte. (Ma már, Mezősi Károly kutatásai után tudjuk, hogy ez sem igaz, mert *A csárda romjai* egy, a Szalkszentmártontól a mai tassi hajóállomásig vezető, napjainkban már megszűnt út

mentén állt csárdáról, az úgynevezett *Fehér ló* csárdáról szól.) De nem hagyhatjuk említetlenül — ahogy Dienes András megörökítette — a vita résztvevőit: dunavecsei oldalról Bolváry Lászlót, a vita szervezőjét, Veszeli László helybeli tanárt, a vita elnökét, a dunavecsei álláspontot védő öreg malombeli könyvelőt, Vasberényi Gézát, aki irodalomtörténészeknek is becsületére váló alapossgal érvelt, a Szalkszentmártont képviselő Ottrok András tanítót (nekem nyolcadikban számtantanárom volt), Lakos László cipésmestert, „a falu összes hagyományainak bámulatos ismerőjét” és másokat. Mert Dienes groteszket előlegező vázolásából végül is bámulat lett, amelynek így adott hangot: „Mozdulatlanul és villámló szemekkel disputáltak, osztozkodás után már csöndesen beszélgettek közös gondolataikról: a csabonyi erdőről, mely a két falu határán fekszik és a Petőfi-nyárfáról, melyet valami töltésrendezés fenyeget. Nézem ennek a különös konventnek a fejeit: fiatal, szemüveges arcok és bozontos koponyák: tanítók, a malmi dolgozó, parasztok, a pap, kézművesek — azt hiszem, ez valóban maga a nép. A nép, mely hült helyét találja nagyjai emlékházainak, melyeket idő, tűz, víz, ostobaság rombolt le, s e romokon ülve is perli a romokat. Aki örökséget véd — akár a csárda romjait —, a jövőnek felel, s ítélni ezt a disputát mindenki tetszése szerint, ők végzik dolgaikat, magukon érezve az utókor figyelő tekintetét.”

Erre a „figyelő tekintetre” a következő időszakban — Vikár Bélával kapcsolatban — Dunavecse igazán elismerést érdemlő gondot fordított. Pedig Vikár Béla itteni élete — sajnos — csupán rövid szakasz a falu életében. A *Kalevala* első magyar fordítója úgy került Dunavacsére, Tinka nővére kis nádfedeles házacsájába, hogy 1944-ben a szőnyegbombázás során tönkre ment Hold utcai IV. emeleti lakása. A faluba tehát szinte nincstelenül, egy szál szürke ruhában, egy bőrröndnyi írással, betegen jutott el. 86 éves volt akkor, de ennyi szenvedés és katalizma után sem adta fel munkakedvét. 1945-ben — alighogy a dolgok valamelyest rendbe jönnek — már felkeresi a Magyar Tudományos Akadémiát egy javaslat-tervezettel: adjanak ki népszerű kiadásban egy új koncepciójú népmese-népdal sorozatot a háborúból eszmélő nép tudatának ébresztésére. De meggyötört teste nem sokáig engedelmeskedik már akaratának: 1945. szeptember 22-én csendesen elalszik — örökre.

Dunavecse gyorsan lépett új lakójának em-

lékezete érdekében. A házra rövidesen emléktábla került a következő felirattal: „Ebben a házban hunyt el 1945. szept. 22-én Vikár Béla néprajztudós, a Magyar és Finn Tud. Akadémia tagja 86 éves korában. »Lement a nap a maga járásán.«” A népdal első sorát az emléktábla nem véletlenül idézi: részint az elmúlás tényére utal — mi mást is jelenthetne első olvasatra? —, részint pedig arra, hogy Vikár gyűjtéséből való, eredeti darabja népdalkincsünknek. Rövidesen azonban utcát is neveztek el Dunavacsén Vikár Béláról, végül pedig a nagyközségi — akkor járási — könyvtár is az ő nevét vette fel, s viseli mindmáig. A történet teljességéhez tartozik és a község gondoskodó szeretetének tanúbizonysága lesz, ha elmondjuk még az azután következőket is. Azt, hogy Vikár Béla holttestét ideiglenesen dunavecsei sírjából exhumálták, s korábbi lakóhelyére, Budapestre vitték. Ott nyugszik most, a Farkasréti temetőben. Sírkövét 1959-ben leplezték le a fővárosban, de Dunavecse továbbra is a saját halottjának tekintette: a díszsírhelyen felállított síremlék koszorúinak szalagjait máig őrzik a dunavecsei Helytörténeti Múzeumban. Hadd tegyük hozzá mindehhez, hogy a falu — ismervén a fővárosi temetők viszonyait — felajánlotta a sír rendszeres gondozását is, később pedig — amikor a *Magyar Nemzet* 1973. július 13-i számából kiderült, hogy az akkor már 25 esztendő sirt meg akarják szüntetni — új sírhely megvásárlását ajánlotta fel. De helyben is él az emlékezet: Dunavacsén mindmáig évente tartanak Vikár-emlékünnepeket, amely az általa gyűjtött „Lement a nap a maga járásán” kezdetű népdal eléneklésével kezdődik.

Mindez valóban szép. S az ember csak a meghatottság érzésével tud tovább lépni, hogy a falut érintő következő témához, a könyvtár ügyéhez elérkezzék. Márpedig az élet megy tovább, s — mivel megoldandó problémák sűrűjébe lép ismét — fontos, hogy erről is szót ejtsen. Tehát a könyvtár! Ehhez azonban nem elég — szokás szerint —, hogy csupán magát a témát érintsük, nélkülözhetetlen bizonyos egyéb körülmények ismerete is. Így kerekedik egészé a történet. Kezdjük hát az elején! Dunavecse eredetileg járási székhely volt, s az 1952-es minisztertanácsi határozat értelmében minden járási székhelyen központi, járási könyvtárat kellett szervezni. Dunavacsén is. Megnyílt tehát 1953. augusztus 20-án a járási könyvtár. Először nem volt saját épülete: dr. Csegezy Árpád ügyvéd házában három

szobájában helyezték el az induló állományt. Ez az akkori állapotok közepette nem volt csekély: 2900 kötetet számlált, s a járásban levő 17, úgynevezett letéti könyvtárnak összesen 3700, könyvtáranként 218 kötet, cserét szolgáló könyve volt. 1957-ben a tanácsi átszervezés következtében Dunavecsehez került a kunszentmiklósi járás egész területe, Fülöpszállást kivéve, a kalocsai járáshoz pedig Dunapataj és Ordas község. Ekkor a hálózathoz tartozó könyvtárak száma 39-re emelkedett. Ennek az impozáns fejlődésnek egyik mellékhatása, hogy 1959–60-ban áttértek a szabadpolcos kölcsönzésre is. Ettől kezdve igen sok különféle rendezvényt is tartanak. Mindenekelőtt sikeres író-olvasó találkozókat, s ezek során megfordult a helységben többek között Szabó Pál, Balázs Anna, Jókai Anna, Moldova György, Fekete Sándor, Szakonyi Károly, Raffai Sarolta, Jobbágy Károly, Gergely Ágnes, Ladányi Mihály. De tartanak irodalomtörténeti előadásokat is, s ilyen célzattal felkereste a községet Koczkás Sándor, Szabó B. István, Bernáth György és Bata Imre. Írhatnánk megint — s mások. Beszélhetünk egyéb kezdeményezésekről is: 1969-től úgynevezett „művelődési autót” indítanak a tanyai könyvtárak, illetve a 14 tanyai kölcsönzőállomás ellátására, s ez az autó egy év alatt körülbelül ötezer kötetet kölcsönöz, a vele utazó „személyzet” pedig 70 ismeretterjesztő előadást és 150 filmvetítést tart. 1970-ben azonban a kalocsai járási hivatal elnöke — minden tiltakozás ellenére — ezt a tevékenységet a volt dunavecsei járás (a járás ugyanis időközben megszűnt) tanyavilágában egyetlen rendelettel beszüntette. Hogy mik voltak az indokok, nem tudjuk. A könyvtár, mindenesetre, nem végezhette rosszul a munkáját, hiszen 1974-ben a „Petőfi-émlékkönyvtár” akció keretében kiérdemelte a jelentékeny összegű központi támogatást is. Azóta egy parányi emlékszobában önálló Petőfi-émlékiállítás is fenntart a helyi relíkviaiból.

A könyvtár 1970 júliusában felvette a Vikár Béla Könyvtár nevet, s azóta megkülönböztetett figyelemmel gyűjti és őrzi a világhírű etnográfus hagyatékát, a vele kapcsolatos emlékeket és irodalmat is. Egyébként is, minden van ebben a könyvtárban: nemcsak olvasóterem a felnőtteknek, hanem ifjúsági szoba is, ahol a tanulóknak kínálgató összes rendezvény-változatokat igyekeznek végigpróbálni. Léteznek tehát mesedélutánok, irodalmi vetélkedők, mozgókép-vetítések, rendhagyó iroda-

lom- és történelemórák, reprezentatív irodalmi emlékünnepek, de bekapcsolódnak a maguk eszközeivel a mezőgazdasági könyvhónap eseményeibe csakúgy, mint az ünnepi könyvhét propagandájába vagy éppen a szocialista brigádok kulturális vetélkedőinek megrendezésébe.

Csak hát borzasztóan kicsi ez a könyvtár ennyi mindenhez: kinőtte a kereteket. Gondoljuk csak el: az állomány 1982 januárjában 21 717 kötetes volt — ebben, persze, benne foglaltatik a helyi Fémipari Vállalat üzemében, a Béke Tsz-ben és a Pamutnyomóipari Vállalatnál létesített fiókkönyvtárak állománya is —, s ez a tömördek könyv 177 négyzetméter alapterületen zsúfolódik össze, amely területben már a bevezető folyosó és a W. C. is benne van. A felnőttkölcsönző területe 40, az ifjúságié — ahol az említett foglalkozásokat is tartják, jószereivel egymás hegyén-hátán — 30 négyzetméter. Vagyis ugyanabba a helyzetbe kerültek, ha később is, mint a kunszentmiklósiak: a könyvválaszték tisztességes, de a járások összevonásával megszűntek az infrastruktúrális fejlesztések. Fulladoznak a helyszűkétől, s ez annál is szomorúbb, mert a jómódú Dunavecse — a tsz olykor Görögországba vagy hasonló helyekre szervez turistautakat! — nem veti meg a betűt! A 4500 körüli lélekszámú lakosságból 1181 a beiratkozott olvasók száma, vagyis nagyjából minden negyedik lakos — az aggokat és a csecsemőket is beszámítva a statisztikába. Az évenként kölcsönzött kötetek száma is tekintélyes: 39 423. Hogy mármost elég-e mindehhez két könyvtáros, s főleg elég-e a rendelkezésre álló terület, itélje meg a szakember. Én alkalmi látogatóként csak csodálkozni tudok azon, hogy olyan kiválóan mennek a dolgok ilyen körülmények között... De ez a meglepedés is csak a naiv kívülállóé. Mert *Borbély János*, a könyvtár igazgatója, aki mellesleg a tanácsi apparátus párttitkári tisztét is ellátja, egyáltalán nem fogalmazott derülatoan 1976. január 31-i jelentésében, s kettőnk közül alighanem neki volt igaza: „A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a szakmai irányítás hiányai és az új járás objektív adottságai miatt a könyvtárak eredményei az átszervezés után általában csökkentek vagy manapság is azonos szinten állnak.” E sommás látélelet követően azóta a járásokat teljesen megszüntető új rendelkezés jött. Javasolom, idejében figyeljünk a várható mellékhatásokra, hogy a változás elsősorban előnyös arcát mutathassa fel.

Szappanos Balázs

Gál Dezső

Az élet sohasem osztogatta egyformán kegyeit az azonos tehetséggel megáldott alkotóknak. Voltak és vannak olyanok, akiknek úgyszólván mindent tálcán kínált fel a szerencse, míg mások kerülő útra kényszerülve csak önmérsztő szívóssággal szerezhették meg munkásságuk erkölcsi és anyagi elismerését. Ez utóbbi művészsors jutott osztályrészül az 1924-ben született Gál Dezsőnek is (Budapest, Dolgozó u. 6., 1184), aki néhány sikeres egyéni kiállítás ellenére — külső és személyes okok folytán — kívülrekedett a művészeti közélet pezsgésén. Pedig ő is komolyan készült a festőpályára. Előbb előtanulmányként — 1946-ban — *Pap Gyula* Epreskert melletti műtermét látogatta, s még abban az évben a Derkovits Kollégiumba került. Felsőfokú tanulmányait — 1948-ban — az Iparművészeti Főiskola grafikai szakán kezdte el *Bortnyik Sándor*, *Köpeczi Bócz István* és *Miháltz Pál* irányítása mellett. Majd egy év múltával átment a Képzőművészeti Főiskolára, ahol *Hincz Gyula* és *Domanovszky Endre* osztályán festő-rajztanári képesítést szerzett. 1953-ban kézhez vett diplomájával aztán harminc éven át — általános és középiskolákban — a rajzpedagógiának kötelezte el magát.

Hivatásérettel tanítani és közben a kortárs művészettel lépést tartva alkotni, fejlődni: emberfeletti energiát követel. Kiváltképp, amikor hosszú ideig még műterme sincs az alkotni áhítóznak, s iskolai szertárak sarkában rajzol. A sors iróniája, hogy egészségi okok miatt idő előtt nyugdíjazták, s azóta élvezheti igazán az alkotás örömét, szépségét. Talentuma segítségével hamar behozta lemaradását: sok jó kép után ma már egy-egy műretek is kikerül ecsetje alól.

Vérbeli festői alkata mindmáig nem irányította a grafikai eljárások művelése felé. Ám így is szép számban készít tusrajzot ecsettel meg tollal, kedvelt műfaja a monotypia is, de csak

itt-ott lelhetők meg effajta munkáinak a grafikus véna és látásmód nyomai. Nem is tagadja, hogy nála minden papírra vetett vonal, tónus vagy tömör folt első megfogalmazása valamely érlelődő képtémának. Rajzainak kompozíciója szintúgy a piktúra irányába mutat, de különös módon mégse kelti az előkészítő vázlatok látszatát. Önálló lapok artisztikuma érződik bennük, pedig tudjuk, hogy különféle festékanyagok — olaj, tempera, akvarell — színei fogják valamennyit végső esztétikai formációba rendezni.

Rajzainak stílusjegyei — festményeihez hasonlóan — több szálon kötődnek a szentendrei iskola legjava hagyományaihoz. A változatosan kiválasztott motívumok leegyszerűsítésével mintha *Bene Géza* és *Gadányi Jenő* formavilágához közelítene, de a szürrealisztikus látomásosság és a konstruktivitás sem idegen tőle, amikor a tartalmi anyag ezt kívánja. Csakhogy az így kialakított, egyénivé nemesedett alkotómódszer is felszínes látványosság volna, ha nem tükrözné vissza megteremtőjének érzelemgazdag lelkületét. Környezete készíti az alkotásra, mely azonmód emocionális folyamatá alakul benne. Ebben pedig a költőien lírai érzésektől a nyugtalan vízióig minden fellelhető.

Gál Dezső a Kispesti Képző- és Iparművész Csoport bemutatkozó tárlatán — 1980 decemberében — ekként vallott magáról a katalógusban: „A természet, a tárgyi világ és az ember kapcsolatai érdekelnek. Olyan gondolatok kivetítésére törekszem, amelyek egyéni élményeimet tükrözik, de az általános emberi tartalmak, hangulatok tolmácsolói is lehetnek...” — Ez így igaz! És az is, hogy szerénységének, valamint új lendületet vett fejlődésének köszönhetően napjainkban egyre több önálló kiállításra kap meghívást.

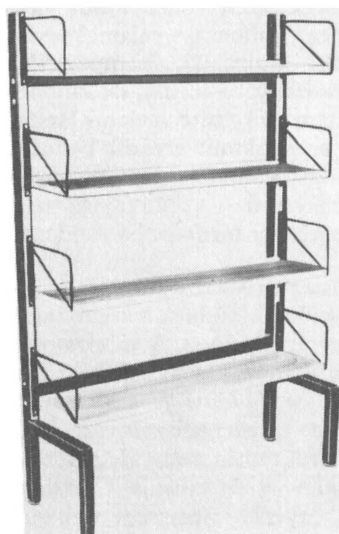
Ecsery Elemér

A TANÉRT AJÁNLATA

Iskolák, kollégiumok, művelődési otthonok, könyvtárak helyiségeinek berendezésére ajánljuk a

MERABONA BÚTORCSALÁD

elemeit. A könyvvállványok három magassági méretben és állítható távolságú polcokkal készülnek, egymáshoz kapcsolva pedig több elemből álló sor alakítható ki.

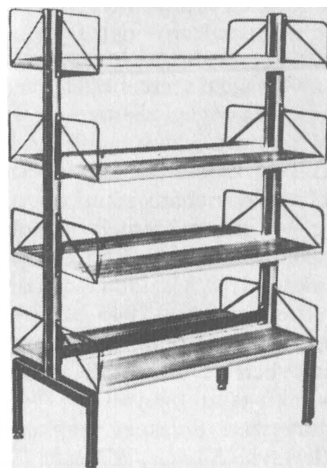
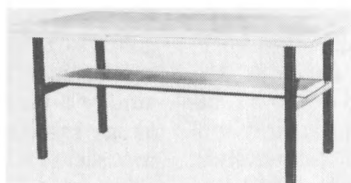

Egyoldalas könyvvállvány

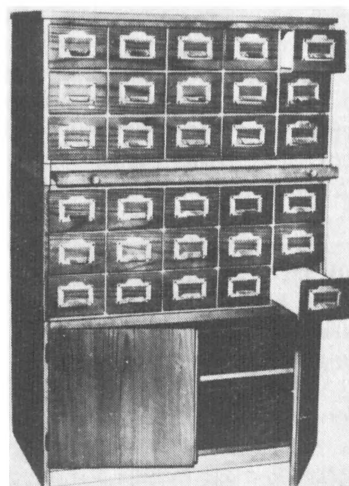
Magassági méretek	Írányár
150 cm	2610 Ft
180 cm	2970 Ft
210 cm	3340 Ft

Kétoldalas könyvvállvány

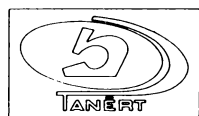
Magassági méretek	Írányár
150 cm	4200 Ft
180 cm	4880 Ft
210 cm	5630 Ft

Kölcsönzőasztal. Írányár: 6260 Ft
Olvásóasztal. Írányár: 1430 Ft
Dohányzóasztal. Írányár: 1430 Ft
Katalógusszekrény. Írányár: 6465 Ft

**Megrendeléseiket várja az
Országos Tanszergyártó
és Értékesítő Vállalat**
Bútorkereskedelmi főosztály

Budapest, VIII., Szentkirályi u. 8.
Levél cím: Budapest, Pf. 2. 1428
Telefon: 339-938

Az elektronikai forradalom

A társadalmi folyamatok történeti kibontakozását főként három hatótényező irányítja: a fejlődés (evolúció), a forradalom (revolúció) és a haladás (progresszió). A haladás feltételeit igen sok esetben a forradalmi vívmányok teremtik meg. Az említett hatótényezők — kisebb-nagyobb megszakításokkal, visszaesésekkel — egyaránt érvényre jutnak a politikában, a gazdaságban, tudományban, technikában, művészetben, mégpedig a történelmi törvényszerűségek, a társadalmi erőviszonyok dialektikus alakulása szerint. A forradalom gyökeres fordulatot hoz a társadalmi közösségek életébe, az emberi tevékenységekre: új szemléletmódok, szokások, eszközök keletkeznek, amelyek fokozatosan áthatják az egész társadalmat, a fizikai és a szellemi munka eljárásait, eredményeit.

A technika és a termelés területén Európában a 17—18. században kezdődött el az ipari forradalom (elsőként Angliában), az iparosodás elterjedése, amelynek során a kézműves (manufakturális) munkát mind nagyobb mértékben váltotta fel a gépesített gyáripari, nagyüzemi, tömegszerű termelés (indusztrializálás). Később az iparosodás magasabb fokán bekövetkezett az ipari termékek, közszükségleti cikkek nagy mennyiségű, jó minőségű szériagyártása, tömegtermelése, ezáltal az iparilag fejlett országok, a „fogyasztói társadalmak” kialakulása.

Századunk második felében ezt a folyamatot erősíti a tudomány eredményeinek — közvetlen vagy közvetett módon megvalósuló — termelőerővé válása, a tudományos és technikai forradalom erőteljes kibontakozása. Ennek a folyamatnak az utóbbi évtizedekben talán legjelentősebb, társadalmi hatásaiban is gyökeres változásokat ígérő megnyilvánulása az *elektronikai forradalom*, amely elsősorban a fizikai és a szellemi tevékenységek nagymértékű elekt-

ronizálását, számítógépesítését, automatizálását, legújabbán pedig a mikroelektronika mind nagyobb arányú fejlődését, alkalmazását jelenti, ezért második vagy harmadik ipari forradalom néven is emlegetik. Mivel az elektronikai forradalom nem régen kezdődött, javában tart, s fejlődési perspektívái, távlatai szinte beláthatatlanok, ma még nem könnyű róla — főleg társadalmi hatásait illetően — határozott véleményt kialakítani. Annak érzékeltetésére, hogy milyen sokoldalú az elektronika alkalmazási köre, a következőkben felsorolunk néhány olyan összetett kifejezést, fogalmat, amelyben az elektronika (s a vele többnyire rokon értelmű automatika) szó található egyik összetevőként.

*

Technetronika (technika + elektronika): az elektronizálás, az elektronikus berendezések, eszközrendszerek alkalmazása a technikai-technológiai folyamatokban, műveletekben, a gyártmány- és gyártástervezésben, a termelési eljárásokban s a hozzájuk kapcsolódó szervezési tevékenységekben, valamint az általános fogyasztási (közszükségleti, háztartási, szórakoztatási stb.) termékek technikai megoldásaiban.

Robotika-robotisztika (robot + elektronika, automatika): az ember érzékszerveinek működését részben vagy egészben helyettesítő, kiterjesztő robotgépek alkalmazása az ipari és egyéb munkák végzésében; az ilyen gépek „átveszik” az emberi érzékelés funkcióit: látnak, tapintanak, s a legújabb kutatások azt ígérik, hogy beszéd (hallás) útján is felveszik az információkat, és ezeknek megfelelően cselekszenek. Az ilyenféle, embert helyettesítő szerkezeteket „ember-protézisnek” is nevezik.

Intellektronika (intellektus + elektronika): az emberi értelem, intelligencia problémameg-

oldási, nagy számú operatív szellemi munkavégzési (főként rutin-) feladatait segítő, gyorsító elektronikus, számítógépes eszközök és módszerek alkalmazása, a szellemi munka automatizálásának berendezései, eljárásai. Ide sorolhatók a mesterséges intelligenciára vonatkozó kutatások, elméleti és gyakorlati eredmények, a „gondolkodó” gépek, automaták, automata-hálózatok problémái, valamint a számítógéppel segített oktatás (tanítás-tanulás) kérdései.

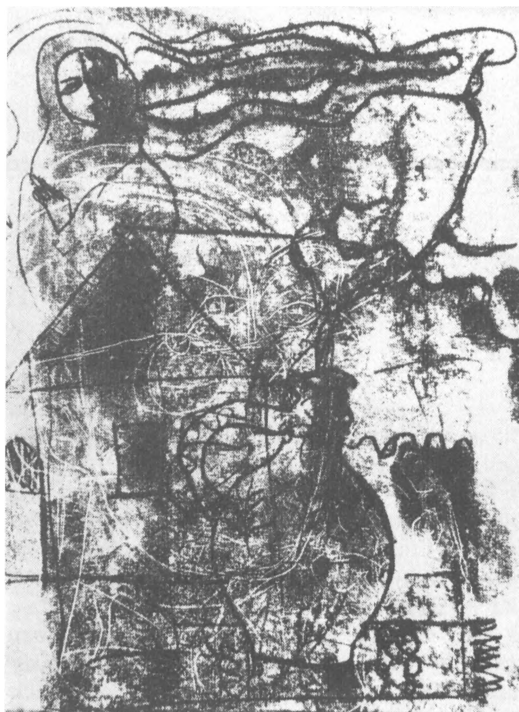
Informatika (információ + automatika, elektronika): az információk és adatok elektronikus, számítógépes gyűjtésének, tárolásának, elemzésének, továbbításának eszközei, módszerei és ezek tudományos vizsgálata (*Könyvtáros* 1977/8—10. és 1978/1—2. sz.). A tudományos információs rendszereken kívül ide tartoznak az általános értelemben vett elektronikus adatfeldolgozás, szövegelemzés, szerkesztés, sajtó, valamint a tömegtájékoztatásban alkalmazott elektronikus eljárások változatai.

Bionika (biológia + elektronika): az elektronikus eszközök, módszerek felhasználása a biológiában, biotechnikában és a biológiai (organikus) jelenségek analógia útján való alkalmazása az elektronika fejlesztésében.

Bürotika (büro + automatika, elektronika): elektronikus eszközökkel működő irodatechnika, az ügyvitel, adminisztráció, számvitel számítógépesítése, automatizálása, közhasznú adatok elektronikus nyilvántartása és szolgáltatása.

A *kibernetikát* is itt említhetjük meg, mint a műszaki és társadalmi irányítás, vezérlés, szabályozás, ellenőrzés olyan módszerét, amely egyre nagyobb mértékben használja fel az elektronika, mikroelektronika, számítástechnika célszerűen variálható eszközeit, eljárásait, s ezáltal javítja a műszaki-gazdasági irányítás hatékonyságát vállalati, ágazati s népgazdasági szinten egyaránt.

Az elektronikai forradalom technikailag legkiemelkedőbb eredménye a számítógépek öt generációjának (nemzedékének) viszonylag igen rövid idő alatt történt kifejlesztése. A számítógépek első négy generációját „Neumann családnak” is szokták nevezni, mivel ezek a gépek a Neumann János által — a 40-es évek közepén — kidolgozott elvek alapján épültek. A jövő történései a számítógépet bizonyára „történelemformáló találmánynak” fogják minősíteni — hogy a Magyar Rádió egyik techni-

ka- és kultúratörténeti műsorsorozatának címét használjuk.

A számítógépek generációit főként az építésükhöz használt alkotóelemek szerint különböztetjük meg. Az első generáció elektroncsövekből (rádiócsövekből), a második generáció tranzistorokból, a harmadik generáció integrált áramkörökből, a negyedik generáció nagy és igen nagy bonyolultságú integrált áramkörökből készült. A negyedik generációban alkalmazott igen nagy mértékben integrált (VLSI = very large scale integration) elemek olyanok, hogy önmagukban is egy kis számítógépet alkotnak — ez a *mikroprocesszor*. Az ötödik nemzedék gépei — egyelőre mint prototípusok — a mikroprocesszor-technikát aknázzák ki, és nem univerzális berendezések lesznek, hanem a beléjük épített speciális logikai ismeretkészlet, program alapján sajátos, egyedi problémák megoldását segítik.

A mikroelektronika, mikroprocesszor, mikroszámítógép technológiájában lényeges szerepe van a *chip*nek nevezett alkatrésznek. A chip angol szó, jelentése: szelet, szilánk, forgács; a mikroelektronikában olyan kisméretű (a legnagyobb 3×3 milliméter) félvezető (szilícium, germánium, galliumarzenid) lapocskák, amely egy meghatározott áramkört lé-

tesítő integrált elemeket tartalmaz. A VLSI-áramkör esetében egyetlen chipen tízezernél is több elemet helyeznek el. A Magyar Televízió 1983 végén sugározta *A chip-csodák kora* című angol filmsorozatot, amely a technológiai eljárásokon kívül jól érzékeltette a mikroelektronikai forradalom eddig bekövetkezett s a jövőben várható társadalmi hatásait, de problémáit is.

Hazánkban főként két kiemelt jelentőségű kutatási—fejlesztési téma szolgálja az elektronikai, mikroelektronikai forradalom eredményeinek hasznosítását, a hazai lehetőségek szerinti fejlesztését: Az egyik a 70-es években megindított *Számítástechnikai központi fejlesztési program*, a másik az 1981-ben elhatározott *Elektronikai központi fejlesztési program*. Az utóbbi program keretében létesült a *Mikroelektronikai Vállalat*, amely — egyebek között — a különféle berendezésekben alkalmazható chipek gyártását végzi. A magyar iparfejlesztésben rendkívül fontos feladat a „népgazdaság elektronizálásának meggyorsítása, a számítástechnika és az informatikai célú eszközök alkalmazásának elterjesztése, az elektronikus alkatrészeknek és rendszereknek, illetve az elektronikai termelési kultúrának a hagyományos iparba való beépülése”. Ennek az egész ipart átfogó funkcionális feladatcsoportnak eredményes megoldása érdekében a Számítástechnikai központi fejlesztési program vizsgálatait kiterjesztették a számítástechnika (mikroelektronika) társadalmi elfogadtatásának, használatának kérdéskörére is.

Az elektronika forradalma nem „egyszerűen” technikai kérdés, hanem igen komoly társadalmi probléma is. Valószínűleg ez az oka annak, hogy megítélésében szélsőséges véleményekkel találkozunk, mind a szakirodalomban, mind a publicisztikában (főként a nyugati sajtóban). A megítélés természetesen függvénye a társadalmi viszonyoknak, berendezkedési formáknak is. Nem kétséges, hogy a számítástechnika, mikroelektronika széles körű elterjedése esetenként gyökeres változásokat okozhat mindhárom emberi alaptervékenység-

ben: a munkában, a tanulásban, a játékban és ezekhez kapcsolódóan a művészeti eljárásokban (gondoljunk az elektronikus zenére, a képzőművészeti, nyelvi-irodalmi kísérletekre).

Az elektronikai forradalom kedvező hatásai közé sorolhatjuk, hogy tovább csökkenti a fizikai és a szellemi munka különbségét, megkönnyíti a nehéz testi munkát, nagy mértékben mentesíti az embert a „robotszerűen” végzett rutinmunkától, s ezáltal sok energiát szabadít fel az alkotó képességek számára, ami lehetővé teszi, hogy ez a tudományos-technikai forradalom valóban a haladást szolgálja. A kedvezőtlen hatások között említhetjük, hogy az általános elektronizálás tovább növelheti az elidegenedést, elszemélytelenedést, a foglalkoztatás átrendeződését, bizonytalanságát, valamint annak veszélyét, hogy az ember „partnerre” nem egy másik ember, hanem egy gép, egy technikai szerkezet lesz. Az előnyök és hátrányok egyaránt létező esélyek — reméljük, hogy az ember a haladás javára dönt.

Györe Pál

IRODALOM

- Elektronikus jövő. A Római Klub vitája Salzburgban. = *Heti Világgazdaság*, 1982. 8. sz.
- Györe Pál*: Az információrobbanás, az elektronika „forradalma” és az informatika. = *Világ és Nyelv Magazin*, 1983. 2. sz.
- Magyar Péter*: Szellemkép. Elektronikai kutatás az EGK-ban. (Az Esprit — szellem elnevezésű kutatási program.) = *HVG*, 1984. 1. sz.
- Marosán György, ifj.*: Versenyképesség és iparpolitika = *Valóság*, 1983. 5. sz.
- McLuhan, M.*: *Understanding media: the extensions of man*. New York, 1965, McGraw Hill
- Ong, Walter F.*: *The interfaces of the word*. Ithaca — London, 1977, Cornell University Press.
- Réti Pál*: Az ükunoka megszólal. Az ötödik számítógép-generáció. = *HVG*, 1984. 1. sz.
- Rózsa György*: Mikroprocesszorok a társadalomban. Francia kísérletek. = *Magyar Nemzet*, 1982. július 25.

A Könyvtáros egyes számai — tizenkét hónapra visszamenőleg — kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkötől kérhetők.

A Társadalmi Szemle újabb tíz éve

Az illegális kommunista párt legális lapjaként 1931-ben indult, nagy hagyományú, majd 1946 óta folyamatosan megjelenő elméleti folyóiratnak, szellemi életünk fontos fórumának újabb áttekintését, ezúttal a 27—36. évfolyam repertóriumát vehetjük kézbe *A Társadalmi Szemle repertórium 1972—1981* címmel; a borítón viszont a következő alakban szerepel a cím: *A Társadalmi Szemle 10 éve. 1972—1981. Repertórium.* (Még mindig nem tudni, miért nem jelent meg az 1956-ig terjedő időszak repertórium, amely nemcsak a teljesség szempontjából volna hasznos, de ma már történelmi-sajtótörténeti értéke miatt sem volna érdektelen.)

A 70-es években és a 80-as évek elején megjelent elvi állásfoglalások, határozatok mellett eszmecserek, viták, kerekasztal-beszélgetések is helyet kaptak a folyóirat hasábjain. (Ezek száma több mint az előző időszakban.) A lap további jellemző sajátosságai: tematikai sokoldalúság és gazdagodás (új tudományágak megjelenése, a több problémakört tárgyaló írások számának növekedése, a gazdasági kérdések előtérbe kerülése), elméletileg sokoldalúan megalapozott értékelések; a szocializmus építésének jelenlegi korszakában felmerült bonyolult kérdésekre való élénk reagálás; *mai történelmünk* lényeges jelenségeinek és irányzatainak megragadása, a mindennapok tapasztalatainak általánosítására való törekvés erősödése.

Mindezeket figyelembe kellett venni a repertórium elkészítésekor. A szerteágazó tematika megkövetelte szerkesztési elvek és gyakorlat megegyezik az 1957 és 1971 közötti cikketek feldolgozó korábbi kiadványokéval. Most sem lett volna hasznos a tematikus felsorolás, nem is szólva a szerzői vagy a cím szerinti betűrendes lajstromozás hátrányairól. (Ez

utóbbira riasztó példa a *Magyar Pszichológiai Irodalom 1945—1965.* 1967. című kiadvány.)

Az időrendi feldolgozás mellett szól, hogy egy-egy probléma történetiségében jelenik meg, a felszínre kerüléstől a kibontakozáson át a megoldásig. Így lemérhető, érzékelhető, hogy a párt elméleti folyóirata mikor és miként reagált a gazdaság, a társadalom, a kultúra időszerű kérdéseire, miként fejlődött 1972 és 1981 között. A megjelenés évére közvetlenül utaló tételszám nagymértékben meggyorsítja a keresést, a téma ismeretében a korábbi vagy későbbi anyaghoz való eljutást. A visszakereshetőséget mint elsődleges célkitűzést segíti a tipográfiai elrendezés is az előfejtben feltüntetett évszámmal. Az első nagy egység szerkesztését jellemzi még a pontosságra való törekvés, a lehető legtöbb adat felvétele, ami többlet nyújt a tartalomjegyzékek egymás utáni mechanikus számbavételénél. (Nem regisztrálja viszont a repertórium az egyes számok végén közölt, a testvérpártok folyóirataiból átvett idegen nyelvű cikklisztát. Ezek újbóli közreadása több gonddal, mint gyakorlati haszonnal járt volna.) Ahol lehetőség volt rá, a szerkesztők megnevezték az eredetileg névtelenül vagy monogrammal megjelent írások szerzőit. A cím és a lelőhely megnevezésén kívül kiegészítő információkkal is szolgálnak: közlik a kerekasztal-beszélgetéseken hozzászólók nevét.

A lap hasábjain lezajlott polémiák résztvevőiről teljes körű áttekintést a mutatók révén kapunk. Miként az időrendi besorolásnak, úgy a *sokoldalú mutatórendszernek* is megvannak a hagyományai. Jól oldották meg a legnehezebb feladatot, a *tárgymutató* elkészítését, megszerkesztését. Dicsérhető a fogalmi mélységeket finoman érzékelő és kifejezésre juttató tárgyszavazás, jó a feltártság foka, nagy biztonsággal el lehet igazodni az irodalomban. (Ide értve

azokat a tanulmányokat, esszéket is, amelyek tartalma a címből közvetlenül nem állapítható meg.) A gondos munka bizonyítéka az is, hogy az olyan tételek („folyóiratainkból”), amelyek anyaga a feldolgozás során inkább mennyiségi, mint módszertani nehézségeket okozott, rendre fellelhetők a vonatkozó tárgyszó alatt, noha nemritkán tucatnál is több helyre kellett ugyanazt a címet besorolni. Az egyes tárgyszavak jól tagoltak, áttekinthetők (gyorsítja a keresést ezek nagybetűs szedése), a nagy helyigény csak látszólagos.

Vannak azonban vitatható megoldások, következetlenségek, kisebb tárgyi hibák is. A feltárás mélysége nem indokolja azt, hogy a „marxizmus—leninizmus” tárgyszó anyaga három helyre kerüljön. Nem olyan sok a kérdéses tételek száma, hogy zavart okozott volna egy tárgyszó alatti felvételük. Túlzás viszont például a „terrorizmus” tárgyszó egyetlen tételének három további szempont szerinti felvétele. Fontos és értékes kiegészítéseket tartalmaznak a néhány tételeszám után közölt zárójeles megjegyzések, segítik az általános és az egyedi fogalmak megkülönböztetését (például a 181. lapon).

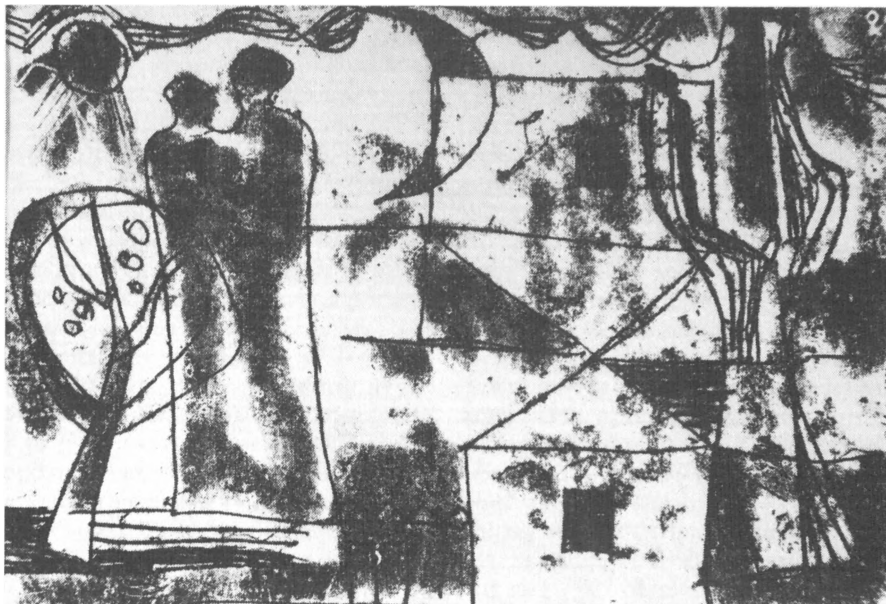
A többi mutató általánosságban ugyancsak dicsérhető. A *folyóiratmutató* segítségével könnyen hozzáférhetők a másodközlések eredetije, a hazaiak és a külföldiek egyaránt.

A *névmutató* nem tünteti fel a névváltozato-

kat, de érdemleges vonása, hogy aláhúzza az írókra, a nevezetesebb személyekre vonatkozó irodalmat. Mivel ez főként könyvek recenzióinál fordul elő, tartalmi szempontból sem felesleges. Ahol arra szükség volt, a szerkesztők kijavították a hibásan megjelent neveket (220. lap). A történeti—munkásmozgalmatörténeti cikkeket, elvi állásfoglalásokat keresve eredményesen használható a *dokumentumok*, illetve a *viták, eszmecserék, kerekasztal-beszélgetések mutatója*. Értékes újítás az *évfordulókról* összeállított jegyzék. Kár, hogy néhány ünnepi írást itt nem regisztráltak. Nem vették fel például a KGST megalakulásának 25. és 30., a Varsói Szerződés aláírásának 20. évfordulójára utaló tételket, de nem szerepel az USA fennállásának 200. évfordulójára készült írás tételeszáma sem. A Bartók-évforduló itt is és egy lappal előbb, a tárgymutatóban is megtalálható. Az *illusztrációk* jegyzékét a szerzők betűrendjében, a műfaj megnevezésével és közvetlen helymegjelöléssel készítették el.

Mindent összevetve, a módszertanilag is színvonalas, értékes, hasznos kiadvány nagy gyakorlati segítsége a propagandistáknak, pártmunkásoknak, az elméleti kérdések iránt érdeklődő olvasóknak és a tájékoztató könyvtárosoknak. (*Szerk. Ecsedy Andorné és Gáliczky Éva. 1983. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. 275 l., 77 Ft.*)

ifj. Horváth Géza

A **Könyvtári Híradónak**, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tájékoztatójának elmúlt évi *decemberi* száma érdekes kiállítás-sorozat újabb eseményéről ad hírt: az új, Dagály utcai főkönyvtárban 1982-ben egy-egy megye helytörténeti és néprajzi emlékeit—értékeit bemutató kiállítások kezdődtek, s az elsőt, a Somogy megyeiek rendezvényét egy évvel később, 1983 novemberében hasonlóval viszonzta az FSZEK. A könyvtár két másik fővárosi közgyűjteménnyel — a Budapesti Történeti Múzeummal és a Fővárosi Levéltárral — összefogva a XVI—XVII. századbéli, török kori Buda emlékeit bemutató tárlatot vitt a Kaposvári Megyei Könyvtárba, mintegy előkészületként a közelgő jubileumra, a visszafoglalás 300. évfordulójára (1686—1986). — A híradószám másik fontos közleménye a Szabó Ervin Könyvtár számítógépes szociológiai referátum-szolgáltatásának megindításáról szól. E szerint a központi könyvtár 1982 végén egy Floppymat SP típusú mikroszámítógépet vásárolt az idegen nyelvű szociológiai szakirodalom jobb feldolgozása és terjesztése céljából, a szociológiai dokumentációs osztály létszámát pedig rendszerszervezővel és egy, a számítógépes rögzítést végző munkatárssal bővítette. Miután az elmúlt évben elkészült a program, sikeresen lezajlottak a próbafuttatások, és megvették a számítógéphez szükséges kiíróberendezést, 1984 januárjától már megrendeléseket is elfogad a könyvtár a szolgáltatás által nyújtandó referátumokra: a háromezer forintos előfizetési díjért évente 6—700 cikk referátumát ígéri az FSZEK a mintegy száz idegen nyelvű szociológiai folyóiratának kétezer cikkből történt válogatás alapján. — A *Fórum*-rovat vitaindító összefoglalást közöl az 1981. évi ifjúsági parlament által elfogadott hároméves munkaprogram félidejéről (ehhez az íráshoz az itt később ismertetendő 1981/1-es hír-

adószámban a könyvtár személyzeti vezetője szól hozzá, elsősorban munkaerő-mozgási és továbbképzési szempontból), a hálózat könyvtárainak életével foglalkozó írások pedig ismét a gyermekkönyvtári tevékenység élénk és színvonalas megnyilvánulásait tárják az olvasók elé: az angyalföldi 7/3-as gyermekkönyvtár művészetnépszerűsítő, rajzpályázattal egybekötött sorozatát (ezt majd részletesen megismerhetik lapunk olvasói is), valamint a *Barátunk a természet* című vetélkedőt, illetve a felkészülést erre. Sajnos, az utóbbi beszámolóból a számos „-unk”, „-ünk”, „-aink”, „-eink” ellenére sem derül ki, melyik könyvtár vagy intézmény előkészületeiről—tetteiről értesül az olvasó, előbb fel kell derítenie a szerző munkahelyének nevét.

A Könyvtári Híradó 1984. januári száma a szokásos beszámolók között — könyvtárnyitásokról, kiállításokról (nevezetesen a Babits-emlékkiállításról), a gyermekkönyvtári tevékenységről szólnak ezek — tájékoztat a nyelvpótlékok új rendezéséről, és hírt közöl arról is, hogy a fővárosi tanács végrehajtó bizottsága 1984-ben valószínűleg újból megtárgyalja az FSZEK helyzetét és munkáját, amelynek értékelésével legutóbb 1977-ben foglalkozott. Az ülésre való felkészülés jegyében decemberben a fővárosi tanács művelődési bizottsága megvitatta a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tevékenysége és tervei* című előterjesztést, s több észrevétel, illetve kiegészítő javaslat után — például az iskolai könyvtárakkal kialakítandó együttműködésre és a kettős funkciójú könyvtárakra vonatkozóan ezek — kifejezte egyetértését a beszámoló értékelésével és fejlesztési elképzeléseivel kapcsolatban. Ezeknek legfontosabb pontjait — beleértve a központi könyvtár elhelyezésének megoldására vonatkozókat is — szerepeltetni kell a vébé elé kerülő jelentésben is.

A Könyvtári Jegyzések című Békés megyei híradó 1983/3-as száma teljes egészében közzétette a főhivatású közművelődési könyvtárosok tavaly szeptemberi kétnapos megyei továbbképzésének anyagát. Ennek azért lehet Békés határain túlmutató érvényessége és érdekessége, mert az előadások sok könyvtáros számára fontos témákról szóltak: *Sóron László* előadása a könyvtáraknak az integrált intézmények keretében való „megjelenéséről”, helyzetéről, mozgási lehetőségeiről és gondjairól; *Pápayné Kemenczey Judité* a közművelődési könyvtárak tantervi feladatairól; *Juhász Jenő* a közművelődési könyvtárak helyzetéről és feladatairól; *Ambrus Zoltáné* pedig a megye közművelődési könyvtárügyének állapotáról, az 1970-es évek eleje óta bekövetkezett fejlődéséről és fejlődésének ellentmondásairól. Az első két téma, illetve kérdéskör évek óta napi beszédtema a könyvtárostársadalomban, amely sok vonatkozásban jogosan várt és vár központi „eligazítást” is. Az, hogy a *Könyvtáros* évek óta hiába próbált szerzőket és tisztázó, útbiztosító írásokat találni e tárgykörökben, s íme, ilyen tárgyú *előadások*ra mégis akadt és akad vállalkozó, bizonyíték rá: nyelvében-szávaiban inkább él a könyvtárosnemzet — az Ígét szívesebben hirdeti, mintsem leírná... Az integrációról szóló előadás ugyan helyenként túlságosan vázlatos, van benne néhány elharapott mondat, félbehagyott gondolat, kihagyott-átugrott logikai lépcsőfok, de még ilyen „köztes” állapotában is alkalmas több bizonytalanság tisztázására — feltéve, ha országos nyilvánosságot kap; a könyvtáraknak az iskolai tantervvel összefüggő, abból következő feladatait taglaló előadás viszont szinte változatlan formában kinyomtatható lett volna, hogy nem csupán 51 könyvtárost, hanem több százat (ezret?) oltson be könyvtárosi-pedagógusi szemléletével és felelősségérzetével.

A megye könyvtárügyének helyzetéről szóló áttekintés azért figyelemre méltó, mert úgy értékelteti Békés megye óriási erőfeszítéseinek eredményességét 1971 és 1982 között (a főfoglalkozású könyvtárosok száma ebben az időben 121-ről 170-re emelkedett, 48 könyvtárat korszerűsítettek, lényegesen nőtt a gyermek- és a zenei részlegek száma, javult a szakképzettség stb.), hogy a gyengeségekről sem feledkezik meg: a teljesítménymutatók romlásáról és bizonyos elmaradások újbóli felbukkanásáról, például a bérezés terén: „... a legjelentősebb bérfejlesztésben a könyvtárosok részesültek azért, mert láttunk egyfajta leszakadást a köz-

művelődés más területén dolgozóktól... , a lemaradás hat év alatt újratermelődött. Elsősorban azért, mert a helyi tanácsok erre a felemelt bázisra nem építettek, nem folytattak rendszeres bérfejlesztést.”

A híradó beszámol még az orvosi könyvtárosok 1983. szeptemberi gyulai országos tanácskozásáról, foglalkozik az olvasómozgalmak különféle kérdéseivel és eseményeivel, a könyvtárak kiadványaival. A helytörténeti—irodalomtörténeti sorozatban ezúttal *Darvas József*nek édesanyjához fűződő kapcsolatáról ír *Beck Zoltán*.

A Borsodi Könyvtári Híradó 1983/2-es jelzésű számát a falusi könyvtárüggyel foglalkozóknak, e könyvtárakért és a falusi művelődés sorsáért aggódó szakembereknek feltétlenül el kell olvasniuk. Borsod ugyanis tipikusan kistéleplésű megye: 356 helysége közül 211 — tehát csaknem 60 százalék — ezer lakoson aluli lélekszámú, sőt 113 településén (31,8 százalék) a lakosok száma az 500-at sem éri el. Az ország legnagyobb egybefüggő kistéleplésű területe, a Cseréhat és a Zempléni hegység több aprófalvas térsége szintén itt található. A híradószám cikkeinek több mint fele e települések könyvtárügyéről szól, s az ismert gondok csokorba szedésénél jóval többet nyújt, nemcsak a reménytelenség lefegyverző tényeit sorjazzá. A téma bevezetőjének *Kurta Mihály* írása tekinthető a helyzetkép megrajzolásával és az értékeléshez szükséges alapadatok közlésével — ezeket érdemes összehasonlítani *Kovács Emil* és *Tilhof Endre* lapunkban nyilvánosságra kerülő nyugat-dunántúli állapotrajzának megfelelő számadataival. *Csutorás Annamária* újságírói cikke viszont már a kórismétől a gyógyulásig vezető tettekről, az első lépésekről is szól, amikor arról számol be, hogy a párttestületek — felismervén a helyzet komolyságát — az elmúlt évben módszeresebben kezdtek foglalkozni területük könyvtári ellátottságával. 1983-ban öt járási párt-vb tüzte napirendjére a könyvtárak ügyeinek megtárgyalását, több helyen pedig más formában foglalkoztak problémáikkal.

Azt az alapkérdést, hogy milyen legyen vagy lehet a lakosság könyvtári ellátásának rendszere, szervezeti formája, három cikk is boncolgatja a híradó e számában. Ezek eltérő megoldásokat ismertetnek—sugallnak ugyan, de mindegyik képes meggyőzni arról a szemlélőt, hogy adott esetben, más körülmények között

az eltérő modellek jól megférhetnek egymás mellett. A mezőcsáti Kiss József Nagyközségi-Járási Könyvtár például 1981-ben könyvtári társulás formájában dunántúli típusú ellátó-rendszert hozott létre — a jelek szerint sikeresen —, az Edelényi Nagyközségi-Járási Könyvtár viszont a hatvanas évek közepétől kezdve körzeti könyvtárakra — úgynevezett nagy és kis körzeti könyvtárakra — bízta a kis falvak fiókkönyvtárainak gondozását. Néhány éve mi is jártunk ezeken az apró településeken, és jóleső meglepetéssel tapasztaltuk, hogy valóban „könyvtár formájú” könyvtárak működnek a körzetekben. Itt a körzeti könyvtárosok részben kint tevékenykednek a fiókkönyvtárakban, s ezáltal nagyon hatásosan segítik, illetve befolyásolják munkájukat. Kár lenne szétrombolni ezt a bevált rendszert! Egy másik terület 1964 óta működő körzeti könyvtárának munkájáról számol be a hét községet gondozó baktakéki könyvtáros írása, amely végső soron az edelényi rendszer igazolása is.

A Borsodi Könyvtári Híradó egyéb közleményei változatos tárgyúak, híryanaga gazdag, az egész számról elmondható, hogy tartalmas, jól és hasznosan szolgálja a könyvtárosok és a könyvtárfenntartók, művelődésügyi irányítók tájékoztatását a szakma életéről, eredményeiről és nem kevés megoldandó gondjáról.

A Komárom megyei Könyvtáros 1983/3-as száma azt bizonyítja, hogy a megyei könyvtár nagyon komolyan veszi a ráruházott iskolai könyvtári szakfelügyeletből fakadó kötelességeit: a szám terjedelméből a legtöbb helyet ismét az e könyvtártípus helyzetét elemző írások foglalják el. Közreadja például a folyóirat az iskolai könyvtárak legutolsó, 1982/83-as tanévi statisztikáinak szöveges elemzését, interjút közöl a Tatabányai Városi Tanács VB művelődésügyi osztályának vezetőjével, sőt még a *Krónika* c. rovatában közölt tapasztalatcsere-beszámolókat egyike is iskolai könyvtári vonatkozású, az e terület munkáját segítő szaktájékoztatók Tolna megyei tanulmányútról szól. A híradónak az iskolai könyvtárak iránti figyelmé valóban indokolt, mivel ezek fontosságánál talán csak az elmaradottságuk nagyobb. A statisztikai elemzésből még a típuson belüli fejlődési egyenetlenségek is jól kivilágnak: a gimnáziumok és a szakmunkásképző intézetek könyvtáraihoz képest a szakközépiskolák feltűnően el vannak maradva, ráadásul a megye mutatói mindhárom könyvtártípus esetében az

országos átlag alatt vannak. Ezekben javulás talán éppen a megyei szakfelügyelet gondos, szakszerű és remélhetőleg egyre hatékonyabb tevékenysége, lelkiismeretébresztő munkája révén fog bekövetkezni... Az általános iskolák könyvtárai az olvasó tanulók számát illetően a városokban rosszabb eredményeket mutathatnak fel, mint a községekben, de az az adat is, mely szerint a megyében egy esztendő alatt tartott 2517 könyvtárhasználati foglalkozás közül csak 831-et bonyolítottak le iskolai könyvtárban — a többinek helyszíne tanácsi közművelődési könyvtár volt —, az iskolai könyvtárak nagy részének (a beszámoló szerint több mint felének) alkalmatlanságáról árulkodik. Az elemzés a községi könyvtárak állapotának ismeretében arra is utal, hogy a helyiségükben tartott 710 óra szintén csupán a legszereényebb követelményeket elégíthette ki. — A tatabányai tanács szakosztály vezetőjével készített interjú az állományrendezési munkák jelentőségére, az igazgatók, pedagógiai vezetők könyvtárral összefüggő felelősségére és a megye könyvtárhálózati alközpontjaiban működő iskolai szaktájékoztatók által az iskolai könyvtárosi munkaközösségeknek nyújtott segítség nélkülözhetetlenségére hívja fel a figyelmet.

A híradószám változatos tartalmú, s több hálózatra terjed ki figyelmé: *Műhely*-rovata például a szakszervezeti irodalom gyűjtésével, feltárásával és szolgáltatásával kapcsolatos kérdésekről szól; másik cikke a tatabányai városi kórház egyesített orvosi, szakszervezeti és betegkönyvtárának munkáját ismerteti; az olvasótáborokról pedig két beszámoló, illetve értékelő írás is olvasható a folyóiratban. Az *Örökségünk* c. rovatban az esztergomi bencés gimnázium könyvtárának történetét 1900-ig tárgyalja *H. Mlakár Erzsébet*, a jubiláló könyvtárosokat bemutató rovat *Vojcsék Saroltát*, az SZMT Könyvtár igazgatóhelyettesét köszönti 25 éves

munkaviszonyának elérése alkalmából — ebből a negyedszázadból 23 év jut az SZMT-könyvtárban töltött időre —; a *Magunk között* c. rovat pedig az író—olvasó találkozók előkészítése során jelentkező, egyre többször előforduló kellemetlenségekre és nehézségekre hívja fel a figyelmet. Mivel mind gyakoribb jelenségről van szó, megpróbálunk a rovatban közölt véleménynek nagyobb nyilvánosságot teremteni, fórumot kínálván természetesen az ellentétes nézeteknek is.

A Szabolcs-Szatmár megyei Könyvtári Híradó 1983. évi 1—2., összevont számának élén annak a nyíregyházi szakmai tanácskozásnak az előadásai állnak, amelyet a megyei könyvtár a Könyvértékesítő Vállalattal, az Európa és a Helikon könyvkiadókkal együtt rendezett könyvtárellátási kérdésekről tavaly májusban. Az ilyen szöveggözlések elég gyakran előfordulnak más híradókban is, értelmüket a tárgyalt kérdések fontossága és érdekessége adhatja meg. Ez a könyvtárosok számára hasznos információkat közvetítő tanácskozás megérdemelte a közzétételt, valamire azonban hadd hívjuk fel a figyelmet, hiszen tipushibaként szinte mindenhol előfordul, ha előadások szöveggözléséről van szó. A magnetofonszövegek áttétele írásos közléssé, cikké nemcsak az előadások tömörítését, megszerkesztését követeli meg (ezt a nyíregyházi híradójának szerkesztői szemmel láthatólag jól elvégezték), hanem az előadások sztereotip kellékeinek — például a megjelentek üdvözlésének — elhagyását, az előbeszéd esetleges pongyolóságainak és modorosságainak kigyomlálását, és főként a magnetofonszalagról áttett szövegek több szakértő személy — a tájékoztató szolgálat tagjai? — által történt igen alapos ellenőrzését is. A neveket, különösen az idegen vagy idegen hangzású neveket és az adatokat ugyanis igen gyakran „félrehallja” a kifáradó, lankadó figyelmi gépiró, viszont a könyvtári-könyvtárosi szövegeknek, információközléseknek ilyen tekintetben is hitelesnek kell lenniük. Nem mindegy például *új könyvekről* vagy *Új Könyvekről* értesülni, Guttemberg-díjról vagy Gutenberg-díjról, *Gofjáról* vagy *Goyáról*, *Dümmer Dezsőről* vagy *Dümmerth Dezsőről*, *Szava Györgyről* vagy *Szabad Györgyről*, *Rodenről* vagy *Rodinről* olvasni stb. stb. Mivel a híradókat nem hivatásos szerkesztők gondozzák, hanem a más munkák dandára mellett, gyakran csak morzsányi ideig ilyen tevékeny-

ségre „felszabadított” munkatársak, akik elismerésre is alig-alig számíthatnak, mindezt elsősorban általános tanulságként írjuk le. Sokkal inkább szeretnénk azt hangsúlyozni, hogy a 120 oldalas, tartalmas nyíregyházi híradó egészére nem ezek az elírások a jellemzőek: anyaga változatos, témaválasztása sokoldalú, a publikációi közé — a szövegek után — tördelt térkitöltő képek, hírek, fotók a szerkesztők formai igényességének fokozódásáról tanúskodnak. A szerzők köre is tágult: népfrontmunkatárs, tanácsi dolgozó, levéltáros, főiskolai tanár, szakkönyvtáros, valamint jó pár tanácsi könyvtáros szerepel a közreműködők névsorában. Néhány fontos téma a szám tartalmából: az Olvasó népert mozgalom megyei történetének áttekintése; a megyei könyvtár-könyvtárközi kölcsönzési forgalmának elemzése; foglalkozás a hátrányos helyzetű olvasókkal — a lakásokon történő kölcsönzés tapasztalatai; egy orvosi könyvtár munkájának bemutatása; a megyei könyvtár és a dolgozók gimnáziumának kapcsolatai; a megyei könyvtár helyismereti gyűjteményének bemutatkozása; szlovákiai és NDK-beli tanulmányúti beszámoló.

Mivel a *Könyvtáros* egyik tavalyi számában szóvá tettük a főiskolai szakdolgozatok jegyzékének hiányát, külön felhívjuk a figyelmet arra, hogy a híradó e számában *Csendes János* tanszékvezető rövid értékelés kíséretében közölte a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán 1978 és 1983 között elfogadott 210 könyvtári tárgyú szakdolgozat jegyzékét. E dolgozatok közül 55 a főiskola saját hallgatóitól, 155 pedig a kiegészítő állami vizsgák keretében a nyíregyházi főiskolán vizsgázóktól származik. A tárgykörök szerint csoportosított, szerzői névmutatóval is feltárt, az érdemjegyeket azonban nem közlő jegyzék a helyismereti gyűjtemények szempontjából azért fontos, mert négy megye (Fejér, Tolna, Vas, Zala) kivételével minden megyét érintenek a szakdolgozatok, másrészt a bibliográfiai jellegű szakdolgozatok között sok olyan életrajzi bibliográfiáról (Csáth Géza, Oláh Gábor, Tamkó Sirató Károly, Kalász László, Julow Viktor, Kardos Pál, Tersánszky Józsi Jenő, Gulyás Pál, Sallai István, Rapaics Raymund, Hollós József) és repertóriumról (Diárium, Könyv és Nevelés, Az Orvosi Könyvtáros, Magyarságtudomány, Új Auróra, Föld és Ember stb.) értesülünk, amelyekről jó tudni akár tájékoztatási, akár a jövőbeni szakdolgozat-témaválasztási okokból.

A periodikumok használatainak átalakulása az Akadémiai Könyvtárban (1966, 1973, 1980) címmel alapvető fontosságú elemző kötet jelent meg 800 példányban *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának közleményei. Új sorozat 13 (88)* jelzéssel. *Bükyné Horváth Mária* az Akadémia és a magyar könyvtárügy szempontjából oly nagy jelentőségű folyóirat-gyűjtemény használatát három év felmérési adatainak összevetésével vizsgálja, mégpedig rendkívül sok szempont szerint és alaposan (bevezetőjében például a szakirodalmi szemle kapcsán áttekinti és összefoglalja az 1970—1979-es évkör olvasásvizsgálati és könyvtárhasználati szakirodalmát, és ennek alapján fontos módszertani megállapításokat tesz, amelyek tankönyvi, illetve oktatásisegédlet-értékűvé avatják e fejezetet). Elemzi a kihasználtsági arány alakulását (1973-ban a folyóirat-terem felkeresői 2743 különféle periodikumot használtak, a teljes állomány 22 százalékát, s ez az arány 1980-ra sem változott lényegesen, az egy periodikumra — címre — jutó olvasók száma az 1966. évi 2,83-ról 3,38-ra emelkedett); a periodikum-típusok (régii külföldi, kurrens külföldi, kurrens magyar stb.) iránti érdeklődést és ennek változását, a típusokon belül a folyóiratok szakok szerinti keresettségét; a kurrens külföldi periodikumok használatának jellegzetességeit; a használat időbeli megoszlását (meglepő tapasztalat: a legfrissebb évfolyatok forgalma — nyolc szakterület kivételével — nem volt nagyobb a régebbiekéinél — a vizsgált időszakban, a korábbi évfolyamok iránt határozottan növekedett az érdeklődés az elmúlt években);

elemzi továbbá a xerox-másolatok készítésének fejlődését; a periodikum-használók foglalkozás szerinti megoszlását; a látogatások gyakoriságát; az olvasók nyelvismeretét (a nyelvtudási átlagok romlottak!); a használók publikációs tevékenységét (több mint fele arányban nemcsak használták a periodikumokat, hanem publikáltak is). — Az igen értékes vizsgálati eredmények következtében e munka a jövőben minden bizonnyal mellözhetetlen segédeszköze lesz a folyóirat-állományt elemző valamennyi felmérésnek. (1983 [1984] 242 l. 44 Ft).

A kommunista ifjúsági mozgalom Szabolcs-Szatmárban 1957—1982 címmel repertoriumot adott ki 300 példányban, sokszorosításban a nyiregyházi Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár *Bibliográfiai füzetek 18.* sorozatjelzéssel. A KISZ megalakulásának negyedszázados éfordulójára megjelentetett, 2207 tételes bibliográfia elsősorban a megyei napilap, a Kelet-Magyarország, ezenkívül pedig más helyi periodikumok ifjúsági vonatkozású cikkeiket veszi számba (ezért pontatlan a kiadvány alcímében feltüntetett *sajtóbibliográfia* megjelölés; helyesen *repertóriumról*, másként *cikkbibliográfiáról* van szó) tárgykörök szerint, a fejezeteken és az alfejezeteken belül a megjelenés időrendjében. A keresést két mutató könnyíti meg: az egyik a tárgyalt szemlék, a másik a helyek, intézmények, szervezetek és mozgalmak nevének mutatója. A függelék a megye 14 üzemi lapjának megjelenési adatait írja le — ez tehát valóban sajtóbibliográfia. A szerkesztő,

Orosz Szilárd és munkatársai az anyaggyűjtést 1982. március 31-ével zárták le; az azóta megjelent sajtóanyagot a megyei könyvtár *Szabolcs-Szatmár megye irodalma és eseménynaplója* című, havonként megjelenő kiadványában kereshetik az érdeklődők. (1983 [1984] 211 l.)

A könyvtárközi együttműködés elvi alapjai a címe *Zsidai József* kötetének, mely a szerző által e témakörrel az elmúlt években folyóiratokban és évkönyvekben megjelentetett rész tanulmányok összefoglalásának tekinthető. Az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ, valamint a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára által közösen, 1200 példányban megjelentetett kiadvány szerzője az együttműködést a könyvtár- és a szakirodalmi tájékoztatásügy jelenének és közeljövőjének központi teendői közé sorolja, mind az országokon belül, mind a nemzetközi szakmai kapcsolatok terén. Érveit — az autarkia helyett a munkamegosztás és az együttműködés immár elodázhatatlan voltát — egyetlen ijesztő számadat mindennél meggyőzőbben bizonyítja a kötet első, az együttműködés időszerűségét tárgyaló fejezetében: a *Chemical Abstracts* nevű szolgáltatás előfizetési ára az 1961. évi 6210 forintról 1982-ben több mint 234 ezer forintra emelkedett, tehát 3771 százalékkal nőtt! A második fejezet történeti: a XIX. század közepétől 1980-ig tekinti át az európai együttműködési formákat és azok fejlődését; a harmadik fejezet pedig a könyvtárközi együttműkö-

désnek Zsidai József által alkotott 19 alapelvét, illetve -tényezőjét sorolja fel. A negyedik fejezet a függelék, amely példatárként a Nehézipari Műszaki Egyetem könyvtárának együttműködési és partnerkapcsolatait veszi számba, ezek formáin mutatja be a kooperációs lehetőségeket. (*A Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának kiadványai* 22. sz. Budapest — Miskolc 1984. 107 l. 40 Ft)

A **Szeged története** című nagyszabású monográfia-kiadási vállalkozás első, a kezdetektől 1686-ig tartó várostörténeti korszakot feldolgozó kötete csaknem tizévi előkészítő munka után az elmúlt év végén jelent meg a Somogyi Könyvtár kiadásában. Az ötkötetes munka sorozatszerkesztője *Kristó Gyula*, a József Attila Tudományegyetem tanára, s ő szerkesztette az első kötetet is. A további köteteknek szintén külön szerkesztőjük is van: a második, az 1686 és 1849 közötti korszakot feldolgozó kötete *Farkas József*, a Gödöllői Agrártudományi Egyetem adjunktusa; a harmadiké (1849—1919) *Gaal Endre*, a szegedi egyetem docense; a két világháború közötti időszakot összefoglaló negyedik kötete *Serfőző Lajos*, ugyancsak a szegedi tudományegyetem tanára; az 1944 utáni évek fejlődését összegező zárókötet szerkesztője pedig *Fehér István*, a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola tanára. A kiadási—gondozási teendőket végző könyvtár részéről *Radnóti Tamás*, a könyv-

tár nemrég nyugállományba vonult igazgatóhelyettese tölti be a vállalkozás titkárának szerepkörét, az első kötet mutatóját *Gyuris György* könyvtári osztályvezető állította össze, és természetesen a Somogyi Könyvtár gazdag gyűjteménye is igen fontos szerepet játszott, illetve játszik a csaknem 140 szerzőnek, illetve kutatónak, előtanulmányok írójának anyaggyűjtő és -feldolgozó munkájában. A könyvtár évente egy-egy kötet megjelentetését tervezi a következő esztendőkből. A Szegedi Nyomda színvonalas munkáját dicsérő, gazdagon illusztrált, három-ezer példányban kibocsátott első kötet 13 szerző munkája. Őt nagy részben áll: A meglepetedés természeti feltételei; A táj a magyar honfoglalás előtt; A város kialakulása (895—1242); A királyi város (1242—1543); Török megszállás alatt (1543—1686). Mindegyik rész 2—3, római számmal jelzett nagy fejezetre és további 3—9 alfejezetre tagolódik. A kötetnek, amely a szegedi könyvtárosok gyakorlatából jól ismert egyesített személy- és földrajzinév-mutatóval zárul, minden nagyobb könyvtár kézikönyvtárában helye van. (1983. 810 l. 180 Ft)

Az önkényuralom és az Osztrák—Magyar Monarchia címmel jelent meg *A Verseggy Ferenccs Megyei Könyvtár ajánló bibliográfiái sorozata. Történelmünk forduló* 9—10. keret-, illetve kötetmegjelölésű összeállítás. *Rékasy Ildikó* 400 példányban, sokszorosí-

tásban kiadott, bő annotációkkal ellátott bibliográfiája több mint 120, különféle műfajú könyvet ismert a következő három nagy csoportban, ezeken belül pedig szerzői betűrendben: Ismeretterjesztő és tudományos művek. Források; Ismeretterjesztő és tudományos művek. Feldolgozások; Regények. Az utóbbi csoport a legnépesebb, több mint hetven regényt, életrajzi kötetet és visszaemlékezést ismert; e részben az olvasók érdeklődésének felkeltésére és nevelésére a betűrend helyett valószínűleg alkalmasabb lett volna a tárgyalta korok szerinti tagolás, vagy legalább témák, illetve időrend szerinti mutatók közreadása. (1983. [1984] 156 l.)

Kalász Márton József Attila-díjas költőről, műfordítóról szól *A Kiskunhalasi Városi-Járési Könyvtár kiadványai. Mai magyar írók, költők* c. sorozat 32. száma, *Fekete Dezső* sokszorosításban kiadott bibliográfiája. A 83 tételes, 1984. február 6-ával (!) lezárt, 83 tételes jegyzék a kiskunhalasi és jánosalmi vendégszereplésen járt költő rövid életrajza után 13 önállóan megjelent kötetét sorolja fel a róluk irt ismertetésekkel—kritikákkal együtt, majd azoknak a gyűjteményes köteteknek a számbavétele következik, amelyekben versei jelentek meg, végül egyéb munkáira — szerkesztői tevékenységének termékei, folyóiratcikkei, műfordításai, könyvismertetései —, valamint a költőről szóló írásokra hívja fel a figyelmet az összeállító, aki a jegyzékhez a tételeszámokra utaló névmutatót is készített. (1984. 19 l.) Ugyanerre az alkalomra és ugyanilyen rendszerben készült a sorozat 34., illetve 35. füzet *Bihari Sándor* József Attila-díjas költőről, valamint *Farkas László* irodalomtörténészről. (Ez utóbbi életrajz nélkül.) (1984. 13 l.; 1984. 15 l.)

Útmutató a kettős funkciójú könyvtárak szervezeti és működési szabályzatának elkészítéséhez a címe a nyiregyházi Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár

Módszertani levelek nevű sorozatában ötödikként megjelent füzetnek, *Biczák Lászlóné* 350 példányban sokszorosított összeállításának. A különböző szervezeti formákban működő kettős funkciójú könyvtárak (közös iskolai és gyermekkönyvtár mint a községi könyvtár része; összevont gyermek- és iskolai könyvtár az iskola fenntartásában) szabályzatmintáin, együttműködési megállapodásain kívül az útmutató gyűjtőköri javaslatot is ad az általános iskolai könyvtárak ismeretterjesztő és szakirodalmi állományrészének kialakításához és fejlesztéséhez. (1983 [1984] 33 l.)

A veszprémi Báthory István Általános Iskola, amelynek könyvtári munkájáról a *Könyvtáros* már több ízben beszámolt, élénk bibliográfiai és egyéb kiadványi tevékenységet folytat: ezer példányban megjelentette könyv- és médiatárának fényképes, alaprajzot is tartalmazó, leporelló alakú *tájékoztatóját*; négy-, illetve hatoldalas ajánló jegyzéket adott ki **Radnóti Miklósról** és az iskola névadójáról, **Báthory Istvánról** (bibliográfiai sorozatának 4., illetve 5. füzete — mindkettőt *Barták Péter* könyvtárvezető állította össze); és két füzetben közzétette *diafilmejének* szakosított jegyzékét, *Vinczéné Nagy Mária* könyvtáros munkáját is.

Kurityán és a szuhavölgyi szénbányászat történetéhez adott ki szöveggyűjteményt a November 7. Művelődési Ház és Könyvtár, segédletként a 40. felhasználási évforduló tiszteletére hirdett *Szabadság, tégy gazdaggá minket* elnevezésű vetélkedőhöz. *Lukács László* könyvtáros stencillel sokszorosított összeállítása a településtörténetre, valamint a helybányászat és ipar történetére vonatkozó szemelvényeket közöl különféle forrásmunkákból, köztük egy bányamérnök kéziratos összeállításából. A 63 gépelt oldalas gyűjtemény a község múltjára és jelenére vonatkozó idézetekkel,

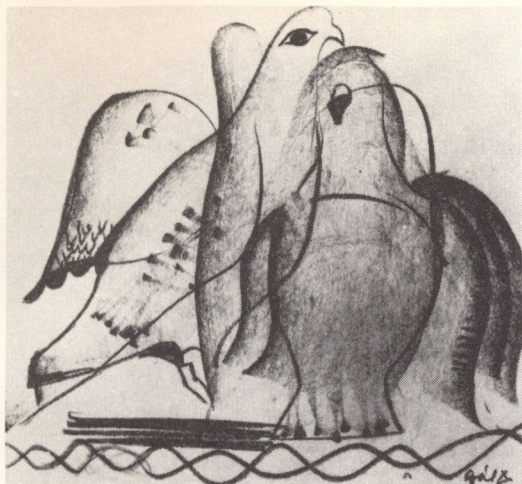
versekkel és az ajánlott irodalom jegyzékével zárul.

Pedagógusok könyvespolcára címmel ajánló bibliográfiai sorozatot indított a salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtár. A 400 példányban sokszorosított, 1983/1-es jelzésű szám 27 friss, főként 1983-ban megjelent könyvet ismertet néhány mondatos annotációk segítségével. Az ajánlott művek tárgyköre változatos: nemcsak neveléssel, hanem néprajzzal, művészet- és irodalomtörténettel, továbbá közművelődéssel foglalkozó köteteket is ismertet, és néhány szépirodalmi munka szintén bekerült a válogatásba. A sorozat következő füzetei a könyvtár tervei szerint évenként fognak megjelenni. (1983 [1984] 11 l.)

A Jegyzék a mezőgazdasági és élelmiszeripari ágazat 1984-re megrendelt tőkés folyóiratairól című Agroinform-kiadvány 1541 — tőkés behozatalból származó — periodikumot sorol fel betűrendben, s közli a folyóiratot kiadó ország nevét, az előfizetési árat, valamint a megrendelő könyvtár kódjelét, illetve névrövidítését. Az ágazat kurrens külföldi központi folyóirat-címjegyzékének is tekinthető összeállítást a kibocsátó a szakemberek tájékoztatására is szánta. (1983 [1984] 95 l., Soksz.)

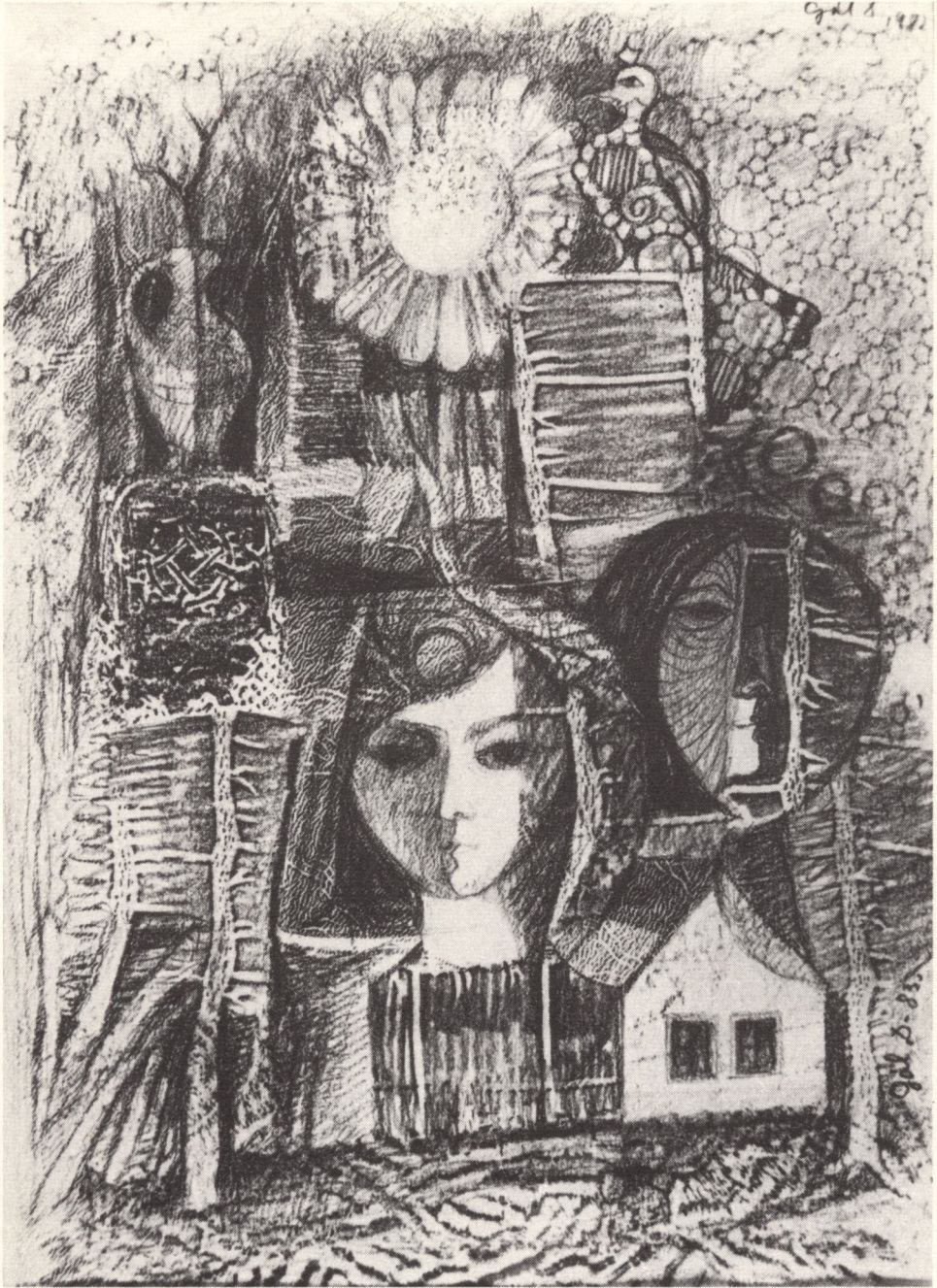
Március 1-ig a szerkesztőségbe érkezett periodikus kiadványok; statisztikai adattárak: *Gyarapodási jegyzék 1982.* [A] *Veszprém megyei [megyei könyvtár, a] városi, községi könyvtárak, [az] SZMT Központi Könyvtára és a Veszprém megyei Pedagógiai Intézet könyvtárának gyarapodási jegyzéke.* (Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém); *Gyarapodási jegyzék (mezőgazdasági szakirodalom) 1982. január — 1983. december* (A Kiskunhalasi Városi-Járás Könyvtár kiadványai. Katalógusok 5.); *Hangszelvénykatalógus II. 1982.* (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); *Irodalomkutatások. Az ál-*

talános és a szakkönyvtárakban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke. 1984. február (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); *Könyvtár és Művelődés. Könyvtárügyi információk vezetőknél. 1984/1.* (Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ); *Külföldi és magyar szakkönyvek válogatott gyarapodási jegyzéke 1982.* (Központi Statisztikai Hivatal, Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat); *Külföldön megjelent fontosabb legújabbkori történelmi és politikai művek jegyzéke. 1983. harmadik negyedév* (Országgyűlési Könyvtár); *Műfordításbibliográfia. Magyar nyelvű folyóiratokban és napilapokban megjelent szépirodalmi művek analitikus katonjai. 1983/1.* (Állami Gorkij Könyvtár); *OMIKK híradó. 1984/2. sz.* (Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár); *Somogy a sajtó tükrében. A megyei könyvtár sajtófigyelője. 1983. negyedik negyedév* ([Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár, Kaposvár]); *Somogyi Honismereti Híradó 1983/2.* (Somogy megyei Tanács — Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár, Kaposvár); *Szakirodalmi Gyorstájékoztató. 1984/1.* (Testnevelési Főiskola, Könyvtár); *Tájékoztató jegyzék vezetőik számára. 1984/1. sz., január* (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); *Új kutatási és műszaki fejlesztési jelentések az Országos Műszaki Könyvtárban. 1983/12. sz., december* (OMIKK); *Új szerzemények tájékoztatója. 1983/84. 4. sz.* ([A] SZOT Központi Iskola Könyvtára); *Vas megye irodalma 1982. október 1—december 31.* (A Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár bibliográfiai füzetek 76.) (Kny. a Vasi Szemle 1983/4-es számából); *Vezetői Információ. 22. sz., 1984. febr. 14.* (Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola, Főiskolai Könyvtár, Győr. — *Tájékoztató Békés megye közművelődési könyvtárainak 1983. évi tevékenységéről* (Megyei Könyvtár, Békéscsaba); *A Nógrád megyei tanácsi és szakszervezeti közművelődési könyvtári hálózat 1981—1982. évi statisztikája és statisztikai elemzése.* (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján).

GÁL DEZSŐ
grafikáiból
(Cikkünket lásd a 235. oldalon)

Gal 1 1972

Gal 2. 85